



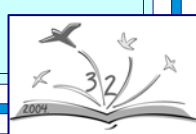
РАСПЕЋЕ ЈЕЗИКА СРПСКОГА

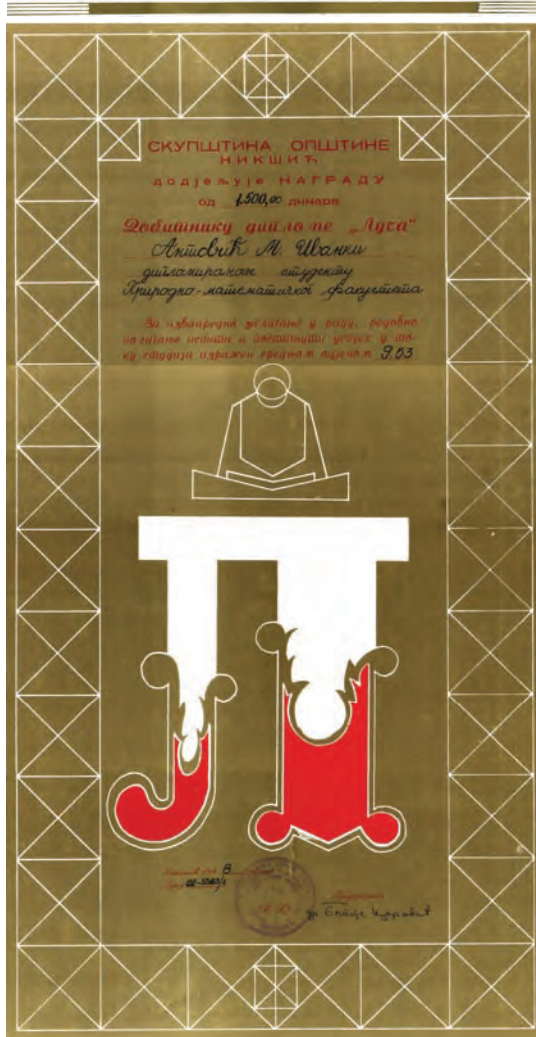
Лист за језик, књижевност и друштвена питања. Е-пошта: srpski@cg.yu

Цијена: 2 € 170 динара



БРОЈ 4.
Никшић, октобар 2005.





„Луче“, „Вукове“ дипломе и награде „Студент генерације“ њиховим добитницима нијесу биле добре препоруке за „земаљски сајам басмислени“.

Они који су им потписали отказе нијесу се „оптерећивали“ оваквим признањима.

РАСПЕЋЕ ЈЕЗИКА СРПСКОГА

Лист за језик, књижевност и друштвена питања

Издаје:

НВО Актив професора српског језика и књижевности - Никшић

Овај број уредили:

Радмила Митрић-Матовић
Милојко Пушица
Веселин Матовић.

Одговорни уредник:

Веселин Матовић

Компјутерска обрада и техничка рјешења:

Милојко Пушица
Радмила Митрић-Матовић

Адреса редакције:

VI црногорске Т-10;
Телефон: 069880452 ; e-mail: srpski@cg.yu
жиро рачун: 515-2103-05
девизни рачун: 222300-06-512-000011.6
Euromarket Banka A. D. Nikšić

Часопис је уписан у Евиденцију медија Министарства културе и медија РЦГ под редним бројем 565.
Излази двомјесечно. Рукописи се не враћају.

Штампа:

„Рижа“ Краљево

Захваљујемо се Борису-Боћу Вујовићу из Херцег Новог на уступљеним карикатурама.

Овај број **Распећа** се појављује са званичном легитимацијом и државним признањем, што га, само по себи, неће учинити бољим у односу на претходне, али га, евентуално, може заштитити од плијена каквог намћорог финансијског службеника, односно, омогућити му слободно, мисионарско путовање по држави СЦГ.

Часопис ће, ако Бог да, и ми обезбиједимо средства за његово штампање, излазити чешће, можда и једанпут мјесечно, а да би се то остварило, принуђени смо да га, већ од овог броја, за разлику од претходних које смо дијелили бесплатно, дамо у продају. Надамо се да ће то наићи на разумијевање код наших читалаца и пријатеља, а ми ћемо се потрудити да га, из броја у број чинимо што садржајнијим и што занимљивијим .

Окупљајући аутентичне ствараоце са цијелог српског језичког подручја у циљу афирмације темељних књижевних, научних и културних вриједности, негујући право на лични став и културу полемичког сучељавања, настојаћемо да **Распеће језика српскога** буде снажан подстицај стваралаштву на овим просторима. То је можда, и једини начин да се заустави процес разарања и обесмишљавања духовних и културних вриједности створених на српском језику, и самог српског језика, као збира свих наших идентитета.

Нека ово буде позив за сарадњу свим књижевницима, умјетницима, научницима и свима који стварају на српском језику (ђацима, студентима и професорима), посебно онима којима је, гашењем «Стварања», ревије «Овдје» и других гласила у ЦГ, онемогућен излазак на јавну сцену, афирмација њихових остварења, као и стваралачко супротстављање импровизаторима локалне псеудокултуре и псеудодуховних институција.

Господо, сртанице **Распећа језика српскога** широко су вам отворене!

Уредништво

САДРЖАЈ

Додјела ВУКОВЕ НАГРАДЕ
страна – 5

РАЗГОВОРИ
Владика Јоаникије
страна – 8

ОБРАЗОВАЊЕ
Св. Јустин
страна – 10

ЈЕЗИК
Б. Брборић, Б. Вуковић
страна – 14

БЕЛЕТРИСТИКА

Митрополит Амфилохије, Р. Петров Ного, М. Ђупић, М. Тохол, Д. Брајковић, Б. Баковић,
В. Огашевић, Б. Дубак, Д. Мацгаль, М. Мићовић, Р. Јововић, К. Радовић,
М. Војводић, Г. Јовановић, В. Ђулафић, Т. Ж. Велички, Б. Вуковић, Н. Павићевић, М. Краљ
страна – 25

ЕСЕЈ
В. Велаш
страна – 36

РЕПОРТАЖА
С. Чоловић
страна – 38

У МАКАЗАМА
М. Мићовић, Б. Ковачевић
страна – 40

КОМЕНТАР
В. Матовић
страна – 45

АКТУЕЛНОСТИ
Р. Крулановић
страна – 46

ПОЛИТИКА
С. Трифковић, Ј. Елзесер
страна – 52

ПРЕВОД
Д. Керкез
страна – 58

КРИТИКА И ПРИКАЗИ
Р. Батуран, Д. Бојовић
страна – 60

ПРОМОЦИЈЕ
страна – 63

ПИСМА ПРИЈАТЕЉА
страна – 66

У следећем броју:

Разговор са Митрополитом
Црногорско-приморским
г. Амфилохијем.

Књижевник
Миодраг Ђупић
– Генеза „дукљанстава“
у Црној Гори.

Купујући **Распеће**
помажете борбу
за име српског језика
у Црној Гори.

АКТИВУ ВУКОВА НАГРАДА



Непослушним професорима још по једна ДИПЛОМА

У ДРУШТВУ АНДРИЋА И Д. МАКСИМОВИЋ

У склопу културно – духовне манифестације Дани Св. Василија Острошког у Никшићу је 8. маја 2005. године, у препуној дворани „18. септембар“, одржано књижевно вече на коме је НВУ Актив професора српског језика и књижевности уручена изузетна Вукова награда за 2005. годину. Награду је, у име Културно просветне заједнице Србије, уручио њен председник, пјесник Љубивоје Ршумовић.

„Културно – просветна заједница Србије постоји педесет година и све што је радила труди се да буде на ползу српског народа. Пратимо све што се дешава и у дијаспори и у нашој земљи, тј. свуда гдје се глагоља и говори српским, па смо тако пратили и све догађаје у Црној Гори и Никшићу који су се дешавали поводом језика. Председништво наше заједнице у жељи да ода почаст и подржи поруку за одбрану српског језика одлучило је да Активу професора и наставника додели Вукову награду за 2005. годину. Ову награду, најпрестижнију која се додјељује у Србији, први је добио *Иво Андрић*, потом *Десанка Максимовић*, па се по тим именима може закључити колико та награда вриједи и значи



Дародавац

у свесрпском културном простору. Зато сваки професор и наставник који је учествовао у борби за српски језик добија диплому на којој пише: *»Културно–просветна заједница Србије додјељује диплому за положен тежак испит за одбрану Српског језика и књижевности«* – рекао је *Ршумовић*, бурно поздрављен од присутних.

Поред Ршума, свечаности су присуствовали и своје стихове казивали: Добрица Ерић, Драгиша Мацгаљ, Коста Радовић, Драгомир Брајковић, Благоје Баковић, Милутин Мићовић, Лабуд Драгић, Андрија Радуловић и Благоје Рогач.

РИЈЕЧ ЗАХВАЛНОСТИ: НЕ У МОДЕЛАРНИЦЕ

Примајући високо признање, у име својих колега, захвалио се проф. Веселин Матовић



Ово признање нам је још драже и значајније што нам га уручују књижевници из читанки и школских програма

Због одбијања да ујемо у наше, насиљем и зломислијем, оскврњене учионице, ми смо, прије осам мјесеци, избрисани са платних спискова наших послодаваца, којима се, у њиховом злонаравију, чинило да су и наши животодавци и наши именовани. Али, данас нас, ево, са истог разлога, неки друкчији људи уписују у много важније и трајније уписнице. Заиста, има ли, за нас, важнијег и часнијег именика, у који би нас људска рука могла уписати, од овога у који нас уписује Културно-просветна заједница Србије – именика у који се уписују имена добитника Вукове награде!

Тако, умјесто шегрти у Бацковићевим моделарницама, у којима се даноноћно моделују нови Црногорци, тзв. хомодукљаникуси, обезображена бића и дјеца „вјештачких рајева“, ми, нишчи, „одбачено камење“, постадосмо заточници, и заставници, имена српског језика и завјештања Вука Караџића!

Ово високо признање примамо с најтоплијом захвалношћу и највишим поштовањем, како према ономе у чије је име и славу оно установљено, тако и према онима, који управо нас изабраше да би нас њиме одликовали.

Примамо га као знак искрене подршке нашем отпору и неприхватању културно-политичког пројекта црногорске власти, којим она, супротно здравом разуму и елементарној људскости, жели спровести насилну промјену, не само језичког, него и укупног идентитета више од двије трећине становништва Црне Горе, а што, свакако, представља најтежу несрећу која један цивилизован народ може задесити.

Умјесто шегрти у Бацковићевим моделарницама, у којима се даноноћно моделују нови Црногорци, тзв. хомодукљаникуси, обезображена бића и дјеца „вјештачких рајева“, ми, нишчи, „одбачено камење“, постадосмо заточници, и заставници, имена српског језика и завјештања Вука Караџића!

Радујемо се, у данима Васкршње радости, што је тај наш мали отпор овако виско вреднован, премда ми нијесмо учинили ништа више, осим што смо извршили нашу професионалну и грађанску обавезу. То најбоље одсликава стање у каквом се налази ова земља, у којој се, ево, и за извршавање такве обавезе добијају највиша признања.

Но, примамо га и са стрепњом да ли ћемо, у предстојећим искушењима, остати достојни његовог сјаја и хоћемо ли потоњим дјелима својим

потврдити његову величину. Јер знамо да ће тек сада зинути на нас – они, неизрециво они – „с вилицом једном у прабини, с другом у облаку“.

На крају, примамо га и свјесни да оно не пада само нама, него и свим оним, највећег поштовања достојним грађанима Никшића, који, од почетка јесени до данас, шетају с нама никшићким улицама, бранећи тако идентитет и интегритет свога народног бића, али, и свима, који, данас, у Црној Гори, приносе какву год своју жртву на олтар језика српског. Овдје морамо посебно истаћи имена четири ученика Гимназије „Стојан Церовић“, Николине, Владислава, Милоша и Симеона, и њихово анђеоско приношење.

Ово је признање нама још драже и значајније што нам га, ево, уручују књижевници из читанки и школских програма. Они, који ће се убрзо и сами наћи у искушењу у каквоме смо се нашли ми почетком септембра прошле године: или ће пристати на понижавање сопствених пјесничких дјела и светогрђе свога језика, или ће – како ми учионице – напустити читанке писане на том подбаченом четвороструком језику. Шта ће писци српског језика у таквим смрсијезичким читанкама, и шта ће у школским програмима из којих је протјеран Св. Сава? Како ће бити мјеста за њих, тамо гдје га нема за родоначелника њиховог? Зато, нека са ове свечаности, буде упућен наш заједнички позив свим писцима који стварају на српском језику, лингвистима, историчарима и теоретичарима књижевности, књижевним критичарима и методичарима, да, у име њихове вјере у светост језика на коме стварају, повуку своје текстове из тих програма и таквих читанки.



Признање припада и њима

Нека им се придруже и сви насљедници ауторских права оних стваралаца који виши нијесу међу нама, живима. То је њихова обавеза према српскоме језику, Св. Сави и Вуку Караџићу. Нека се и по томе запамти језичка реформа министра Бацковића.

Хвала, још једном, онима, који су се сјетили да нас предложе за ову награду; хвала језику српском, који нас је, ко зна због чега, изабрао да се и ми нађемо међу заточницима његовог имена, а највише хвала и слава Господу Богу нашем, што нам је, у овом времену помутње и пометње, сачувао толико разума те памтимо ко смо, пред који олтар треба да станемо и којим језиком говоримо!

Молимо за благослов нашег преосвећеног владику Јоаникија да ово признање, умјесто што би стајало у неком од наших домова, нађе мјесто у Дому Св. Василија Острошког, дому онога чије име ових дана, и на овакав начин, прослављамо, и чијом би молитвом Господ, нас нејаке, укријепио и подржао у висинама до којих нас је Вук Караџић уздигао.



Као ћаци – најбољи, као професори – омиљени, као људи – принципијелни; добитници диплома „Луча“, „Вук Караџић“ и „Студент генерације“: Марија, Радмила, Драгана, Весна, Иванка и Душан. - Због „Вука“ изгубили посао.

Зашто ли је Бацковић своју „ренесансу“ образовања и процес стварања „новог човјека“ у Црној Гори, започео уклањањем најбољих?!

КУЛТУРА ДАН уторак, 10. мај 2005.
ПРЕСТИЖНО ПРИЗНАЊЕ НИКШИЊКИМ ПРОСВЈЕТАРИМА

Вукова награда
ошћушћеним
професорима

ДАНИ СВЕТОГ ВАСИЛИЈА
ОСТРОШКОГ У НИКШИЊУ

Уручена
Вукова награда

9. мај 2004. „ПОБЈЕДА“

9,10,11. мај 2004. „ДАН“

АКТИВУ ПРОФЕСОРА СРПСКОГ ЈЕЗИКА ИЗ НИКШИЊА УРУЧЕНА ВУКОВА НАГРАДА

Одбрана од
ХОМОДУКЉАНИКУСА

10. мај 2004. „НОВОСТИ“

УРУЧЕНА ВУКОВА НАГРАДА
Бранили Вука,
награђени Вуком

13. мај 2004. „ПОЛИТИКЛ“



РАЗГОВОР СА ЊЕГОВИМ ПРЕОСВЕШТЕНСТВОМ ЕПИСКОПОМ

ДУЖНОСТ МИ ЈЕ ДА БУДЕМ СА ВАМА

Од брисања **имена** српског језика, по наопакој логици насиља остао је само још један корак до брисања **имена** сваког Србина и сваког чији се матерњи језик зове српски у Црној Гори



Ваше Преосвештенство, откако је свијета и вијека, људи својим матерњим језиком проговоре већ почетком друге или треће године живота. Једино, данас, у Црној Гори, неки нови Црногорци својим матерњим језиком почињу говорити у тридестој, педесетој или седамдесетој години, односно - када им нареди министар просвјете или председник владе. Да ли бисте, за наш лист, прокоментарисали ову, људском роду, досад непознату појаву?

Дозволите да не улазим у анализу морала и карактера таквих групација, нарочито оних које се увијек заклињу својом чашћу, а које ће се увијек изјаснити онако како им каже министар, секретар или неко други, а посебно када знају да иза тога стоји главни властодржац... Осим кризе морала овдје се ради и о кризи идентитета. Назив матерњи језик обухвата све језике, а овај назив је у наше школе уведен са злом намјером да се избрише **име** српског језика. Од брисања **имена** српског језика, по наопакој логици насиља остао је само још један корак до брисања **имена** сваког Србина и сваког чији се матерњи језик зове српски у Црној Гори.

Ми смо, бранећи име српског језика, свјесно жртвовали своје егзистенције; да ли ће, по Вашем мишљењу, та жртва донијети плода - каквог, и када?

Сви они професори који су жртвовали своје егзистенције ради одбране имена српског језика засијали су као Његошеве извиискре и уплели се у свјетлосни вијенац око Његошеве Црне Горе. Ваша жртва је већ приметна плод а он ће моћи да се убере тек када се Црна Гора врати себи. Племенита жртва, по највишем духовном закону омогућава да се човјек и као појединац и као колективно биће са пута отуђења, гријеха и помрачења, врати себи, да се очисти и просвијетли.

Да смо, 1. септембра, прошле године, када смо одложили дневнике, затражили од Вас благослов за тај поступак, да ли бисмо га добили?

То је за мене тешко питање али одговорио бих вам као и сада: та жртва има дубоког смисла, иако можете да је са вјером у Бога поднесете, онда је и примите. Ако то учините, и као човјек и као хришћанин хоћу, и дужност ми је да будем са вама.

Преосвећени Владико, да ли је, у нашем времену и у нашем народу, довољно жива свијест о значају жртве и жртвености?

Жртва је уграђена као динамичко начело у цијелој Божијој творевини, а у историји људског рода нема ничега великог и трајног без жртве. Но праве жртве нема без праве вјере зато она може добити пуни смисао тек уколико има додира са савршеном жртвом која има вјечни смисао, а то је Христов искупитељски подвиг и жртвено страдање на Крсту. У наше време и у нашем народу можда нема довољно свијести о значају жртвености али то не може да умањи значај и смисао жртве

Шта мислите о изостављању Светога Саве из нових наставних програма у Црној Гори?

Изостављање Светог Саве из наставног програма у Црној Гори је доказ да садашња Црна Гора изоставља највредније што је чувала и његовала стара Црна Гора све до времена последњих Петровића. Свети Сава у Црној Гори је присутан не само преко светитељског култа и преко сједишта двије Епископије њиме утемељене, него и много шире, преко десе-

БУДИМЉАНСКО – НИКШИЋКИМ Г. ЈОАНИКИЈЕМ

тине храмова њему посвећених и још више топонима са његовим именом и да не набрајамо колико породица у Црној Гори прослављају Светог Саву као своје крсно име. Историју културе, писмености и просвете у Црној Гори немогуће је замислити без Светог Саве. Изостављање једне такве личности из школског програма је чин насиља и идеолошког фанатизма.

Да ли се вјера и наука, саме по себи, супротстављају једна другој, или је обрнуто: и једна и друга воде ка истом циљу - спознаји једне и само једне истине?

Православна вјера је вјера у Христа оваплоћеног и вјечног творачког Логоса Божијег који је пуноћа истине. Свака наука слиједећи свој логос трагајући за истином иде путевима твораштва Логоса Божијег и Божијих закона. Ограничени и огреховљени људски ум није у стању да у потпуности слиједи Божанске путеве па је због тога свако научно знање увијек релативно и има релативну вриједност. Још већа несрећа по науку је у томе што она у свим временима трпи, а често и подлијеже идеолошким притисцима и прилагођава се пролазним системима вриједности. Православна вјера никад није долазила у сукоб са поузданом и провјереном научном истином али јесте, и то врло често, са тим идеолошким системима који се намећу као нова религија. Вјера не само да његује највећу вриједност него и чува хијерархију вриједности, а тиме помаже науци да се ослободи погрешног, или од стране неке земаљске силе диктираног, погледа на свијет. У крајњем исходу вјера и наука се не сукобљавају него се допуњавају, а понекад и прожимају.



Турђеви ступови, Беране, сједиште Епархије

Како објашњавате чињеницу да је Црна Гора данас једина држава у Европи у чијим школама је забрањена свака вјерска поука?

Забрањујући вјеронауку Црна Гора показује своју ускогрудост, а психолошки гледано ту се ради о страху да се суочи са собом и да без предрасуда прихвати своје духовно и културно наслеђе које је при-

тиска и прозире. Оној Црној Гори којој смета вјеронаука и име српског језика у школама вјероватно ће ускоро засметати и ћирилично писмо пошто је то троје увијек заједно ишло и увијек било трисветли знак духовног и културног идентитета већинског народа Црне Горе од Светог краља Јована Владимира до Другог свјетског рата. Горепоменутом забраном Црна Гора се удаљује од међународно признатих и за све државе обавезујућих повеља о вјерским правима и слободама, а тиме и од европског законодавства. Због тога свака прича о напретку, слободи, и о европским интергацијама у Црној Гори је не само тужна, него и лажна и смијешна.



Непослушни професори са владиком, Београд 2004.

Да ли сте, преосвећени Владико, нашли времена да прелистате досадашње бројеве нашег часописа?

Читајући ваш часопис доживео сам га као глас вапијућег у пустињи. То је увијек био глас савјести и истине Оног који је у свом времену био на Крсту, несхваћен и неприхваћен од људи. Истовремено, то је до сада увијек био глас оних на којима се утемељује будућност народа.

Уз молбу за благослов, преосвећени Владико, имате ли још неку поруку за нас и наше читаоце?

Рећи ћу само оно што мислим и вјерујем: професори отпуштени због одбране српског језика су камен који одбацише зидари лажне Дукље, али тај камен ће сигурно постати угаони камен нове Црне Горе, која ће се прославити као пламено огњиште српског језика. Ово говорим и због ваших бројних читалаца, јер они који знају и подржавају ваше свето дјело тиме се уједно и узиђују у ту нову грађевину.



*Разговор водила,
Радмила Митрић-Матовић*

Св. Јустин ЋЕЛИЈСКИ:

СВЕТОСАВСКА ФИЛОСОФИЈА ПРОСВЕТЕ

Ма с које стране посматран, човек је својим бићем отворен према другим бићима и према другим световима. Он ни у ком случају није лајбницовска затворена монада. Свим својим животом, и физичким и психичким, човек свесно и несвесно, вољно и инстинктивно, али непрестано уткива себе у грандиозно и несатворно ткиво космичког свеживота. Просвета, ако је истински човечанска, мора поћи од те очигледне чињенице као од основне логичке поставке. А када се у историји рода људског трага за савршеним и довршеним човеком, онда кроз наше сазнање вихори пламено питање: ко је савршен и довршен човек, ко?

(...)

Христос је тај идеални човек, кога људска просвета тражи као свој циљ, као свој смисао, као свој идеал. Са Њим, и од Њега, ми људи знамо шта је прави човек, шта је идеалан човек, шта је савршен човек. У Њему имамо образац, по коме сваки човек може изградити себе у идеално доброг, у идеално праведног, у идеално савршеног и довршеног човека. И то без великих, несавладљивих тешкоћа, јер Он свакоме, који се труди, даје божанске силе да све што је Његово учини својим: и Његову божанску правду, и Његову божанску истину, и Његову божанску љубав, и Његову божанску доброту.

Господо, ми се већ налазимо на главном колосеку светосавске философије просвете. А то значи: наше, српске, народне философије просвете. Са њом, наш човек и наш народ, и стоји и пада. Јер, шта је то светосавска просвета; откуда она? — Од Светога Сава. А Свети Сава, откуда он? — Од Богочовека Христа. Јер, порекло свега светосавског јесте Богочовек, и нико други и ништа друго. Да, и нико други и ништа Друго ни у једном од постојећих светова. У крајњој линији, све што је светосавско, своди се на богочовечанско, на еванђелско. Сава је постао светим помоћу Једино Светог: помоћу Богочовека. Живећи Њиме, он је божански усавршио и довршио себе, јер је осветио себе, обогочовечио своје биће, те је и све његово постало свето, богочовечанско, еванђелско. Загледајте озбиљно и објективно у унутрашњу архитектуру светосавске просвете: и план, и грађа, и програм, и душа, и дух, све је — еванђелско, све — богочовечанско. Све су њене вредности — божанске, сви њени методи — еванђелски. У њој је Бог увек на првом, а човек на другом месту: човек и живи и мисли и осећа и дела Богом; а то значи: човек се просвећује Богом. И то не неким апстрактним, трансцендентним, наднебеским, платоновскокантовским Богом, већ Богом непосредне земаљске стварности и људске конкретности,

Просвета представља чињеницу, посведочену, и стално посведочавану свеколиким искуством рода људског: човек је несавршено и недокршено биће. Све философије, све религије, све науке, све културе сведоче о томе. Човек је нешто што треба усавршити и довршити. Стога је главни циљ просвете: усавршити и довршити човека. Али, немилосрдно се намеће неодољиво питање: чиме усавршити и чиме довршити човека?

колике људске делатности. Али, када то чини, Он у исто време даје људима сва потребна средства и све потребне силе, помоћу којих људи могу остварити тај циљ, постићи то божанско савршенство. А та средства, а те силе, то су? — Свете еванђелске врлине: вера и љубав, пост и молитва, кротост и смерност, милосрђе и доброта, нада и трпљење,

Богом који је постао човек и у категорији човечјег дао све што је божанско, бесмртно, вечно. Стога је у роду људском само Он, Богочовек Христос, имао право да од људи тражи божанско савршенство: „Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески — Бог“, — и да то божанско савршенство постави и као циљ живота, и као циљ просвете, и као циљ културе, и као циљ свеколике људске делатности. Али, када то чини, Он у исто време даје људима сва потребна средства и све потребне силе, помоћу којих људи могу остварити тај циљ, постићи то божанско савршенство. А та средства, а те силе, то су? — Свете еванђелске врлине: вера и љубав, пост и молитва, кротост и смерност, милосрђе и доброта, нада и трпљење, правда и истина. Остварене, ове врлине дају светог човека. А то значи: савршеног и довршеног човека. Такав човек зна и прави смисао света и прави смисао живота, и целокупним својим бићем ради на остварењу постављеног циља у свима областима људске делатности. Саткан од светих врлина, он главном аортом свога бића стално црпе све бесмртне силе из вечно живог Богочовека. Зато се осећа бесмртним и вечним још у овом свету; зато и у сваком другом човеку види бесмртно и вечно биће. Еванђелске врлине су спроводници божанске светлости; свака од њих низведе у човека по млаз те светлости. Зато светитељ зрачи, светли и просветљује. Он носи у себи „Светлост света“; она му осветљује сав свет, и он види његов вечни смисао и његову вечну вредност. Светлост света је у исто време и „Светлост живота“; она осветљује пут који води човека у бесмртност и живот вечни. У нашем човечанском свету светлост и живот су синоними; као што су опет тама и смрт синоними.

Свети Сава је највећи српски просветитељ, јер је највећи српски светитељ. Просвета је само пројекција светлости, зрачење светлости; светитељ светли, и тиме просветљује, просвећује. Просвета је свим својим бићем условљена светлошћу; прави просветитељ је у ствари само светитељ. Без светитеља нема просветитеља; без светлости нема просвете; без просветљења нема просвећења. Светост је светост божанском светлошћу. Истинска просвећеност није друго до зрачење светлости; само су светитељи истински просвећени. Јер су божанску светлост разлили по целом бићу свом практикујући еванђелске врлине и тиме потисли из себе сваки мрак греха и таму порока. Еванђелска светост, еванђелска праведност и живи, и дише, и зрачи, и дела светлошћу.



Освећујући, она у исто време осветљује и просветљује. То нам казује и сама етимологија српске речи: просвета, која долази од црквенословенске речи: просвјешченије; а свјет значи светлост, те просвета значи просветљење.

Да, просвета у ствари значи просветљење, и то просветљење кроз освећење Духом Светим, Духом Христовим, као творцем, носиоцем и раздаваоцем светости и светлости. Зато што су освећени и просвећени Духом Светим, светитељи су просветитељи. Свети Сава је Духом Светим родио и препородио своју духовну децу, Србе, и осветио их помоћу еванђелских врлина. О томе нам речито говори тропар Св. Сави. Научен Светим Савом, наш је народ занавек изједначио појам просвете са појмом светости, појам просветитеља са појмом светитеља. И све то олично у Светом Сави као свом првом и највећем светитељу и просветитељу, увек првом и увек највећем. Стога су у нашем светосавском народном сазнању Црква и школа нераздвојни близаци: они и постоје, и живе, и расту један са другим и један помоћу другог.

Просвету без светости, просвету без освећења Духом Светим, просвету без усавршења и довршења човека Богочовеком, просвету без Бога — измислила је Европа у своме хуманистичком идолопоклонству. Свеједно је да ли се то идолопоклонство појављује у обожавању папе или у обожавању културе, науке, цивилизације, технике, политике, моде. У свему томе главно је једно: и човека, и друштво и свет уредити без Бога, без Христа. Тако и у просвети, главно је: просветити човека и човечанство без Христа Бога. У том смеру хуманистичка просвета се дала на стварање новог човека. План за тог новог човека је класично прост и једноставан: у новом човеку не сме бити Христа нити ичег Христовог. И Европа се дала на посао: почела је стварати човека без Бога, друштво без Бога, човечанство без Бога.

Ренесанс је многа срца залио надом. Та ватиканизам је сасушио био европског човека: својим вампирским схоластицизмом у философији и људождерским језуитизмом у етици, он је испио европском човеку стваралачке животне силе. Најпреча је потреба: обновити европског човека хуманистичким духом старе Јелаве, и тако спречити његову смрт. То се може извести, прво: удаљавањем европског човека од Христа, друго: киданњем свих веза које га везују са горњим, невидљивим световима.

Јавља се Русо: човека треба вратити природи, а протерати из њега све што је натприродно; што је природно, то је и добро; природан човек је најбољи човек, — у томе је сва Русовљева емилска етика и педагогика, философија у лицу Лока и Хјума. Човек као чуло, — то је прави човек. Сва природа човека изводи се из чула и своди на чула. Када се одбије оно што није потребно човеку, онда остају чула која и чине човека човеком.

Али, човек сведен на чула, сувише је примитиван, рапав, груб, непосредан. Насупрот њему, рационалистичка философија, на челу са Декартом и Кантом предлаже нов

тип човека. То је: човек као разум. Човек је пре свега и изнад свега рационално биће; разум и чини човека човеком; а све остало у човеку и сувише је споредно, да би могло претендовати на главно место у његовом бићу.

Пропуштено је оно што је најглавније у човеку, протествују волунтаристи у философији, које предводе Шопенхауер и Штирнер; човек се не може свести ни на чула ни на разум; он није ни једно ни друго; он је на првом месту воља. Да, човек као воља, то је прави, истински човек; то је — нови човек.

Тражећи новог човека, Европа је затим кренула међу нижа бића од човека, и у њима почела да трага за пореклом човека, е да би, ослањајући се на животињски свет, створила на неки начин човека без Бога. Било је не мало радости, а и хистеричне вриске, када је Европом прогрмела хипотеза да је човек постао од мајмуна и од других сисара. Тада је у свет европске троме и сушичаве мисли улетео Ниче са својим олујама, бурама и земљотресима. И са заносом пророка и пламеног песника, објавио свету своје еванђеље о натчовеку. Страснији у мислима него у осећањима, он је из Шопенхауеровог волунтаризма и Дарвиновог еволуционизма извео смео и логичан закључак:

ако је мајмун прелаз ка човеку, зашто да човек не буде прелаз ка натчовеку? Да, човек је прелаз и пролаз ка натчовеку. Да, човек је нешто што треба савладати, превазићи. "Шта је мајмун за човека? Смех и жалосни стид. И то исто треба да буде човек за натчовека: смех и жалосни стид". Натчовек је смисао земље и циљ историје. Натчовек, од чега је сачињен? Сачињен је од четири главна принципа. Први је: треба убити Бога. "Ви виши људи", обраћа се Заратустра својим ученицима, "овај Бог био је ваша највећа опасност". Али, не бојте се: "умро је Бог", - објављује Заратустра, нема више опасности по вас, нема више сметње да се јави натчовек. - Други принцип: Не штеди ближњег; што пада, то треба још гурнути. - Трећи принцип: главно је - воља за моћ, безобзирна и непоштедна воља за моћ. - Четврти принцип: све је допуштено; за натчовека нема ни добра ни зла; он живи с оне стране добра и зла, с оне стране истине и заблуде, с оне стране савести и одговорности.

Господо, завршена је драма хуманизма: створен је нови човек — натчовек. Од Русовљевог ембриона хуманистички човек се развио у натчовека; ренесански човек завршио се натчовеком. Али, шта је у суштини натчовек; од чега је саграђен? - Само од једног инстинкта, инстинкта самоодржања. Али, допустите, зар се од једног инстинкта може саградити и најмања бубица, акамоли најкомпликованије на земљи биће — човек? Та у целом животињском свету, у коме има преко шест стотина хиљада врсти животиња, нема ни једне мушице ни прамушице, која би била исклована само од једног инстинкта, па макар то био и инстинкт самоодржања. А Ниче је један једини инстинкт прогласио за — натчовека. Отуда је натчовек уствари потчовек, а то значи нечовек. Ако хоћете, натчовек је најдаровитија карикатура човека на овој звезди помраченој. Што важи за натчовека, важи и за све његове хуманистичке претке. Русовљев природни човек није друго до получовек, јер му је одузето све што је натприродно; а получовек је



исто што и потчовек, јер су у њему несметано узрасла сва природна зла, па још мажена од хуманистичке просвете.

А локовски човек као чуло, шта је он? Разломак човека проглашен за човека. А то је већ нови потчовек, нова наказа од човека. Јер шта су чула без душе? — Виолина са пет жица, али без виолинисте.

А кантовски човек као разум, шта представља он? Исечак човека проглашен за човека. А где је свет, бескрајни свет људских осећања, у којима је и наш рај и наш пакао, — зар без тога човек може бити човек? Не, не и кантовски човек је карикатура од човека.

А шопенхауеровско-ничеовски човек као воља, чиме и то је карикатура од човека, само нова карикатура. Разгледајте хуманистичку изложбу нових људи: потчовек до потчовека, потчовек до потчовека, нечовек до нечовека, а то значи: карикатура до карикатуре. Све сам човечуљак до човечуљка. Зар не примећујете, хуманистичка просвета европска створила је све неке човечуљке и њима населила Европу. Човечуљак је Русовљев природни човек, човечуљак је човек као чуло, човечуљак је човек као разум, човечуљак је натчовек. Све сам закржљали човек; све сами одломци и разломци човека; нигде целог, интегралног човека. Ми присуствујемо трагичној изложби: европски човек без Бога кроз хуманистичку просвету дегенерисао је у човечуљке, у патуљке.

Господо, европски хуманизам је извршио своју мисију: створио је новог човека, човека без Бога и душе. Али, где је тај нови човек, где — натчовек? Гле, он не постоји као индивидуална личност, али постоји као колективна сила, која пустоши Европу и кроз хуманистичку философију, и кроз хуманистичку науку, и кроз хуманистичку просвету и кроз хуманистичку културу, и кроз хуманистичку цивилизацију. Тако се изградио специфичан тип европског човека: холбаховски *l'homme machine, homo faber, homo technicus*. То је, по свему, човек без Бога и без душе. Другим речима: обезбожен и обездушен човек — робот. А робот је тиме робот што не признаје ни Бога ни душу. У томе га нарочито подржава, знате ли ко? — Експериментална психологија, *Psychologie ohne Seele!*... То је европска хуманистичка наука о души. Наука о души која не признаје постојање душе! Може ли бити већег апсурда? Али тај апсурд је неприкосновена палата у којој живи њено божанско величанство: европска хуманистичка *Psychologie ohne Seele!*... А пред њом клањају многобројни европски работи као пред непогрешивим божанством.

Господо, фабрика робота, ето у шта се претварала, и најзад претворила, Европа од Ренесанса до данас. А робот, то је најбеднији тип човека. Ко има очи да види, може видети: на овој планети није било беднијег, наказнијег и нечовечијег човека од европског робота. Стид и срамота, вечни стид и вечна срамота Европе, то је њен “нови човек”, човек без Бога и душе, човек = робот.

Пошто је убио Бога и душу у себи, европски човек већ неколико деценија врши постепено самоубиство. Јер је самоубиство неуклоњиви пратилац богоубиства ... Просвета без Бога увукла је Европу у такав мрак, у какав ниједан континент није запао никад. У том мраку нико никога не распознаје, нико никога за брата не признаје... Господо, шта је циљ просвете, ако не: просветити човека, осветлити све његове поноре и јаме, и протерати из њега све таме. А човек без Бога, без Христа, без те једине неугасиве светлости, како ће развејати космички мрак који са свих страна наваљује на њега, и како ће протерати таму из себе? Са свима својим светлостима човек без Бога није друго до свитац у бесконачном мраку ове васионе. А његова наука, његова философија, његова просвета, његова култура, његова техника, његова цивилизација, то су ситне свећице које он пали у помрчини земаљских и космичких збивања. А све те свећице шта значе у бескрајној ноћи и мрклом мраку индивидуалних, социјалних, националних, интерна-

ционалних, проблема и збивања? Зар се већ нису све погасиле, и Европом је полегао густ и тежак мрак и попала је непрозирна тама?

Кроз доситејевштину та тама је захватила донекле и нас Србе. Јер доситејевштина и јесте лакомислена вера у свемоћ хуманистичке науке, у свемоћ хуманистичке просвете, у свемоћ хуманистичке културе, у свемоћ хуманистичке технике, у свемоћ хуманистичке цивилизације. Под трагичним утицајем доситејевштине европска хуманистичка просвета створила је у нас сукоб између цркве и школе, који за наш народ значи, и увек је значио, катастрофу. Под утицајем доситејевштине и наш се човек почео механизовати, роботизовати.

Да бисмо избегли завршну катастрофу, постоји само један излаз. Који? — Прихватити светосавску просвету, и потпуно је спровести у свима школама, од најниже до највише, и у свима просветним, народним и државним установама, од прве до последње. Светосавска просвета зрачи, светли и просвећује једином неугасивом светлошћу и једином истинитом светлошћу у свима световима: Богочовеком Христом. Њу никаква тама, па ни тама Европе, не може ни угасити ни обузети. Она једина прогони све таме и из човека, и из друштва, и из народа, и из државе. Она, једина истинита светлост, осветљава до дна свакога човека, и у свакоме нам открива нашег бесмртног, нашег божанског брата и вечног сабрата. И она нас учи да се и проблем човека, и проблем друштва, и проблем нације, и проблем човечанства, могу лако и јасно и схватити и решити само када се и човек, и друштво, и нација, и човечанство прочитају у контексту са Богочовеком Христом.

Господо, главне смернице и одлике светосавске просвете могле би се формулисати овако:

- 1) Човек је биће које се најидеалније и најреалније може усавршити и довршити Богочовеком;
- 2) усавршавање човека Богочовеком бива помоћу еванђелских врлина;
- 3) просвећен човек у сваком човеку види свог бесмртног брата и вечног сабрата;
- 4) свака људска делатност: философија, наука, занатство, земљорадња, уметност, просвета, култура, добија своју непролазну вредност када се освети и осмисли Богочовеком;
- 5) истинска просвећеност се постиже светим животом по Христовом Еванђељу;
- 6) светитељи су најсавршенији просветитељи; што светије човек живи, то је бољи васпитач и просветитељ;
- 7) школа је друга половина срца Богочовекова, а Црква је прва;
- 8) у центру свих центара, свих идеја, свих делатности стоји Богочовек Христос и његов Богочовечански колектив: Црква.



ОБОЖЕЊЕ ИЛИ ОБЕЗЛИЧЕЊЕ

Два модела образовања

КОДЕКС СРПСКЕ ШКОЛЕ

Dr. Baturan Serbian Academi - Toronto

1. **Верујем** у Бога и молим се за обожење Српског Народа и Отаџбине;
2. **Учим** се врлини на великим делима Вечних Рукописа који не горе;
3. **Пишем** лепом Српском ћирилицом;
4. **Напајам** се учењима Светог Саве и делима науке и уметности озарених духом васкрсења;
5. **Подучавам** се врлинама Духовног Витештва: Лепотољубљу, Добротољубљу и Истинољубљу;
6. **Васпитавам** се у духу владавине Храбрих и Мудрих као сви српски принчеви и принцезе;
7. **Борим** се против зла Песмом, Науком и Саборном Љубављу;
8. **Стварам** Мала Дела за потомке који ће остварити Велика;
9. **Живим** у српској породици – школи Љубави и у српској школи – сабору породица у Љубави;
10. **Остварујем** у својој школи **право моје личности на обожење**;
11. **Негујем** културу у којој ружно није лепо; у којој се живи за Лепоту, а не од ње која није забава размажених, већ игра обожених; која је нови начин игре, храбрости и дрскости; која значи исто што и Волети;
12. **Заветујем** се златној традицији својих предака да ћу Лепотом уместо Силом мењати свет; да ћу, молитвено и вредно, учити се Врлинама и Знањима, кроз разговор и беседу у породици и школи.

ОПШТИ ЗАКОН О ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ - РСГ

Члан 2

Образовање и васпитање има за циљ да:

1. обезбиједи могућност за свестрани развој појединца, без обзира на пол, животно доба, социјално и културно поријекло, националну вјерску припадност и тјелесну и психичку конституцију;
2. задовољи потребе, интересовања, жеље и амбиције појединца за доживотним учењем;
3. омогући избор образовног програма на свим нивоима васпитања образовања;
4. развија свијест, потребу и способност за очување и унапређење људских права, правне државе, природне друштвене средине, мултиетичности и различности;
5. развија свијест о државној припадности према Републици Црној Гори (у даљем тексту: Република) и њеној култури, трдицији и историји;
6. омогући појединцу, у складу са сопственим могућностима, укључивање и партиципацију на свим нивоима рада и дјеловања;
7. развија свијест о националној припадности, култури, историји и трдицији;
8. доприноси укључивању у процес европских интеграција.

Члан 5

У јавној установи чији је оснивач Република или јединица локалне самоуправе и у установи којој је додијељена концесија за извиђење јавно важећег образовног програма (даљем тексту:установа јавног образовања) **образовање и васпитање је свјетовног карактера**. У установи јавног образовања **није дозвољено религијско дјеловање**.

Поштовани читаоци,

Пред вама су два модела образовања, два типа школе, не само различита, него и међусобно суштински супротстављена. Циљ првог је (као што се лако уочава из подвученог дијела текста) обожење личности, у другом је то строго забрањено.

Прочитајте пажљиво, упоредите, просудите који бисте за вас или ваше дијете изабрали. Запитајте се и зашто вам такав избор у Црној Гори (европској и трнсатлантској) није омогућен.



Бранислав БРБОРИЋ (Београд)

ПОРИЈЕКЛО, ДОМЕТИ И ОДМЕТИ ЛИНГВИСТИЧКЕ МОНТЕНЕГРИСТИКЕ *

 (Прилог Међународном научном скупу *Норма и кодификација црногорског језика*, 28-29. X 2004. г. у Подгорици)

Претходно термилошко разјашњење — историјско одређење термина *Црна Гора* и *Црногорци*

Историјски извори казују да се топографски термин *Црна Гора* почео шире употребљавати у другој половини XV вијека да значи један дио Горње Зете, онај којим су владали Црнојевићи, а то је кршевити подловћенски крај, област четири историјске нахије (*Катунска*, *Ријечка*, *Љешанска* и *Црмничка*), што ће у новије вријеме бити називано и *Стара Црна Гора*. Површина тога краја обухвата око 1.500 км², а то је нешто више од једне десетине територије данашње Републике Црне Горе. Тек ће се у XIX вијеку термин *Црна Гора* почети да користи за означавање ширег простора, и то онако како се ширло ослободилачко прегнуће и црногорских и околних племена и крајева, чему су у првој половини XIX вијека посебне подстицаје давале владике на Цетињу. О томе говоре бројна историографска дјела (нпр. радови академика Миомира Дашића, који су се нашли и обједињени у двјема његовим скорашњим опсежним књигама, вид. *Дашић 2000* и *Дашић 2003*). Државна творевина која се кроз та прегнућа муко-трпно стварала задуго није означавана само називом *Црна Гора* већ *Црна Гора* и *Брда*. Попут *Црне Горе*, и назив *Брда* почео се употребљавати у позно вријеме средњег вијека да значи она племена у сусједству Црне Горе која су захватала простор од ријеке Зете до планине Комови, па се ширењем Васојевића значење тога топографског термина протегло и на долину горњег Лима, који је чинио, како наглашавају историографи, - „кичму српске средњовјековне државе“ (Дашић 2003: 552). Узима се да Брда има седам, или седморо: *Бјелопавлићи*, *Пипери*, *Кучи*, *Братоножићи*, *Васојевићи*, *Морача* и *Ровца*. Али нису ни сва Брда одједном стала уз Црну Гору у заједничкој анти-турској борби нити су се одмах одрицала својих племеневих назива утапајући их у јединствено име - црногорско. Био је то дуг процес започет поткрај XVIII вијека знаменитим биткама Црногораца и Брђана (Бјелопавлића и Пипера) с Турцима на Крусима и Мартинићима 1796. године, а окончан је исходом Првог балканског рата 1912. године, када је Беранска нахија (називана и Доњи Васојевићи) припојена Црној Гори.

У међувремену су се ослобађали турског јарма и прилазили Црној Гори и други *Брђани*: Морачани и Ровчани (1820), Братоножићи и Васојеји у Лијевој Ријечи (у Његошево вријеме), прво један дио Куча и полимских Васојевића (у вријеме књаза Данила), а потом сви Кучи и знатан дио Васојевића у Горњем Полимљу (послије Берлинског конгреса). Двочлани назив *Црна Гора* и *Брда* званично је

коришћен све до потпуног међународног признања те државе на Берлинском конгресу 1878. године. Зато се и Његош најчешће потписивао као *владика црногорски* и *брдски*, а његови сљедбеници књаз Данило и књаз Никола (до 1878) као *господари Црне Горе* и *Брда*. И најважнији правни акти тако су означавани, нпр. *Општи законик црногорски* и *брдски* (1855) из времена књаза Данила.

Разграничењем с Турском под патронатом великих сила 1858/1859. године у границама ове крчке и међународно још непризнате државе наћи ће се и неки дијелови Херцеговине (Грахово, дијелови Рудина и Дробњака, те Никшићка Жупа, Луково и Ускоци), да би се послје Херцеговачког устанка 1875, Вељег рата 1876-1878. и Берлинског конгреса 1878. године и тако увећана слободна територија удвостручила (тима је досегла три четвртине територије данашње Црне Горе). Тада су се у проширеној држави нашли и градови Никшић и Подгорица, Спуж и Колашин, Бар и Улцињ, те пространи крајеви: зетска равница и Крајина светог Владимира око Скадарског језера, Пива, Бањани и дијелови Рудина и Дробњака (Језера), Шаранци, средње Потарје (од Колашина до Мојковца) и, као што рекосмо, знатан дио полимских Васојевића и већи дио Куча.

И тек ће тада, знатно увећана дијеловима различитих историјских територијалних цјелина, као већ међународно признати субјекат, ова држава добити званични, скраћени и уопштени, назив *Црна Гора*. Од тада ће се сви њени поданици означавати и оглашавати као *Црногорци*, али ће се они још задуго међусобно разликовати према ранијим регионалним одређењима: као *Црногорци* или *Староцрногорци* (па и уже регионално: *Катуњани*, *Љешњани*, *Ријечани*, *Црмничани*), *Брђани*, *Херцеговци*, *Зећани*, *Приморци*, или по својим племенским именима: *Кучи*, *Бјелопавлићи*, *Пипери*, *Васојевићи*, *Морачани* итд.

Тако је током прве половине XIX вијека, стварањем колукотолико чврсте аутократске и теократске државице кроз неравноправну борбу с уприштима иновјерне империје (Турске), на једном дијелу српског етничког простора савладавана племенска расцјепканост и међусобна сукобљеност становништва. То је окружено и државном независношћу и удвостручењем територије на Берлинском конгресу, а Балкански ратови 1812. против Турске и знатне жртве Црне Горе и њених савезника омогућили су знатно проширење Црне Горе, када су јој припојени крајеви: пљеваљски, бјелопољски, берански, плавскогусињски, дијелови Малесије и Метохије и један комад обале Скадарског језера под Румијом. Читав тај борбени ослободилачки ток од Круса и Мартинића до продора Црне Горе у Метохију (која је данас изван њених граница) био је надахњиван српском народном, епском идеологијом. То важи и за елиту а и за обичан

пук овог простора. То такође важи и за православно становништво Боке Которске и приморја од Будве до Сутомора, крајева који су до 1918. године били под страним државама, а формално су прикључени Републици Црној Гори 1945. године. А ширење црногорског имена никад није потирало српску народну свијест његових носилаца. Напротив, црногорско одређење увијек је било чврсто ослоњено на српски идентитет, профилисан у дугом низу претходних вијекова. О томе имамо безброј историјских свједочанстава, о томе пјева сва наша епска доезија, тиме је натопљен Његошев *Горски вијенац*, о томе пластично говоре и књижевна дјела Марка Миљанова, објављена у освит XX вијека.

Црна Гора је, дакле, топоним српског језика који се среће током пет ретроспективних стољећа, али му озбиљније *етатодно* (не могу рећи *државно*) *значење* није старије од два вијека. Суштинско *државноправно значење* тај топоним стекао је тек с Берлинским конгресом 1878. године, дакле прије 126 година. Али ваља притом имати у виду још један аспект тога крупног догађаја у историји Балкана и Европе. Признавањем независности Србије и Црне Горе Берлински конгрес није у потпуности окрунио ослободилачка прегнућа српског народа на ширем простору. Велике силе одлучиле су тада да ондашње *Српство државно подвоје*, остављајући Турској невелик појас између двије српске државе (Новопазарски санџак), којим је Аустроугарска хтјела даље непродовати к истоку. Истовремено Аустроугарској је дато право да окупира Босну и Херцеговину, што је било основа и за њену анексију 1908. године. Тада су изван двију матичних држава српског народа остали и знатне његови дијелови, они западно од Дрине и сјеверно од Саве и Дунава - у црвоточној Хабзбуршкој монархији, те они од Дрине до Рашке и изворишта Јужне Мораве - у још црвоточијој Турској империји. Зато се и даље говорило о *Србијанцима*, *Старосрбијанцима*, *Црногорцима*, *Пречанима*, *Крајишницима* и сл., али се мислило о једном народу - *српском*, расутом по широким балканским и панонским просторима. Па ни увећање Црне Горе и Србије у Балканским ратовима 1912-1913. године ни стварање југословенске државе 1918. године - када су се безмало сви Срби нашли под једним државним кровом - нису укинули наведена регионална одређења Срба, која су до данас задржала своје значењске нијансе.

II. ПОЛИСЕМИЧНОСТ РИЈЕЧИ: *ЦРНОГОРАЦ, ЦРНОГОРСКИ, ЈЕЗИК*

За тему о којој је ријеч на овом скупу важне су, међутим, не једна, него три полисемичне ријечи: 1) ријеч *Црногорац* (као властита именица у нашем и нпр. енглеском језику, а заједничка нпр. у рускоме, гдје се ова и сличне именице пишу малим почетним словом); 2) ријеч *црногорски* (као присвојни придјев, који се подједнако односи и на земљу и на њеног становника, а нема могућег конкурента *црногорачки* - начињеног по моделу *Словенац > словеначки*, а не *словенски*, како тај ктетик гласи у изворном језику –

који би се односио на становнике или припаднике заједнице, шта год се под њима разумијевало); и 3) ријеч *језик* (као заједничка именица са двије основне скупине значења: *орган многобројних живих бића, смјештен у устима*, и *апстрактни систем знакова који се остварује у говору*, с тим што потоњи, по Де Сосиру, творцу модерне, структуралистичке, лингвистике, с њиме, с говором, сачињава оно што Французи зову *langage*, у српском преводу - *језичка дјелатност*, односно, у моме преводном идиолекту, *збор*).

Све три ове за мене значајне ријечи српског језика могу бити *термини* неколиких научних дисциплина, али и *свакодневне ријечи* широких значењских поља. Ваља ми их овдје загледати и поразмотрити из лингвистичког угла - како би се лакше ушло у *меритум ствари*, онај што збуњује и сазиваче заказаног скупа и многе неупућене људе.

У лингвистичком смислу именица *Црногорац* представља *етник*, а придјев црногорски - *ктетик*. Изведен је од именице *Црна Гора* и зато, видјели смо, - не може бити старији од овога топографског назива, а то је тек нешто више од пет вјекова. Етници с формантом *-ац* у српском се језику изводе од значењски (хијерархијски) различитих основа (нпр. Сицилијанац, Бретањац, Шпанац, Португалац, Американац итд.), тако да не означавају увијек етничку припадност. Све до 1945. године и комунистичког устројства федералне Југославије у етнику *Црногорац /Црногорци* није се видјело посебно етничко („национално“) обиљежје. А да се и овдје подсјетимо: до 1918. године нико озбиљан у Европи - а још мање на словенском југу, на Балканском полуострву (које се данас све више назива југоисточном Европом) - није видио више од четири јужнословенска народа, *Србе, Хрвате, Словенце* и *Бугаре*. Три првонаведена народа ушли су у Краљевину СХС, која је 1929. године презвана у Краљевину Југославију. *Бугари* пак, на своју срећу, нису улазили у састав ниједне шире јужнословенске државе, а због злодјела и пораза у Првом свјетском рату кажњени су незнатним територијалним губицима (Бугарска је изгубила два среза, цариградски и босилградски, у корист Србије, односно Краљевине СХС).

Штавише, нико прије XX стољећа није видио више од четири јужнословенске дијалекатске скупине с рангом *језик* - *српски, бугарски, хрватски* и *словеначки језик*. При томе се држало, од средине XIX вијека па надаље, да су српски и хрватски *успостављени* као *један књижевни језик*, јер су Хрвати одбацили *чакавитину*, свој изворни језик, и *кајкавитину* (која се похрватила тек у другој половини XVII вијека па је нудила могућност хрватско-словеначке књижевнојезичке симбиозе, одбачене у корист хрватско-српске, за коју је, послје Револуције од 1848. године, жив интерес показао бечки двор), обеснаживши убрзо потом *све постојеће књижевне идиоме на штокавитини* - у корист *Вук-Даничићевог књижевнојезичког модела*. (О томе у новије доба увјерљиво свједочи и *Тешић Лужански 2003*: 195-199.)

Поред историјских значења која смо напријед размотрили, етник *Црногорац* и ктетик *црногорски* имају и актуелна савремена значења, важећа у посљедњих педесетак година.

Актуелна (синхронијска) значења етника *Црногорац* могла би се, укратко, али без нормативно-кодификацијских претензија, овако описати: (1) становник Црне Горе, донедавно једне од шест република бивше СФРЈ, дуго одумируће самоуправно организоване реалсоцијалистичке државе (умрле 1991); (2) становник Црне Горе, једне од двије републике СР Југославије (1992-2003), настале након распада бивше СФРЈ; (3) становник садашње (мање) државе чланице *државне заједнице Србија и Црна Гора*, ни федерације ни конфедерације, чувене по томе што се руководство мање Републике, након 1997. године, све више труди да своје поданике наведе на покајање због масовног референдумског изјашњења за заједнички живот са Србијом (1992), што је, наводно, запријетило пуном обновом српске националне свијести, «антикомунистичке» и «антисоцијалистичке», која се настоји постиснути уз помоћ «индипендентистичке», «проевропске», «демократске» и «реформске» идеологије, којој најбоље одговара придјев *дуќљанистички*; (4) становник Црне Горе, такође до јуче поглавито атеистичке (по логици стаљиновско-титовског напјева *Не вјерујем у небеса но у Маркса и Енгелса*) а данас првенствено православне вјероисповијести везане за Црногорско-приморску, брдску и скендеријску митрополију (однедавно преустројену успостављашем двију нових епархија), која је скоро осам стољећа у канонском јединству с Пећком архиепископијом, односно патријаршијом, тј. савременом Српском православном црквом; (5) становник Црне Горе и «вјерник» мултиетничке и «мултиатеистичке» неканонске *Црногорске православне цркве*, регистроване прије неколико година у једној полицијској станици; (6) сваки појединац рођен у Црној Гори који живи изван ње - понешто и у бившим републикама СФРЈ, другдје по Европи и изван ње, али понајвише у Србији, првенствено онај православне вјере без обзира на то како се етнички, или национално, или завичајно, или племенски изјашњава; (7) потомак онога под б. који памти да су му преци рођени на територији данашње Црне Горе, неријетко с поузданим знањем података о томе када се и како одсељавање збило (сматра се да је у Србији таквих бар двоструко више од њихових рођака и предака, имењака и презимењака, на територији данашње Црне Горе, обично са српским националним осјећањем, декларисаним или подразумеваним); (8) становник Црне Горе који је на последњем попису пријавио Црногорство као националну припадност (од укупног броја пописаних становника Црне Горе, 672.656 људи, таквих је 273.367 или 40,64%, с тим што је само 114.838 грађана Црне Горе или нешто изнад 17% пријавило да говори *црногорски језик*; (9) становник Црне Горе који је пријавио да говори *српски језик*, с укупним бројем 401.382 становника или 59,67%; (10) становник Црне Горе који је пријавио српску националну припадност, с укупним бројем 202.467 становника или 30,01%; (11) становник Србије који је на попису 2002. године исказао црногорску националну припадност - укупно 69.049 људи, мање него 1% од укупног броја грађана Србије, 7.498.001, од којих 33.536 живи у централној Србији а 35.513 у Војводини; (12) становник једне од пет држава бивше

СФРЈ који и даље пријављује да је *Југословен*, што се нигдје не сматра националном припадношћу, нити је знано колико је таквих с коријенима црногорским.

Зауостављајући се на апостолском броју 12 - уз напомену да у ређању појединих «врста» Црногораца није примијењен никакав вриједносни критеријум - могу рећи да би се дало навести још покоје савремено значење, али то није неопходно, јер је ствар ионако довољно сложена и запетљана.

Сваком претходном значењу етника *Црногорац* могао би се придружити одговарајући ктетик, али то није нужно чинити. Да би се размотрила смисленост синтагме «црногорски језик», ваља утврдити која су значења могућа у оквиру онога главног нематеријалног («онотварног») значења - *апстрактни систем знакова који се остварује у говору*. Остварај је материјалан, оовотваран, без обзира на то да ли је посриједи *ваздушна струја уређена језиком*, или *папир изгребан штампаним или писаним словима*, или *говор «записан» каквим електронским средством*. У сваком случају, и у *говору* (фран. *la parole*) и у *тексту* (који је овдје синоним за говор) садржана је апстрактна творевина названа *језиком* (лат. *lingua*, фран. *langue*, итал. *linguaggio*, шпан. *lengua*, њем. *die Sprache*), али се та два појма, језик и говор, не могу поистовећивати, нити се поистовећују нпр. у француском и енглеском језику (*langue: parole, language: speech*), док њемачка ријеч *die Sprache*, етимолошки, прије сугерира конкретност, говор, него апстрактност, језик, па се зато именица *die Rede* користи као термин у значењу францускога *la parole*.

Зато је неумјесно питање *Како то да се може рећи Његошев језик, а не може црногорски језик?* — које је својевремено поставио потписани сазивач подгоричког скупа. Може се, наравно, рећи и једно и друго, као што се може рећи, на примјер, *Shakespeare's language* и *Goethes Sprache*, *Кочићев језик*, *шумадијски језик*, *лесковачки језик*, *црмнички језик*, али тада ријеч језик не значи исто што значи у синтагмама *енглески језик*, *њемачки језик* и *српски језик*. У потоњим синтагмама језик означава припадност (неустројеном, а можда и неустројивом) «Мендељејевом» систему свјетских стандардизованих језика, што у претходним случајевима не значи. Језик може означавати и *стил* и/или *начин како се појединац или скупина људи служи својим језиком* (језиком у значењу *language*) или *каквим другим системом људског* (али не само људског) *споразумијевања*. Због свега тога могуће је рећи и *језик математике*, и *језик птица*, и *језик биљака*, и *машински језик*, и *језик компјутера*, и *језик саобраћајних знакова*, и много шта друго, али ријеч *језик* тада нема оно (терминолошко) значење које се садржи у синтагмама *српски језик*, *енглески језик*, *француски језик*, *њемачки језик*, *мађарски језик* итд.

И *дијалекат* је језик и *варијанта* каквог стандардног језика јесте језик - па стога и није лако повући разлику између појма језик и појма дијалекат - али кад се каже *источнохерцеговачки дијалекат*, или *зетско-сјенички дијалекат*, или *косовско-ресавски дијалекат*, каже се и то да су посриједи научни конструкти који немају исто значење што га има синтагма *српски језик* и лексема језик у њој, с недијалекат-

тским значењем. Нажалост, тако важан термин какав је *језик*, најважнији термин сложене научне области која се зове *лингвистика*, није *једнозначан*, него *вишезначан*, *многозначан*. Значења се, јамачно, морају *разликовати* и *уразличавати* (разједначавати) да би се могло смислено *разговарати*, *опитити*, те да би било могуће *споразумијевати се*. Ко то не чини, не може се споразумјети ни са самим собом, а камоли с другим. А камоли с народом. Нити може претендовати на то да се бави лингвистиком.

Српско-хрватски језички случај замршен је и због саме чињенице да се много гдје поричу неке важне чињенице, понајприје она о «једности» разноназивних идиома. Ко дјелује на терену науке, тај зна да Срби и Хрвати и даље имају један стандардни језик, као што би морао знати да оно што говоре Хрвати на разини народног језика (вернакулара) представља, у ствари, три језика, које хрватска национална заједница сматра једним језиком. Међутим, један је само стандардни језик, заједнички Хрватима и Србима због својевременог унитаристичког «гријеха» који су починили Хрвати, али се из разлога који с науком немају много везе пориче једност тог језика, поготову откад је - што се збило недавно, у његовом тродржавном домицилу (СЦГ, РХ, БиХ) - порекнута етикета *српскохрватски језик*. Додуше, проблем се усложио још у посљедњој деценији XIX вијека, када су Хрвати прихватили *вуковско-даничићевски стандарднојезички модел*, али нису прихватили назив српски језик. Оно што се данас збива с овим језиком није упрошћавање језичких прилика, него њихово додатно усложњавање. Усложњавању је нарочито допринио муслиманско/бошњачки комплекс, јер се нова, трећа, нација нашла у раскораку између самоодабраног назива Бошњак и самоодабране етикете «босански језик», који ни за кога не може бити прихватљив ако се жели сувисло говорити.

Особито се ствар усложњава у Црној Гори, чији је номинално матични народ, барем кад је о језику ријеч, остао у мањини, тј. као народ нашао се у релативној (40,64% укупног становништва Црне Горе), док му је језик у апсолутној мањини (са 17% становника РЦГ). Формално гледано (фактичку равностављам по страни), у Црној Гори је носећи језик *српски*, јер се за њ на попису становништва определило готово 60% људи. Остали језици у Црној Гори (бошњачки или «босански», као и «црногорски») «постали су» — мањински језици. Кад је о Бошњацима ријеч, може се казати да њихово новојезичје није успјело ни у Босни и Херцеговини, а камоли у Црној Гори. У Црној Гори муслимани (с малим м) подијелили су се на Муслимане (с великим М) и Бошњаке, али, кад се сабере број оних којим су се изјаснили за те номинално двије етнографске категорије и кад се пореди број оних који су одабрали «босански»/бошњачки језик (29.380 људи или 4,39% грађана Црне Горе) с бројем Бошњака (63.272 или 9,41%) и/или Муслимана (28.714 људи или 4,27% грађана у Црној Гори), - сазнаће се да је само 1/3 Муслимана/Бошњака одабрала нови, «трећи», језик, док су остали пригрлили *српски језик* или његову дукљанистичку замјену - *црногорски језик*. (Кад се још помније промотре бројке, испада да је 91.986 грађана у Црној Гори

декларисало несрпску и нецрногорску националност, али је само њих 29.380 прихватило *инојезичност*, тј. 2/3 Бошњака/Муслимана остало је при *првојезичности*, српској, или се нашло у «четвртојезичности», црногорској, док је занемариво мали број грађана РЦГ декларисао *хрватску језичку припадност*.) Пошто су се Муслимани/Бошњаци, са својом двојубом «трећејезичношћу», бошњачко-«босанској», нашли у превише компликованој ситуацији, очекивало се да ће то обесхрабрити дукљанистичку «новојезичку» инспирацију. *Међутим, сазивачи скупа у Подгорици као да се не обазире на то шта народ каже нити на то што је досадашњи дукљанистички подухват око четвртог језика толико компромитован да се о њему нарационалан начин уопште не може разговарати, а камоли научно просуђивати.*

Разговор о *норми и кодификацији* «црногорског језика» за 17% становника Црне Горе (114.838 људи) - које није нимало лако излучити из «остатка» њеног становништва - није сам по себи толико тежак колико би тешко било смислено устројити нову, разликовну, норму, имплицитну (системску) и експлицитну (конвенционалну или арбитарну), док за њено далекосежније диференцијално кодификовање нема никаквих услова. *Нема их ни у народу ни у науци, а дукљанистика није наука, него лош политички пројекат.*

III. СМИСЛЕНОСТ ТЕМЕ *НОРМА И КОДИФИКАЦИЈА ЦРНОГОРСКОГ ЈЕЗИКА*

Да бих указао на слабу смисленост теме и (изричитих или укривених) порука сазивача овог скупа садржаних у позивном писму (с потписом др Војислава Никчевића), као и у претпремијери тог скупа (оној под насловом *Вук Караџић и Црногорци*), одржаној почетком јуна 2004, о којој се обавјештење могло добити само преко новинског текста *Вук нам је отео језик* (Брковић + 2 2004), - учинио бих неке коментаре, поставио нека питања и подсјетио се неких континуитета који се тичу саме идеје о «црногорском језику» и њених горљивих заступника. То ће ми, надам се, омогућити да у посљедњем, четвртном, поглављу овог реферата изведем покоји одрешит закључак.

Било би нетачно па и неправедно главном сазивачу овог скупа др Војиславу Никчевићу приписивати кривицу за досад неуспјело прекрштавање српског језика у Црној Гори, око којег се он труди готово четири деценије. Никчевић то чини с таквом упорношћу и страшћу да човјеку понекад буде жао кад помисли на то у шта се све може утрошити људски живот испуњен научним претензијама без покрића, оним претензијама које се не слажу с чињеницама нити пак с вољом народа на које се позивају. У новије вријеме др Никчевић и не скрива да су му идеолошко-политичку и «сцијентистичку» инспирацију дали Секула Дрљевић и Савић Марковић Штедмлија, црногорске усташе и сарадници Анте Павелића. То је било јасно и одраније: он је студирао у по-

стпавелићевском, социјалистичком, Загребу одбранивши дисертацију о младом Његошу (Никчевић 1978) пред комисијом за коју је тешко рећи да је могла познавати преврелога, а камоли младог Његоша (који је, додуше, и умро млад), његово дјело и његов језик. У Загребу се и инспирисао дрљевићевско-штедимиљским антисрпским дјеловањем и језикословљем, којим се понешто бавио и Бенито Мусолини када је накратко запосјео Црну Гору 1941. године.

Није искључено ни то да је сарађивао с Владимиром Бакарићем (1912-1983), Титовим вишедеценијским гувернером СР Хрватске (1945-1983), који је био правник и «експерт» за пољопривреду у ЦК СКЈ. Практикујући своју ауторитарну идеологију Бакарић се окушао и у лингвистици слиједећи у томе своје тоталитаристичке претходнике у фашистичкој Италији и НД Хрватској (Вакарић 1978 [1977]: 337-338). Бакарић је изишао с идејом о «црногорском» и «босанском» језику као своме тестаментарном доприносу развоју *братства* и *јединства народа* и *народности СФР Југославије* и *продубљивању социјалистичког самоуправљања* те њему примјерене *демократије*. Што др Бакарић није стигао (умро у зиму 1983), наставио је др Никчевић и послје распада СФРЈ и пропасти самоуправљања. У томе му у новије вријеме свесрдну помоћ пружа Јеврем Брковић (Брковић + 2 2004).¹ Брковић је, попут Дрљевића и Штедимиље, тешке године рата, овог пута Трећег балканског (1991-1995), те покоју годину прије и послје, провео у Загребу - радећи за «врховника», бившега партизана и бившега противника *свога претходника*, који се звао «поглавник».

Премда се око потпуне црногорске одјелитости годинама трудио један број бивших *маркиста*, *марксолога*, *етногенетичара* и *енциклопедиста* - о чијој сам енциклопедијсколингвистичкој дјелатности поодавно писао пренијевши понешто од тога у недавно објављену књигу (Брборић 2001: 179-202) - нисам ни слутио да ће перјанице тих струка у новије вријеме постати *академици* и *дукљанисти*, окупљени у само(са)званој *Дукљанској академији наука и умјетности* (ДАНУ) и *Матици црногорској*. У пуном сагласју с ранијим «језикознанством», «марксистичким» и «суверенистичким» - чије програмске изјаве доносим у фусноти² (Nikčević 1971, Никчевић 2000),

¹ Некад ми се чинило да се Јеврем Брковић, и то не због скромности, не жели пачати и у лингвистику. Мислио сам да му је довољно што је «стожер црногорске књижевности», како се недавно представио на насловној страници свога *Crnogorskog književnog lista* (усликавши у боји својих 30 књига). Лист (је) иначе излази(о) на «пет» језика, најприје на *crnogorskom, srpskom, hrvatskom* и *bošnjačkom* («четири» језика у истим новинама), а потом је *bošnjački* постао «босански», као «пети» језик. Однедавно је, из бојазни за своје стожерно дјело, зашао и у језикословне воде, о чему послје.

² «И Вукова концепција и закључци Бечкога књижевног договора нијесу се могли реализирати јер су били антисрпски и антилингвистички... Срби су крајем XIX стољећа напустили црногорски језик, који је Вук увео у српску књижевност» (Nikčević 1971). И даље: «Матерњи језик Црногораца је у доба романтизма, у деветнаестом вијеку, постао основа језика Срба, Хрвата, Босанаца [sic!] и Црногораца... Традиционална лингвистика је показала богатство црногорског језика у свим доменима, као и то да се између црногорског народног језика и црногорског књижевног

коју ваља обавезно прочитати да би се уочио континуитет - данас, ове године, 2004, «наукује се» овако, посве мушки, екстремистички, дукљанистички: «Црногорци су вазда својим језиком и оружјем говорили, кликтали, кликовали, којевитезали, клели, лелекали, у кам затуцали и своје душмане и себе у свим нуждама и тмушама када им се чинило да им је мрко без свитања и да ће им се гроб на тај свијет пропасти! А онда је Вук Караџић доспио преко Котора, уз которске стране и право на Цетиње. Језик је записао и схватио да је то другачији језик од онога 'говедарског' јадарског и левачког и од оног ученог и појног, карловачког и новосадског... Вук је Црногорцима језик записао и отео им га, да би ми, ево, послје готово два вијека, свој језик морали од других отимати, вратити му своје име и значење» (Брковић + 2 2004). И даље: «Вук је, узимајући црногорски језик као подлогу за свој модел 'српскохрватског језика' и негирајући Црногорце као народ и нацију, нанио огромну штету и оставио их [Црногорце] без језика» (Никчевић 2004). Спрам ове двојице, председника ДАНУ и једнога њеног члана, професор народне књижевности Новак Килибарда, иначе председник Сената ДАНУ, дјелује «државнички» када устврди да је «језик данас државно [и] политичко питање» да би се неуверљиво и тривијално зачудио: «Чудим се неким људима што су се окомили против Црногораца да назову језик својим именом» (Килибарда + 2 2004).

По свему судећи, од тројице цитираних посљедњи је једини који се унеколико додирује са струком, с лингвистиком, славистиком и србистиком, а кад је ријеч о чуђењу, поглед ваља упријети на народ Црне Горе, који, упркос вишегодишњој горопадној антисрпској пропаганди - што повремено надјачава све оно што се у Хрватској могло више пута слушати у дугој историји антисрпства - импозантном већином одбија надрилингвистичке идеје, које немају везе ни с Вуковим «гријеховима» ни с било којом или било каквом сувислошћу. *Плодовима те несувислости није се чудити пошто њихови берачи не уважавају никакву фактографију нити дијалектику. У Вуково вријеме, на примјер, нико Црногорце није сматрао одјелитим, несрпским народом нити је ико међу њима видио себе изван Српства. Стога је неразборито и несувисло оптуживати Вука за «крађу» или «отимање», или му спочитавати да је «негирао» црногорску нацију. Како је могао негирати нешто што у његово доба није постојало ни у свијести Црногораца ни у туђим «свијестима»? Одговор на то питање знају дукљанисти, али оно не постоји ни за науку ни за здрав разум.*

Када ауторитарни идеолог Владимир Бакарић каже «Сви ми смо знали да Црногорци говоре српски, међутим, показује се да говоре црногорски», он не мисли на народ, него на руководство Партије, КПЈ/СКЈ (Вакарић 1978 [1977]: 337-338). Та се партија, никада, ни кад је дошла на власт и добила у насљеђе повелику државу, понешто је чак и проширивши у корист Хрватске и Словеније - није одрекла аустро-

језика може ставити знак једнакости [sic!], што у Европи није случај ни са једним језиком» (Никчевић 2000).

марксистичке и коминтернинске антисрпске идеологије. Обје те идеологије, свака из својих разлога, разарала је српску народну cjеловитост и поткопавала реалну основу јужнословенског заједништва. Тога заједништва, у ствари, није ни могло бити узме ли се у обзир да се, у тобожњем настојању да се учврсти социјалистичко државно устројство, радило и војевало против највећег јужнословенског народа. Нико међу цитираним «бакарићевцима», наравно, не мисли на народ, нити је на народ мислио њихов ментор, јер да мисле, сјетили би се макар најновијих статистичких података, оних с пописа становништва у Црној Гори 2003. године.

Што се тиче «отимања језика», српска лингвистика је 1998. године - неколиким одлукама Одбора за стандардизацију српског језика (Одлука бр. 2 1998, Одлука бр. 4 1998, Одлука бр. 5 1998) - осудила с ума сишавше идеје о *крађи језика* (Слово 1998), у које су, као пиле у кучине, били уплетени неколики београдски књижевници и језикословци различитих «поријекала», али истовјетни у његовању испразног и агресивног политиканства, у којем се гуще и цитирани црногорски дукљанисти. (Београдски језикоборци оптуживали су за језичке «крађе» - Хрвате, а подгорички за «отимање» језика криве - Србе!) Особито је незналачка и крајње несувисла идеја о «једнакости» народних говора и књижевног језика у Црној Гори (забиљежена у фусноти 3 овог реферата). Ево једне реченице, важеће не само у књижевном језику Црногораца него и у cjелокупној «стандардној новоштокавштини», испред које стоји њен дијалекатски «еквивалент», познат свакоме оном ко говори ијекавски у Црној Гори и изван ње: *Дошо ђед и донио једанес врући[је] љебова : Дошао дјед и донио једанаест врућих хљебова*. Само је везник «и» једнак у оба «језика», у *стандардном језику* и у *вернакулару* (народном језику), а упуштати се у акценатске разлике у ијекавској новоштокавштини и у ијекавским говорима уопште - и то не само у Црној Гори и њеном вернакулару него и у cjелокупној штокавштини, српској и несрпској - нема никаквог смисла јер би се стигло до још тврђих закључака о незнању и несувислости. О уједначености стандардног језика с било којим народним говорима - па и онима у најужој основици (*а та се основица простире надуго и нашироко изван Црне Горе, у чијим поддијалектима и говорима нема готово ничега чега нема у осталим српским народним говорима*) - може говорити само онај ко ништа не чита из лингвистике, а никако онај ко се у њу разумије макар и површно. Ко се жели упознати с реалним стањем ствари у српском језику и српској лингвистици - укључујући њен однос с лингвистичком кроатистиком - довољно је да консултује двије информативне публикације из новијег времена (Радовановић + 6 1996 и Ивић + 3 2004 [1991]), али и најновији *Правопис српског језика*, чије је треће издање изашло с битно проширеним Рјечником уз *Правопис* (Правопис 2002³ [1993, 1994]). У тим трима

књигама - међу чијим су ауторима, додуше, и дукљанистима немили Црногорци - наћи ће актуелне погледе и на дијалектолошке, и на стандарднојезичке, и на социolingвистичке прилике, укључујући и однос између српског и хрватског језичког стандарда како синхронизички тако и дијахронизички. Та два стандарда, упркос новим државноправним и комуникацијским приликама, нису «искочила» из истога стандарднојезичког система, истога стандардног језика, насталог у посљедњој деценији XIX вијека. У тој деценији хрватски вуковци учинили су радикалне искорак к *стандарднојезичком унитаризму* Хрвата и Срба, приклонивши се *вуковско-даничићевском моделу српског књижевног језика*, о чему бјелодано свједоче три најзначајније хрватске лингвистичке књиге, правописне, граматичке и лексикографске (Broz 1892, Maretić 1899, Iveković-Broz 1901).

Све до најновијих државнорасколних времена, оних из позне фазе титоизма и прве деценије пост-титоизма, код Црногораца и муслимана/Муслимана/Бошњака није се ни мислило, а камоли зборило и творило, било шта што би се супротстављало томе, вуковском, моделу књижевног и/или стандардног језика (исп. с тим у вези Брборић 2004: 11-36). Зато у пољском (свесловенском) пројекту (*Najnowsze dzieje języków słowiańskich / Најновија повесница словенских језика*), заснованом 1993. у универзитетском граду Ополе, нема «босанског» и «црногорског» језика, али има српског и хрватског (Radovanović + 6 1996, Lončarić + 15 1998). У двема књигама посвећеним нашем језику изложени су српски и хрватски погледи на истојезичку и разнојезичку материју (чакавско и кајкавско нарјечје, уистину, никад није сматрано српским, нити су Срби превише залазили у питање одбацивања тих двају нарјечја као кандидата за хрватски језички стандард). Погледи хрватских језикословаца на домаће, хрватске, стандарднојезичке прилике опсежно су изложени и у најновијем језичком савјетнику (Barić + 11 1999), а њихово одређење према стварном језичком унитаризму, јамачно, битно се разликује од српског. И битно се разликује од фактографије.

Кад је ријеч о црногорској лингвистици - оној којој су се у XX вијеку бавили Црногорци без обзира на то гдје су живјели, стварали и науковали, укључујући и ону која је везана за никшићки Филозофски факултет и Црногорску академију наука и умјетности (ЦАНУ) и у претходноме и у овоме, XXI, вијеку - нема ниједног стручњака који се залагао или би се залагао за засебну, одјелиту, *норму и кодификацију српског језика у Црној Гори* под новом језичконазивном етикетом, под називом «црногорски језик». Нема ниједнога међу њима који би, номинално и реално, разарао темеље духовнога и/или културно-

³ Нека ми буде допуштено да овдје наведем двадесетак црногорских имена и презимена, која су се окушала или се још окушавају у лингвистици: Михаило Стевановић, Радосав Бошковић, Радомир Алексић, Јован Вуковић, Гојко Ружичић,

Миодраг Лалевић, Милија Станић, Митар Пешикан и Драгомир Вујичић (сада покојни); Драго Ђулић, Петар Сладојевић, Божићар Зољић, Тодор Живаљевић, Драгољуб Петровић, Бранислав Остојић, Мато Пижурница, Јелица Јокановић--Михајлов, Милица Радовић-Тешић, Јелица Стојановић, Миодраг Јовановић, Зорица Радуловић и многи други, којих има на стотине ако се у обзир узму и наставници који предају српски језик широм Црне Горе, Србије и Српске.

историјског идентитета оног дијела Црногораца што је, колико-толико - чак и у вријеме партизанства, бољшевиизма, комунизма, социјализма, титоизма и државног атеизма - уважавао научну, просвјетну и лингвистичку стварност каква она јест. При свему томе, нико међу њима није доводио у питање могућност да се у књижевној умјетности ствара и мимо склада с језичким стандардом, јер та умјетност, у име начела *lingua franca*, не мора слиједити стандарднојезичке каноне, нити их слиједи. О томе понајбоље свједоче истакнути књижевници Матија Бећковић и Миро Вуксановић, па и Новак Килибарда, чије ће књижевно дјело надживјети његову политичку каријеру.

Зато је тешко повјеровати да би овај скуп у Подгорици - под називом *Норма и кодификација црногорског језика* — могао произвести било шта револуционарно, било шта превратничко, што би утабало стазе расколничким дометима лингвистичке монтенегристике, оне стазе које су пртили и прте Бенито Мусолини, Владимир Бакарић, Војислав Никчевић и Јеврем Брковић, да и не спомињем друга имена која би се наша или се налазе у друштву ове четворице «Црногораца» и Црногораца.

Томе «језикознaнству» најбоље пристоји назив дукљанистичка надрилингвистика, јер њу, ту «лингвистику», не занимају никакве језичке чињенице провјерене научним истраживањем па ни оне видљиве голим оком. Теми овог скупа није могуће прибавити никакав *културноисторијски легитимитет* и *научни дигнитет*, да не кажем *културноисторијску оправданост* и *научно достојанство*. Она ће остати без *домета* и *смислености*, а *одмета*, тј. тешко отклоњивих штета по углед Црногораца и њихове културе, има већ толико да се они не могу ни набројити, а камоли процијенити. Па ипак, и о њима мора бити ријечи, поглавито у наредном поглављу овог реферата.

IV. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Нико добронамјеран не може бити против еманципације Црногораца, била она грађанска, транзицијска, реформска или каква год, и учвршћивања њиховог идентитета, културноисторијског и савременокултурног, језичког и сваког другог. И не само културноисторијског и савременокултурног него и културнофутуристичког. Треба држати на уму да у глобалистичким околностима догледне будућности ни перспективе малих језика какав је српски, па ни перспективе цијеле «стандардне новоштокавштине» ако се она узме као једно језичко биће, нису нарочито свијетле. Ко год је одговоран, пред Богом и народом, тај мора бити за некакав склад између прошлости, садашњости и будућности, између коријена, стабла и изданака, чак и независно од тога колико су захваћени паветином. У посљедњих седам-осам година, откад је на простору бивше СФРЈ успостављен какав-такав ред и мир, неко као да се завјерио против реда и мира у свим бишим републикама, осим у Словенији и, донекле, у Хрватској, која се, додуше, колеба између туђмановски «ријешеног» српског питања и грађанског модела државе и друштва. Ријеч је о оном моде-

лу у којем су Срби у Хрватској, уз Италијане и Мађаре, постала унеколико уважена мањина, највећа међу мањинама, а некад, и то не давно, и већа од свих становника Црне Горе заједно, о оном моделу који неће масовно рушити партизанске споменике а подизати их Милу/Мили Будаку и сличним злотворима.

У томе моделу, кад је Европа у питању свугдје се зна ко је матични народ, а ко мањина, с тим што је ваљда дошло вријеме да се мањине *уче* и *признају* не само у Србији, с Војводином, него и другдје. Оставимо ли по страни Космет, као специфичан случај о којем нема смисла овдје ни говорити, а донекле и Македонију, Црна Гора се једина определијелила за «чист» грађански концепт, у којем се смије радикално порицати традиција оног становништва које је на њеном простору одискона матични народ. Само је тај народ подвргнут сваковрсном раскорјењивању и несмиљеном расколничеству – од *језика*, за шта се до прије неколико година активно залагао само један човјек, до *цркве* (наравно, само једне, Православне, која се показује као најтврђи орах у отпору *дукљанизацији*) и непоћудна Академија наука (ЦАНУ), којој је придодата (зачудо не *зетска* него) самосазвана, неканонска, *дукљанска* (ДАНУ). Посриједи је академија на челу с човјеком који је, ипак, Трећи балкански рат провео у Загребу, а не нпр. у Подгорици или на Цетињу, а камоли у Београду или нпр. у Атини или Букурешту ако је већ хтио да избјегне рат. Посриједи је злотворни удар у саме темеље Црногорства и Српства. Црногорство и Српство и раније су трпјели сукобе посвађаних гарнитура на власти, али их нико и никада није међусобно сукобљавао онако како их данас сукобљавају у Црној Гори.

У Црној Гори је створен нов пројекат посвештене десрбизације, заокупљен сталним потпаљивањем сукоба са Србијом, што се наставља и пошто се она растала с *вођом* који је припомогао да у Црној Гори, прије петнаестак година, на власт дођу млађи људи који ни сами нису могли подносити титоистичке претходнике. Њих је, те претходнике, ипак срушио народ Црне Горе, а не србијанска војска и полиција. Тај пројекат се изводи под античким називом *Дукља (Doclea)* - који је обиљежавао антички, римски, а по том ранохришћански град сјеверно од данашње Подгорице, смјештен на ушћу ријеке Зете у ријеку Морачу, напуштен, вјероватно, по доласку Словена. Не изводи се под називом *Зета*, која, као топоним, ипак живи на дијелу данашње подгоричке општине. Већ сама та чињеница компромитује домете тог пројекта — и у лингвистици и изван ње.

У наслову овог реферата стоји синтагма «лингвистичка монтенегристичка», који се мора ставити под знаке навода. Да је посриједи аутентична монтенегристичка, она би се позивала макар на једног стварног црногорског лингвисту, а било их је, а и сада их немало има, у оној лингвистици која се бави српским језиком, чије се постојање у Црној Гори никад није утврђивало на попису становништва.

Кад се то ипак десило, 2003. године, попис се показао катастрофалним за дукљанисте и дукљанистику. Пошто ни од кога није очекивано да се изјашњава за «дукљански језик», релативно мален број Црногораца (у грађанском значењу - становника Црне

Горе) изјаснио се за назив «црногорски језик», вјероватно уплашен дукљанистичким притиском, који хоће не само да обесвети него и да свакоме огади српско име. Међутим, упркос вишегодишњој антисрпској пропаганди - вођеној посљедњих година под покровитељством барем једног, али одлучујућег, дијела режима, онога којем се не иде с власти ни послје петнаест година - манипулација с језиком није успјела. Прије неколико мјесеци покушавала се цијела ствар заташкати помоћу «матерњег језика» или новог удвостручавања назива језика («црногорско-српски» или «српско-црногорски» по угледу на српско-хрватски) или се узнастојало да се она сведе само на проблем назива језика, јер дукљанисти могу поднијети све, па и српски језик, све осим атрибута *српски*.



Тобоже, нема никога, нити је било икога ко би тражио стварно језичко тумбање помоћу нових (и то прије свега латинских) слова и трију фонема, које постоје много више и много чешће изван Црне Горе него у њој, као и помоћу стандардолшке оплодне појединих дијалектизама. Нема, дакле, ни Војислава Никчевића ни Јеврема Брковића, ни неколико десетина људи који су се окупили око ДАНУ и Матице црногорске да Црногорцима «раздана» смрачене видике, које су им на небу оставили њихови преци. Видици смрачени јесу, у свему па и у језику, али само код дијела потомака, а не код предака нити у глави цијела народа!

Никог међу дукљанистима (који дјелују под разним другим називима: *индипендентисти*, *суверенисти*, *енциклопедисти*, *кулишићевски етногенетичари*, *демократски социјалисти*, *социјалдемократист*) и *аутокефалисти*, *сецесионисти* и сл.) не брине то што је цијела ствар у сукобу с културном историјом и културним перспективама свих Црногораца (оних у грађанском смислу), осим, наравно, Арбанаса. (Дакако, Арбанаси се не мире са селидбом учитељског факултета на арбанашком језику из Никшића у Подгорицу. Они га хоће у Улцињу, јер су дукљанистички пројекат и грађански концепт за њих само привремена и тактичка варијанта.) Дукљанисти су у сукобу и с важећим Уставом и с народном вољом огромне већине Црногораца, која јавно и нејавно, и службено и неслужбено, и књижевно и некњижевно, говори српски. А тако је говорила и прије него ју је «угрозила» тобожња великосрпска хегемонија, постојећа, по дукљанистичкој логици, стољећима, и прије

Турака (од краја XV вијека), и прије светог Саве, који је, наводно, Црну Гору «завио у црно».

Остаје ми, на крају, извјесно свођење рачуна са садржајем позивног писма, с његовим истинама и чињеницама, с његовим импликацијама и аберацијама, односно с обманама и заблудама његовог потписника, те с једном језикословном ситницом у његовој допуни, оној која се тиче ријечи «сажимак», употребљене умјесто ријечи *сажетак* или *резиме*:

1) «Crnogorci su jedini od nasljednika bivšeg srpskohrvatskog / hrvatskosrpskog, hrvatskog ili srpskog jezika», каже се у првој реченици позивног писма, «koji su ostali da se služe *Pravopisom srpskohrvatskoga književnog jezika Matice srpske i Matice hrvatske* (Novi Sad - Zagreb, 1960).»

Из неколико разлога ова тврдња неће бити тачна. **Прво**, старим се Правописом служи свако онај ко не зна нов, а таквих је много и у Србији и у Црној Гори, и изван ње. **Друго**, *Правопис српског језика* (Правопис 2002³ [1993, 1994]) научно је и стручно штиво, које се прима и независно од правно-политичких околности, али не ратује ни с уставима ни са законима. Зато је, што се тиче назива језика, то штиво и сагласно с Уставом СРЈ (важећим од 17. IV 1992. до 4. II 2003) и Уставом РЦГ (важећим од 12. X 1992, и даље на снази), као и са Законом о службеној употреби језика и писама у Србији (Закон 1991). У том је закону, и прије доношења федералног Устава, прихваћено да је у Србији у службеној употреби *српски језички израз* [српскохрватског језика], *еквалски* или *ијекавски*, што се, имплицитно, односи и на друге *стандарднојезичке изразе српскохрватског језика* (који је остао у Уставу Србије, проглашеном 28. IX 1990). Наиме, још 1991. године постало је јасно да је сложени назив језика остао без ичије социолингвистичке подршке у савезној држави, која се те године интензивно распадала, па је уставна одредба о српскохрватском језику допуњена и прецизирана законом о језику и писму. **Треће**, у *Правопису српског језика* Милорада Дешића (Дешић 2004⁶ [1994, 1995, 1998, 2000, 2002]), који је доживио шест издања, садрже се, у потоња три, *напомене да су га прихватила три министарства просвјете* (Србија, Црна Гора и Српска), с овом формулацијом за Црну Гору: «Министарство просвјете РЦГ одобрило је употребу овог приручника својим дописом број 01-2324/2 од 29. V 1999. године у школама Републике Црне Горе». Пошто је тај право-пис готово у потпуности сагласан с Матичиним (Правопис 2002³ [1993, 1994]), јер полази од нове језичке и језиконазивне стварности, и он овјерава нетачност исказа о томе да су Црногорци једини остали вјерни староме Правопису, ономе из 1960. године. **Четврто**, на попису становништва у РЦГ 2003. године (публикација у припреми) готово 60% грађана Републике Црне Горе декларисало је српски језик као језик свега јавног и нејавног живота у РЦГ, који је одавно нормиран (с допунама које се подразумевају, али му је норма без управних аката о кодификацији, осим кад је посриједи правопис). И напокон, **пето**, у тексту Дејтонско-париског споразума (Споразум 1995), који се овако или онако тиче и Црне Горе, спомињу се српски, хрватски и бошњачки

језик (потоњи као *Bosniac* у енглеској верзији текста), назван, због лоших превода, «босанским језиком» у осталим верзијама.

Није потребно ни спомињати да сви стручни и правни документи у Републици Српској говоре само о српском језику. Очигледно, много ко и много шта није у складу с дукљанском лингвистиком, што првенствено вриједи за голему већину народа у Републици Црној Гори.

2) «*Budući da će u novom Ustavu Crne Gore*» - каже се даље у позивном писму за овај скуп - «*crnogorski biti ozvaničen kao službeni jezik, potrebno je oformiti Pravopisnu komisiju koja će pripremiti zvanični Pravopis crnogorskog jezika.*»

Да ће новог црногорског устава ускоро бити, то је извјесно, али није нимало извјесно да ће (само) *crnogorosu biti ozvaničen kao službeni jezik*. Ако не буду погажена сва права, и стручна, и уставно-законска, и људска, и будући устав мораће озаконити српски као *службени језик већине грађана*, утврђујући истовремено положај других идиома као мањинских језика у службеној употреби. Овако или онако, мораће се овјерити «домети», односно «одмети», дукљанистичке лингвистике, као уклету рукавац лингвистичке монтенегристике - ако је претходну уопште легитимно увршћивати у тај контекст. *Наиме, они који су стручни за српски језик у Црној Гори не дјелују у дукљанистичком контексту, па неће ни бити криви за безочно угрожавање, комадање и међусобно сукобљавање оних дијелова становништва Црне Горе који су знали како им се зове «матерњи језик» и прије него што су полазили у основну школу.*

3) «Тај језик је *normativno sagledan* главним *pravilima standardnog jezika* *Piši kao što zboriš* (Podgorica, 1993) и на temelju njih саињеног *Pravopisa crnogorskog jezika* (Cetinje, 1997) и *Gramatike crnogorskog jezika* (Podgorica, 2001).

Идиолект најборбенијег дукљанисте нуди се као предлог за уставно уредовање у Црној Гори противно народној вољи и свему ономе што би се могло довести у склад с културном историјом Црногораца, с њиховом језичком савременошћу и нормалним очекивањем стандарднојезичке будућности. Тешко је повјеровати да би се тај идиолект прихватио као стандардни језик матичног народа Црне Горе чак ако Црна Гора и постане «независна». За дивно чудо, горња три чеда језичке дукљанистике не слажу се са чак ни са садашњом политиком Министарства просвјете у Црној Гори, које наступа с идејом о једном «матерњем језику» у Црној Гори, чија ће се четири назива одредити у загради, јер још се није свјесно да ће се, прије или касније, «признати» постојање више језичких стандарда, с посљедицама не само у школству него и у цјелокупном јавном животу.

4) «*Cilj skupa je da se naučno provjere ta norma i kodifikacija kako bi se što uspješnije sačinio Pravopis crnogorskog jezika.*»

Ако је то циљ скупа, онда се мора рећи да је он неостварљив, да је промашен и клоновски смијешан, *Не може се научно провјерити оно што с науком нема везе. Не може се по стандардном језику тек тако тумбати, а да то народ прихвати, какав год буде притисак власти. Не може народ тек тако*

прихватити самоприцање, ни језичко ни било какво друго.

5) «*Pošto taj jezik pripada štokavskom dijasistemu, zanimaju nas kao orijentir norma i kodifikacija i ostala tri srednjejužnoslovenska štokavska jezika - bosanskog, hrvatskog i srpskog.*»

Идеја о «штокавском дијасистему» сасвим је бајата - а оvdје се раби и синтагма «штокавски језик», односно «штокавски језици», што је радикализација идеје о *дијасистему* - па су јој леђа окренули и у Хрватској. Та идеја је лансирана управо у Хрватској током Другога свјетског рата, уочи његовог преношења на тло Краљевине Југославије (Guberina, Krstić 1940). Недавно је увјерљиво критикована у Бечу (Neweklowsky 2003), на Међународном скупу лингвиста (њих 23) махом с простора бивше СФРЈ, али и европских слависта с других простора (27-28. IX 2002), у прилозима скандинавских слависта С. Густавсона (Gustavsson 2003: 87-94, особито 92) и С. Монесланда (Mnneslland 2003: 153-160). «Дијасистемска» идеја више није потребна ни лингвистичкој кроатистици, а у Црну Гору стиже сасвим бајата и посредством непоуздане, дукљанистичке, металингвистике. Што се тиче «средњојужно-словенског језика», требало је написати «средњојужно-славенски» (са «а», како се каже у хрватском језичком стандарду), али ни тај квазиназив не прихвата нико изван Хрватске, нити на њему инсистирају у Хрватској, гдје је настао да би се чувало непостојеће јединство трију народних језика у тој земљи. *Како, као оријентир, може послужити нешто што се оповргава у гунгули невиђене дезоријентације, којом се бави дукљанистичка металингвистика?*

6) Касно је и за Хрвате да се обрачунају с одавко укоријењеном «дубинском структуром» *истога стандардног језика*, чији су модел, како је већ речено, преузели од Срба у посљедњој деценији XIX вијека. Лексика, колико год се мијењала или уразличавала, не може оповргнути исти језички систем, тј. постојећу стандарднојезичку структуру, с којом живимо стољеће и по или краће, како ко, јер се прецизне временске границе не дају баш чврсто повући.

7) Не може се богзна шта постићи ни с лексемом «сажимак», коју лансирају поједини дукљанисти. Да и оvdје наведем двије реченице могуће, подједнако, и у српском и у хрватском језичком стандарду: *Полет и одушевљење нашег народа били су чврста основа његове борбе за опстанак и ослобођење / Елан и ентузијазат наше нације били су стабилна база њене кампање за егзистенцију и еманципацију*. Готово све различите ријечи, а исти језички систем, *исти језик*, без обзира на стилски проблематичну густину позајмљеница у другонаведеној реченици!

Лик *сажетак* у српски је језички стандард ушао као хрватски неологизам. Пошто је био у пуном складу с творбеним обрасцима српскога језичког стандарда, лако се примио, као и десетине других ријечи чије је постање везано за Хрватску. Српски језички стандард отворен је и према спољном свијету, према страним језицима, па не би било нормално да буде затворен према властитим творбеним врелима. Тај «сажимак» свједочанство је, као и штошта друго,

о насиљу над језиком. Много је лексема са суфиксом -ак, обично изведених од свршених глагола (нпр. *задатак, изузетак, напредак, развитак, састанак*), који немају парњака према несвршеним глаголима: **задаваат, *изузим(ат)ак, *напредова(та)к, *развијат, *састајат* или **састајанак*), што се може провјерити у *Обратном речнику српскога језика* (Николић2000: 877-903).

8) Има ли право појединац, макар се позивао на групу (дукљаниста), с моћном политичком подршком, да полатиничи народ Црне Горе? Потписник позивног писма, очигледно, мисли да има. Зато су му и *Piši kao što zboriš* (Nikčević 1993), и *Pravopis* (Nikčević 1997), и *Gramatika* (Nikčević 2001) на латиници. Његова група, и иначе, засад жање успјехе у латинизацији Црне Горе, по чијем је Уставу ћирилица, иначе првонаведена, равноправна с латиницом, али је у јавном животу толико «равноправна» да се може рећи како нестаје. Посљедњи је «новојезички» успјех и недавна дукљанизација логотипа државне телевизије Црне Горе, *РТЦГ*, који је постао *SAT*, горе, а *RTCG*, доле. *Сумњам да је дукљанизам, као баитина компартизма и титошима, у интересу народа Црне Горе, већине њених грађана. Кома може бити у интересу разарање једног идентитета који има традицију од више стотина година? То је, заправо, насиље над идентитетом већине грађана у Црној Гори, незабиљежено у свој њеној историји.*

9) Наравно, мора се имати пуно поштовање према легитимним *монтенегризима*, садашњим (нпр. у стандардном језику: *нијесам* итд., *сјутра* и сл.) и будућим (уколико их буде и колико их буде), али је тешко повјеровати у «напредовак» *дукљанистама*. Језик није тијесто које би се дало мијесити како коме падне на памет!

10) Када се дукљанистима покаже разумијевање за извјесне језичке специфичности у Црној Гори - нарочито у књижевноумјетничком стилу — и кад им се каже да је сијасет држава и реално одјелитих народа (нпр. у Сјеверној и Јужној Америци) који не теже језичком «индипендентизму», оличеном у одјелитом називу језика или у чему другоме, они, не уважавајући никакве аргументе, и даље инсистирају на томе да се никаква црногорска засебност не може потврдити без «новог језика» и «нове цркве» («аутокефалне»).

11) Овог љета купио сам сјајан рјечник енглеског језика настао у Канади (Canadian Oxford 2004²). Био сам пријатно изненађен настојањем, и у двама предговорима и у уводном слову (под насловом *Canadian English: 250 Years of Making* [Канадски енглески: 250 година настајања]), да се потврди и канадски допринос изградњи и богаћењу енглеског језика и канадски културни идентитет у општеенглеском језичком оквиру (укључујући и канадске језичке специфичности, нарочито у лексици), уз истовремено свједочење о смислу и предностима енглеског језика као цјеловитог бића те преплета британских и америчких особености на канадском тлу. Нисам нашао ни трага од језичког «сецесионизма», «суверенизма», «индипендентизма» и «аутокефализма». Читајући те текстове с тугом сам размишљао о Црној Гори и њеном деструктивном дукљанизму - и у језику и иначе.

12) Када говоре природно, Црногорци зборе овако (Јакићевић 2004: 32): «За седам и по в[и]јекова, откако је синовац Светога Саве подигао Морачу, у мом ужем завичају говори се српски. Они који су кнезу Стефану Вукановом уступили виноград, ватру, алат, уке - говорили су исто српски. Тамо се и сад говори српски. Тог говора, морачко-ровачке лексике, пуне су књиге српских писаца, и моје књиге. Али, власт сада може, без зазора и стида, поставити таблу, на магистралу, ту крај манастира, са стрелицом која показује правац према родном селу патријарха српског Гаврила (Дожића), рецимо, и написати латиницом: 'Овуда се не говори српски'!»
О tempora, о mores!



* Попут древних апостола и светитеља, који се нису плашили да оду међу незнабошце и безбожнике, како би посвједочили Истину Христову, и мр Бранислав Брборић је отишао на тзв. Научни скуп Норма и кодификација црногорског језика, одржан у Подгорици, у децембру 2004. године, да би тамошњим «монтенегринским квазилингвистима» посвједочио истину о имену српског језика. Текст који доносимо је дио његовог излагања на том скупу, а добили смо га, у присуству академика Предрага Пипера, лично од аутора, приликом њиховог боравка у Никшићу, средином октобра 2004. с одобрењем да га можемо објавити у нашем часопису, у цјелини или у фрагментима.



Бећир ВУКОВИЋ

ФРАГМЕНТИ О ЈЕЗИКУ

У Светој земљи, на Маслиновој гори, баш на месту где је Христос казао *Оченаш* апостолима, подигнута је црква именованом *Оченаш*.

У луку око иконостаса, на плочама од *албастера* – врло финог ситнозрног гипса млечнобеле боје – на шездесет два језика исписан је *Оченаш*.

Исписан је и на *српском језику - ћирилицом!*

Они народи на чијем је језику исписан *Оченаш* у храму *Оченаш* на Маслиновој гори, јесу народи који *постоје*, који нису *измишљени*, а њихов језик у храму *Оченаш* на којем је исписан *Оченаш*, сведочи о њиховој двострукој колеџи – божанској и земаљској!

На тих шездесет два језика – служи се служба божја, и само путем та шездесет два језика, Господ прима молитве.

Усамљени читаоче, Господ прима молитву и на твом, *српском језику!*

Доцније, још и више ствар се сводила у равни ове *комуникације*, па се тако дошло до седам светих језика: хебрејски, јерменски, грчки, латински, старословенски, руски, и међу њима српски језик.

Српски језик је један од најлепших језика међу *светим* језицима.

* * *

...сви језици почињу *говором*, а многи од њих развијају се кроз *писмо*. Они користе различите образце да пренесу *начин*. Различито користе своје ресурсе али су једнако флексибилни. Основни језички ресурси су ред речи, облик речи, синтаксичке структуре и *интонације*, у говору...

* * *

Кад се кроз векове осврнемо на наше постојање, у свакој *сцени* видимо да је на првом месту – *језик*.

Српски језик је на *Крсту*, на *распећу* нашем. Наш језик је у слави нашој, у литургији.

Српски језик је наше *истинско тло*, наша вера, цело наше памћење које говори о нашој утемељености у моралној чистоти.

Српски језик је *слика* наше жудње за смислом, лепотом, *слика* жудње која говори о величини *радозналости*.

Српски песник је увек у свом јединственом језику остваривао ону врсту хоризонта која нас је учинила вредним самопоштовања, једнако тако да је и сам свет налазио окриље у нашем језику, и обраћао нам се и даривао нас даровима својих увида.

* * *

Нигде као у нашем народу такво прожимање и склад вере (хришћанске, православне, светосавске!), са једне, и језика са друге стране. У том смислу блиски смо Јерменима – најстаријим хришћанима, као и Русима.

* * *

Кад смо највише и најдубље били у ропству, наш језик је био најиздржљивији, најсветлији и *најраскошници*, и најлепши, и он нас је извео у обећану слободу.

* * *

Језик је најособенија, непревазиђена формула која човека одваја од свега осталога (и живог и нерођенога), и само путем језика имамо *сведочење* о људској позицији у времену и историји. Улога песника у његовом очувању и ширењу вере у његову етику, па тако и у етику људских разлога и чинова, нарочито је апострофирана код *српског песника*.

Српски песник је сведочио и сведочи о позицији његовог народа у времену и историји.

Српски песник води рачуна да је етичност језика, етичност опстанка. Иако смо у вери нашег језика уграђивали једну врсту *наивности* о универзалности светске етике, о основаности разлога светске *демократије* који су, наводно, стајали на тлу неслућених обећања праведности, истине, уважавања, па чак и саосећања, али, суочавамо се по ко зна који пут да је таква историја, такви међуодноси - *долина плача* и *неразумевања*.

Да ли у таквом свету има места и за наш језик, и за нашег песника.

Да ли има места за један *дијалекат* који наводни универзализам саосећања настоји да учини непостојећим. Наш народ, наш језик, наше *биће* суочено је са насртајима варварства, са крајњим варварством који су поново *нахрупили на наша врата*, не хајући што у конквистодорским походима не гори лаж, него *истина*. Наша нада, наше бегство у посвећеност *стварања*, и у *убличавање наших надања*, не сме бити побеђено од варварства.

Опет се суочавамо да су нам *језик* и *култура*, и народ који ту *културу* ствара, изложени насилним и несхватљивим насртајима оних који су, што рекао песник, били и наша нада!



Рајко Петров НОГО

ДОБРО ЈУТРО, ЛАСТАВИЦЕ

Спасом је пропаст почела.

У Понорима је касарна. Зеленгора понире у Поноре. И свезује се за Везац. Ту ти је служити најтеже. Ту хаубице извезу. Убаце. Зачепе уши. Па грувају у Ручник. Овдје рат није завршен. Кад није рат, онда су маневри.

Овуда вазда хујом хује жице на бандерама. Гласове чујеш, а шта роминуају, не можеш да ра-забереш. Када чашице порцеланске каменом погодиш, зачућеш цингл-цангл. Онда зову телеграфисту. Назује дуге гвоздене кануе. Опкрочи бандеру. Скаредник. Попне се на врх. Чашице промијени. И дуго слуша. Уво му се шири и расте у лист репуха. Када на ту репушину натакне наушник, може и мисао да ти чује. Што моју. Од мене нема шта чути. Ено му Шипчића и Матовића. И Павловића са Златног Бора. Нека прислушне, ако смије, шта из бајти четници краљу поручују.

То што се зове Варош, то ти је Караула. Она на брду. Неко је некада некога овуда гонио. Тај што га гоне, уморио се. Засјео у бусију. Дочекао. Побиио. И ту, ни тамо ни овамо, остануо. Онда то у обичај увео. Да плијени. Да малту метне. Да царини. Ко хоће Дрини, јали Неретви, овуда мора проћи. И дати ујам. Овдје је Богдан Рељу и Милоша свезао. А Марка препануо. Сем Богданове куле, цркве и карауле, све је ту привремено. Како је ко допртљао, може и отпртљати, без штете и за кога.

Шта видиш, ако обурване Богданове дворе не видиш. Слушај шта Мито прича, па ћеш их угледати. Нема ти овдје нико да није са Косова. Или из Црне Горе. А то је исто. И прије Косова – од тога Љутице Богдана. Да Богданове куле нема, рашта би Загорани били поносити. И задрти. С Богданом су, на овим висинама, од других Богу ближе. Кула је у пјесми, а кућиште куле у Миховини. Онђе на оној омеђини. Тачка.

Кад смо се доселили, овдје смо останули, јер нико други не шће. Зато нам је и јунак обашка. Не јаше коња, већ Танку Бедевију. И не бије се с Турцима, већ са својима. То нам је од њега остануло. Бољи су припали бољима. Нас је једва запао и овај. Срдит и јак на очима.

Нека нам, велиш, Богдана на бедевији, нек је свезао Рељу и Милоша, нека је Марка препануо, али окле нам виногради. Како окле, јадан. Из пјесме, из сјећања, из привиђења. Чокоти су се селили за нама.

Да овдје, сем трњина и глогиња, и ми нешто од госпоштине имамо. Стани, вјерујеш ли ти више својим очима, или пјесмарици и гулама.

А у Вароши, на ледини, иза тек отворене пекаре, два кола колају. Дјевојке се с момцима надгорњавају. То није пјесма, већ неки отегнути јаук. Поруга пркосом опшивена. Ево да вам кажемо шта о вама мислимо док смо још пред удајом. Пред женидбом. Док још можемо. Да ме просиш, не бих пошла за те. Да с' ожениш, бих се отровала. Ожениће их, да не пјевају. Удаће их, да се не гиздају.

Данас ћемо, богами, још некога женити. Када те оженимо, бићеш го. И сам. И нико ти не може помоћи. То тебе задиркују. Тебе хоће да жене. Испросили ти дјевојку. Крупну, прсату. Она пристала. Загонетно се смјешка. И за руке те држи. Само да нађемо дјевера. Негдје нам се Радован загубио. Хоћете ли у цркви или у општини вјенчање. У општини, ако сте за данашњицу. Сав у сузама, у страху од вјенчања, ђувегијо, једва си се цури из руку истргнуо. И умијешао се међ Каравлахе. У чопору њихове дјеце ни твоји те неће препознати. Нека сад Косом Фалауића Дерепе жене.

Ех, Каравласи. Мајстори за кашике, ћасе, крављаче, вретена, преслице, пратљаче, шкипове, каце, жбанове и бурила. Покретни, шарени караван. Празник дрвета. Све за сир и кајмак, за кудјељу вуне. За комад јечменице. С вама сам, Каравласи, пред пекаром, бијели, куповни, с јечменим хљебом смочио. Док тајна крила ширите, док завежљаје пртите, с вама сам се спремао да одбјегнем. Црнпурасти, бркати Каравласи, чијој ли сиротињи сад очи ручним радом радујете.

Нема весеља док се укољице у коло не ухвате. Свирни на усну хармонику. Продувај двојнице. Гле Муктара како на чешаљ свира. И калуђерски поиграва. Миту ђилкоши намигују. Код Мита све је прича и машкара. Око Мита су они с очима на врх главе. Кад пукне небеска соха, небо ће се на нас сручити. Ово је пропаст свијета. Преживјеће онај на чијој се глави капа затекне. Шајкача, шубара, заврата. Фес или французица са громобраном. Јулах, титовка, качкет. И шеншир, и шеншир. Па ви сад, гологлави, играј те пролете.



Нећете. Не можете без Турака, зар. Нема весела ако се не побијете. Док неком главу не расцопате. Удрите онда ове оздо из Страна. Кад хоће, Срби су, кад неће, нису.

Мили Боже, хоће ли Турци оздо из Борча издигнути. И из Јечменога дола Умљаци.

Мајка нас је тад цркви повукла. Не да нам да Пеша зовемо. Нека га у кафани. Тамо он служи и оченаши. Тамо нафору прима.

На најљепшем мјесту Вароши, на брдашцету под Лелијом, чами сирота црква. Понеко дође цркви, у цркву мало ко. У порти голем јасен. И крст камени у сјенци јасеновој. Уз крст још и јоргован. Зашто нас туга обузима. У цркви црквењак и Шупета шапућу нешто што не разумјемо. Некоме кога не видимо. Шапуће и мајка. Црква је гола. Празна и хладна. До јуче су ту издавали гибиру. Фасунгу дијелили. Али зашто ми брат руку стишће. И главу горе заокреће.

Ко од нас њознаје своја брајша.

Са обојеног црквеног свода небо се обрушава. По нама капљу звијезде. Је ли пукла соха небеска. Је ли већ пропаст почела.

* * *

Однекуд прсну у небо, високо. Испод црних крила сијевне бијела кошуљица. Витлају небом. Шестаре. Укрсте реп. Савију крила. Па стрелимице под стреху пикирају. У чађава гнијезда. Чујеш им само ситан цвркут. Отуда, из пушкарница, осматрају какав је бојни распоред. На јуриш излијећу. Кроз бауу, у млазевима, ступште се у кућу. Читаво јато. Од звонког цилика кућа брекће. Пукнуће на лампи цилиндар. Ту им се свиђа. Ту распјевавају неко своје птичије, неко неизрециво миље. У ниском лету косу ти зачешљају. И на сред носа серуцну.

Добро јутро, ластавице. Појте ми јутрење. Како да ти појемо кад бауе немаш. Кад стрехе немаш. Кад себе немаш. Кад си странац и сам.

Уз брајске њозјраве, ваш
(Рајко Петров Ного, из глосе *Јечам и калојер*)

Мийројолији Амфилохије
(Раговић)

КРАСНИЦА ПЕЋКА

*Вјечност нас милује
Кроз Твоје чедно око
Сабор светопећких
Отаца рода мога
у њему столује
Ти којој мачем
срце прободено
маглу земног царства
скини са душе
Лазаревом потомству
благодатном снагом
небу га вини
из пролазног праха
Видовданом
просвети му ум
кости његове прикуј
страху Господњем
одроби робље
памћењем
љепоте непролазне
што из Тебе сјаје
Краснице милоока
чуварко земље қосовске
Обновитељко
вјечног богилика
у људима
у сваком бићу
на земном шару
што Бога има
за безмјерну мјеру
постојања.*

Пећка Патријаршија, 1993.

Мирослав ТОХОЉ

ИЗМЕЂУ

Ветровито и сиво подне... Пред Чедо и Драгишу из шибља наједном бану девојчица. Кад спази Чедо и Драгишу, препаде се. У руци јој комплет шерпи на спратове.

– Куда? – запита љутито Чедо. – Шта има да се моташ ту гдје се гине.

– Хоћу код мога баба! – вели дете.

Тек тада Чедо мало посумња.

– А гдје је, сине, твој бабо?

– Тамо... – показа и „четници” су сада били сигурни да је мала залутала.

– Како се, срећо, зове твој бабо?

– Мурат.

– Како још?

– Мурат Османовић.

– А ти, сине?

Рече им и своје име.

Сада је и мала била сигурна да је залутала и изгледало је да почиње плакати.

– Мурате Османовићу! – дрекну нагло Драгиша загладан негде уврх сопственог носа.

Тајац.

– Мурате Османовићу! – понови.

– Ја!

– Имаш ли ти, Мурате, какво дијете?

– А што питаш?! – Уследи кратка пауза. –

... Имам!

– Ево ти мале, Мурате.

– Ће?

– Код нас, Мурате.

Поново тајац. Потраја.

– Немој да пуцаш, Мурате – прекрати Чедо. – Иди! – гурну девојчицу. – Реци бабу да су Чедо и Драгиша ђаволи на које не смије да пуца.

Дете је зашло у шибље, а људи тонули у влажну топлину ветра.

– Чедо, јаране – зачу се неочекивано Муратов глас. – Да мала прође!?

– Нек прође.

– Да не пуцате!

– Нека крене.

Између стабала поново искрсну дете.

– Бабо вам шаље јабукe. Моли за двије цигарете.

„Муратова комора”, пролазила је још три дана. Више није. Штектали су митраљеци, паралеле бомбе. Имеђу људи никоше кратери, слеже се сломљено грање. Ноћу би се састајали небо и земља. Вода је пунила рупе и кратере.

СИН

Заробили су нас једнога дана – причао је стари Миленко Јантић. – Десило се то, не дао ти Бог, на коти Височица.

Нас двојицу, и мога Рада.

На крају, наредише да копамо – наставио је споро.

Мога Рада су већ стријељали, пошто је мој Раде био командир. Онда га гурнули у ону рупу, и натјерали нас да загрћемо.

Било је то у марту, у Црној ријечи, средња Босна.

Мјесец дана доцније, мислим тако, договорена је размјена. Живи за живе, мртви за мртве.

Довели нас заробљенике на исто мјесто. Поново наредише: копај.

Избацили смо земљу и мога Рада затекли окренутог на бок. Кад смо га сахрањивали, овим сам очима видио да је на леђа положен.

А сигуран сам да је Радов гроб.

Драгомир БРАЈКОВИЋ

У ПЛОДОВИМА КАСНИМ

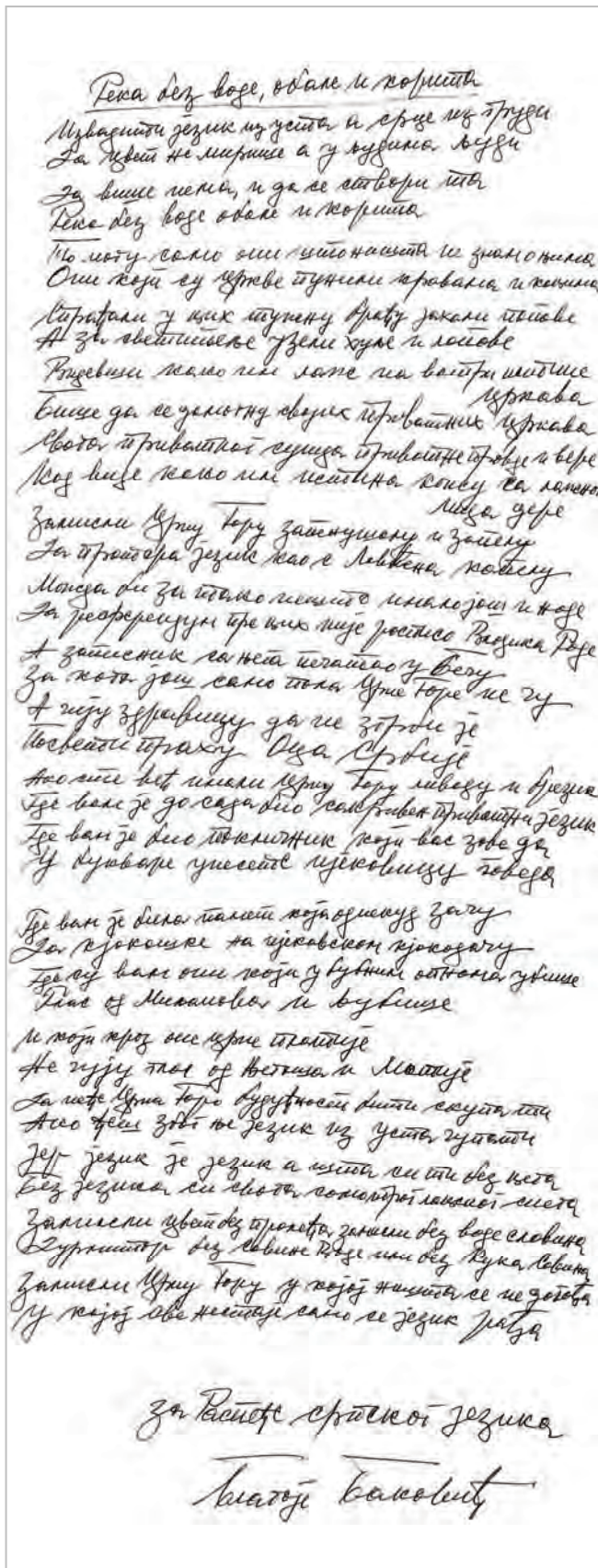
Згасну и ово лето –
титра студен у зраку!
Сунце се на беџ свело –
жар би му стао у шаку!

Из ње, са новог неба,
опет ће сјати над стазом
како би све чег се такне
венчало се непролазом.

Да божанска зрака
не би згаснула сасвим
сунце је проговорило
у плодовима касним.

*Поштовани,
Шаљем Вам моју њесму и желим њуно успјеха и све
најбоље у Вашем раду и настојањима.
Срдачно Ваш,
Драгомир Брајковић.*

Благоје БАКОВИЋ, Врбас



РЕКА БЕЗ ВОДЕ, ОБАЛЕ И КОРИТА

Извадити језик из уста а срце из груди
 Да цвет не мирише а у људима људи
 Да више нема, и да се створи та
 Река без воде обале и корита.

То могу само они што ништа не знам о њима
 Они који су цркве пунили кравама и коњима
 Spraћали у њих тучену браћу, јахали попове
 A за светитеље узели хуље и лопове

Видевши како им ломе на ватри истине цркава
 Бише да се домогну својих приватних цркава
 Свога приватног сунца приватне правде и вере
 Кад виде како им истина кожу са камен лица дере

Замисли Црну Гору запенушалу и запелу
 Да протера језик као са Ловћена капелу
 Можда би за тако нешто имало још и наде
 Да референдум пре њих није расписао Владика Раде

A записник са њега печатао у Бечу
 За кога још само пола Црне Горе не чу
 A чију здравицу да не згрби је
 Посвети праху Оца Србије

Ако сте већ имали Црну Гору ливаду и брезик
 Где вам је до сада био сакривен приватни језик
 Где вам је био покличник који вас зове да
 У букваре унесете ијекавицу говеда
 Где вам је била памет која однекуд зачу
 Да кјокошке на ијекавском кјокодачу

Где су вам они који у бубним опнама убише
 Глас од Миљанова и Љубише
 И који кроз оне црне платије
 Не чују глас од Његоша и Матије

Да неће Црна Гора будућност бити скупа ти
 Ако ћеш због ње језик из уста чупати
 Јер језик је језик а шта си ти без њега
 Без језика си свога само траг лањског снега

Замисли цвет без пролећа замисли без воде славина
 Дурмитор без Савине Воде или без Кука Савина
 Замисли Црну Гору у којој ништа се не догађа
 У којој све нестаје само се језик рађа.

НА ИСТОЈ ВАТРИ

У наредном блоку објављујемо текстове писаца који су се одазвали нашем позиву за сарадњу и ствалачко окупљање, као вид отпора организованом затирању и обесмишљавању духовних и културних вриједности створених на српском језику у Црној Гори.

Сви они су, на овај или онај начин, напосредно изложени репресији „дукљанског“ режима. Уосталом, „одстрањени су са јавне књижевне сцене у Црној Гори само зато што су српски писци и што пишу на српском језику“.

Надамо се да у завичају српског језика има још вриједних стваралаца који ће хтјети, и смјети, да буду сарадници нашег **Распећа**.

Редослед аутора није сачињен ни по каквом критеријуму, чак ни по годинама старости, већ једино по реду приспјећа њихових текстова.

Већ од наредног броја **Распеће** ће увести рубрику за опширније представљање ових и других српских писаца из Црне Горе.

Гаро ЈОВАНОВИЋ

ГАВРАН

и тако почиње прича а о гаврану о мрком што пјесмом својом муклом године пребраја наше још давно је пловила птица и ноћу како и дању и грак њен гдје је пао српски је манастир зидан а крај Мораче крај хладне а испод планина сурих и све то бијаше онда во времја оно у давно на прагу година вучјих Агарени седлаху коње

још једном угледах птицу а на Косову на равном кад моју однесе руку са поља црног од крви спусти је грактаво летећ несрећној у крило мајци и сад је птица тамо ил њена дрхтава сјена гавран ил његов дух а у Приштини у црној опет су године вучје и нема краја приче

Милутин МИЋОВИЋ

ТВОЈА ДЈЕЦА ТИ СЕ МОЛЕ

Нуло

Не знаш кога си све обгрлила
Својим гладним рукама

Својим најпразнијим срцем

Не занима те ко је ко
Никога нијеси ни погледала
Свако је пред тобом нико

Твоја дјеца ти се моле
Памет да им испијеш
Више да их нема

желуцем гладним
Вариш што си појела
Бога молиш, пропаст

Све у огњу да сврши

Бећир ВУКОВИЋ

ТРАГАЈУЋИ ЗА ХРСТОВИМ КРСТОВИМА

Како волим с јесени
да некуд одем
да се некуда вратим

Неприпремљен
приспео сам у једно село
на обали поточића
где се сви беху били отровали
хлебом

А на малом тргу
ограђеном трњем
прекривеног фином прашином
беше дете прутом исписало
Јутрос је овде био Христ



Драгиша МАЦГАЉ

НА НИКШИЋКОМ ТРГУ

Муком и светим словом:
стојим на тргу, и свеопштем доба немару,
бивши дечак који је овде некад чекао Дару,
у оно време чије зоре сећања расплићу,
кад су цветале липе и песме по Никшићу,
нарочито Витове.

Успут, тим поводом:
липе крње, цветање им замрло испод коре,
а песника нема да стану уз професоре
које су силници унизили, уз хајку и дреку.
Какви песници! Помрли су у Деветнаестом веку,
у жудњи за слободом.

Ови, што су данас,
увијени у старе шалове и још старије метафоре,
не смеју да кажу којим језиком пишу и зборе,
друг им је повијен клас.

А Никшић, устао:
изашли млади и стари што још знају ко су,
да не буду блиски с онима налик Хипносу:
мрзну се на са Крнова никшићком леднику
и у ходу држе Службу свом Српаком језику,
којим их Бог чувао.

А дува, мрзну руке и ребра:
и чини се да смо сами, негде на друму,
с алама што су запоселе и реку и шуму.
А нисмо, главно се збива у просценијуму,
а не горе, на позорници, у коју сви зуре,
иако на њој ничег, сем љуштуре главне фигуре.
И Тин је с нама, Лелеком себра.

А Језика, и његовог слова,
Српског, дакле, што се тиче, ми жанаго,
нисмо сами уз толико предачко благо
које сија из житија, еванђеља и светих двери
и Свеца који нас благосиља из Острошке
пештери
а живота, и нема, без благослова.

Веселин М. РАКЧЕВИЋ

БАЛАДА О ЦРНОГОРЦИМА

Труле вјековне зоре у нама
Над нашим горама јесен
Уселила се јесен без пролаза

Од сунца нас бране јендеци и жице
И мемла као метафора болесне свијести
Из које израњају Кроатороси
Дукљани
Монтенегрини
Арнаути
Карадаглије љуте
Са чалмама до очију

Обневиђели Црногорци ћуте
Повлаче се у себе
Све ређе у брда
Из којих су их истјерали као звијери
На позорницу историје

Другујемо с облацима тмурним
Спуштеним на дохват руку
Са кишама неумољиво дугим
У њима препознајемо тугу
За ближњима
Или су то капи Божјег непокоја
Над нама обољелим од равнодушја

Тргну нас из полусна странци
При примопредаји забрањене колонијалне робе
Са њиховим одласком
Све се изнова стиша
Уз пратњу гроздова празних очију
Које су некад припадале слободним људима

Некаква чудесна свјетлост приземљуша
Видна је издалека
Кроатороси
Дукљани
Монтенегрини
Карадаглије љуте
Са чалмама до очију
Угоне таму
Тмина се слива у црногорска срца

Влајко ЋУЛАФИЋ

ПРОКЛЕТИЈЕ

Вук завија усред Проклетија,
Мајко моја, свуноћ вука завија.

Зар не чујеш, изнад наше куће,
Чини ми се, небо распрснуће?

Са сваке си опкољена стране,
Зидини ти маглом опасане.

Задах смрти над тобом се свија,
Кућо наша, усред Проклетија.

Дивља војска надире из шума,
Браћо моја насред вучјег друма.

Спрам наше је сестре, јединице,
Искезила кржаве вилице.

И ноже је повадила, криве,
Узмогне ли: да нас дере, живе.

Да угаси упрет, сломи сљеме
И да затре у одиви сјеме.

Сијева јој пламен из очију,
Да нам спржи: под прагом змију,

А прате је врани гавранови,
Крвава им крила и кљунови.

Алак хајке што брда потреса,
У пакао претвара небеса,

А ничега да нас осоколи,
Пред најездом немо, клонемо ли,

Као сужњи, у њеним канцама,
Испуштати душе, у мукама,

И гледати, набијени, с коца,
Беспомоћне и мајку и оца,

Док језици, огњени, плазају,
Како, кроз њих душе испуштају.

Рушили се кућа наша, стара,
Ил ме вара пуцање дувара?

О, шта ли ће, Боже, затећ` зора:
Нас, или траг дивљега чопора?

Андрија РАДУЛОВИЋ

ЦРНОЈЕВИЋ НА РОБИЈИ

Кад попуцају
гробови наши
као васкршња јаја
Хоће ли Иван Црнојевић
устати из подрума општинског
увијен у карту
као најоданији архивар
записничар и биограф
Цетињски

Ето га
у жељезној каси
за страну валуту
са излизаним печатима
пресудама
имовинским листама
сломљеним жезлом мјери
наноно
тестамент
звоно
и Октоих

А кад дође тај дан
и изиђе с потоње робије
прекорачи праг Ипатијеве куће
загрлише знам
оне безгробне
и још једну што му је лобању
цјеливала кришом

Цетиње, 12. август 2002.

Милица КРАЉ

ГАВРАН ХРАНИ ПРОРОКА ИЛИЈУ

Уз стабло до корена.
Од невиди ка виду.
Од немушта до писмена.
Разблудом ка стиду.

Уз прстен ка светлости.
Од земље до зуба.
Уз чеоне косри.
Непутом до руба.

Уз мркине језа.
Уз гаврана гласи.
Муцање из веза
Видовити, Спаси!



Момир ВОЈВОДИЋ

Овим кршем преже бивши људи
И натрули мру, скоро сви касно,
Обрукани, срамно, знано буди:
Не баста им да премину часно.

То и није народ, но племена
Крадобрави, крвца због солила,
Пресјечених душа и сљемена
Пизна им је и Ловћен здолила.

Они мрзе све мирно и њежно,
Та се дивља не питоми раца;
Вјероломство им је неизбјежно
Кумском крвљу то раскумство гаца.

А хвалише: Нико као они!
Покољ чине и на Бадње вече.
Ту брат сестру, а син оца гони,
За потомком ту предак лелече.

Сваког гоне ројеви целата,
Параноја та њина прима се;
Љубае стопе душманских прелата,-
То нијесу лица но гримасе.

Нада ПАВИЋЕВИЋ

ВАТРЕ МРТВЕ ПЕРГАМЕНТ

Писма Дари Секулић

3.

Сви понори разбројани. Понорнице;
посестриме, у вртлогу саплетене, несврнуте.
Осврћеш се. Вријеме прошиваш.
Небо ослијепљело у страху сљепила.
Краја нема.

Молитвеницу за патњу призивачш
Миротворицу за мир и благод.
Јастуке везене сновима лозе уписујеш.
Спасеницу изгнанима за узглавље
узгајаш.

Мелем смрзнути срце коријени.
Гојитељко несна и истине; дјеце наше.

Вукман ОТАШЕВИЋ

РАНЕ ФЈОДОРОВЕ

Бијела си и дуга
О Ноћи Невска
Предуга и за љубав
Камо ли
За злочине
И казне

Каква ли ме то
Мађија небеска
Присили
Да смишљам
Непогоде
Разне

Бијела си и дуга
Препуна превара
(Надиграла си
И мене
Коцкара)

Све жртву
За жртвом
Чекајућ да сване
Приносио ти
Чак
И купу снова

Ма никако
Да преболе
Ране
Што жртвовах
Младог
Раскољњикова

Још и сад ми
Срце
Кљује
Адска птица:
„Казуј бабо
Јеси ли вјештица“

(Петроград, 1999.)

Будимир ДУБАК

ОДЛАЗАК ИЗ ХИЛАНДАРА

Починух и ја овдје
одакле се Хиландар угледа
сама се вративши из Раса
тројерука Игуманко

Хоћу да се осврнем
још једном
и узмем жељу
светом дому
без чијега крова
одавно бисмо били поскитани

Сад ми је лако путовати
и ноћу

Испред мене сија
рука пјесника Јована Дамаскина
коју ти чуваш
као Христа
и која ти се
по обасјању пута
сама враћа

Рукујем се
с одсјеченом руком

Њој ваља к Теби

Мани к српској земљи

Ако Савином роду
десницу одсијеку
прими је као четврту
руку своју
Исцјелитељко

Ранко ЈОВОВИЋ

ТУГОВАНКЕ ЗА
БРАНИСЛАВОМ ПЕТРОВИЋЕМ

Оде ми Б. Петровић
У ведра небеса –
Од сумње и горчине
Сав се разби у звијезде и дубуне.

А ја се зажељех београдских лица
Улица и кафана. И пића.
И нашег царског живота
До свитања и преко свитања.

И расплаках се за звијездама
За „Коларцем“ и „Липом“ –
Да се још једном у тим рајским одајама
Потучем и изљубим
Са неким непознатим типом.

Али данас
Кад ја немам много разлога да живим,
Мада другачије не могу,
Прођем градом,
И чујем шапат књига у излогу,
И помислим: То твоје СРЦЕ бије –
Страшно је, брате, живјети од живота
Кад живот више није.

Подгорица, 7. мај 2004.



Коста РАДОВИЋ

ХРИСТОС ТРАЖИ ПО ПИВИ МУЧЕНИКЕ

Казивач приче, са својим вјерним пратиоцем, стигао је на неки поток коме није знао имена. Одмах се умивао, а онда одахнуо на пању старог јавора.

- Не знам имена води овој, а баш је као Хорат каже, отресајући руку. Ни мјесту имена не знам. Свеједно, каза, па узме своју лопту од глине, златног праха и воска, коју је увијек називао Земљина кугла и у њу убодје млади трн. Ево, сад смо ту! Причаћу ти, вели Матију, који клекну испред њега, како је Христос тражио по Пиви мученике и Бајову главу.

Било је то таман кад се није могло злу стати на главу или 258-е године послје Бајова преминућа. Толико је било мученика, тер Бајову главу није лако нашао.

У први дан недјеље, седмог јуна 1943. љета, крену Исус Христос бос по Пиви. Прође камене стране и брда, раскрвари табане, прође чечаре, раздера кожу, прође ријеке, утоли жеђ. Не смири се човјек и Бог док не срене душе мученика, јер због јаука њихова овамо је са Неба сишао.

А мученика бјеше на све стране гдје је стигла Сатанина војска и живе сажегла у кућама, шталама, пећинама и колибама. И војска се зваше Сатанина или усташка и швапска. И зваше се још преварна војска, јер је дјецу прије покоља мамила на бомбоне. И зваше се некрсна војска, јер је изгорела мозак сто и шесторо дјеце и у колијевкама дјеце још много.

И Исус крену по Пиви да види, јер је и човјек и Бог и у човјеку се надомо.

И видје Исус на Заборју одојче сиса угарак дојке спаљене мајке. И рече Исус анђелу свом, да оно одојче понесе жени дојиљи, сестри његовој, у шуму и да га храни док стаса.

И видје Исус, на Илијином брду, дијете мушко у пеленама, заклано, бачено на гомилу лешева и плочом притиснуто. И рече анђелу да запише у Књигу вјечног живота душу овог дјетета Благојевића.

И видје Исус, у Долима празних сто шест колијевки и толико црних капа и толико марамица и толико одрезаних плетеница и толико чобанских свирала и толико огњишта за спаљивање мозгава. И видје уморено новорођенче Ђикановића у материној кошуљици, бачено на лијеску. И би призор и клекну на земљу преситу крви и пољуби крв мученика песто и двадесет и рече анђелу пратиоцу: „Овдје, велики крст! И молитва апостолска!“

И видје Исус у Горњим Брезнима, човјек измилио из гроба, а крв носи мртве браће, Неђелко се зваше и не знаваше казати Исусу сем: „Сјекирама су најпослије у главу ударали, а мене си Ти спасио!“

И крену Исус даље и нађе у згаришту на Водицама, калуђера брата Илариона и његов крст од тисе несагорио. Рече анђелу: „Погледај, још их је овдје 17. И сви угарак.“

И стиже Исус у Плужине и виђе сагорелих шездесет и на врху обгорелу љепоту дјевојку Јаглику и рече анађелу: „Запиши је у Књигу вјечног живота, јер је умрла пуна љубави за своје.“

И стиже потом на воду Врбницу, нађе крст попа Јока Сочице и угарке, осморо са њим живих сагорелих, а то бјеше његова фамилија. И рабу свом свештеном рече: „Ево сам дошао, да запишем жртве и гријех оних ван Јеванђеља. Вјечнаја памјат слугама Бога свог!“

И стиже Христос на воду Комарницу и у Руднице, и Безује, и у Крушево и нађе ноге неизгорјеле богомољаца Јевта и Јола, да Богу свом свједоче о мукама и седамнаест нађе још људских угарака и рече анђелу свом: „И они су за вјеру страдали као хришћани први!“

И стиже онда Исус у Стабна и на Језера и на Кручицу и виђе призоре, као на Јасену, сто и седамдесет сагорелих. Од њих само угарци. Нађе једно дијете живо у грмену и даде му име крштено Исусовка и рече анђелу да дјевојчицу носи сестри дојиљи на ријеци Врбници.

И још Исус ходи по Пиви, земљи мученика, и чуја јауке из земље, и из горе и са ријека и са планина, а нигдје више не срене жива човјека, но му се од пањева причинаваха људи. Само сретете, под Вром, рањена Милоша, што је избјегао из Дола, и рече му: „Спаси тебе твој Свети Никола Путник!“

Чувши добар хук воде, Христос уиђе у стару зидину. И, заиста, видје извор ври испод зида, а поред тог бистроумника сједи Ружа, мајка Баја Пивљанина; љуља на крилу синову Главу. „Ова Глава гроба нема“, тужи жена, а не види Христа. „Небом дође и пооди мајку“, јечи жена, а не види Христа. „Од Стамбола проклетога“..., љуља мајка свој бол, а не види Христа. Христос познаде Главу Баја Пивљанина, јер је и раније виђао, сад је знао и да је то његова мајка у његовој сурваној зидини. И он прекрсти изнад Главе и мајке и засја свјетлост и мајка угледа Господа пред собом, скочи и приви Главу уз груди.

И Христос, жени, која нагло клекну испред њега, рече:

„Не тужи, жено. Господ је тој Глави мјеста учињено. И души његовој. Не тужи, жено. Господа си даровала том Главом, као и Јелисавета Јовановом...“

Жена хтједје љубити ноге Христу, али он већ бјеше на другом мјесту, преко ријеке.

И крвавих ногу и расјечен коже и претрудне душе, најпослије Исус Христос сврати у Олтар Манастира на извору своје Мајке и Мајци рече: „Обиђох многе земље мученика, ал` страданије невиних овакво не видјех, сем у јамама Ерцеговине, Лике, Крајине и на Велици. Ја ћу овдје застати док им душе саберем, а ти Мајко моли Оца нашег и Светог Духа и покрова им дај и чувај овдје вјеки вјекова. Амин.“

Казивач се само прекрсти на крају приче. А то убрзано понови и Матије, малдић као из наше дивне пјесме: црномањаст, висок, скривене снаге, а отворене благости, свијетлих очију, поуздане ријечи коју напаја природном здруженошћу са својом душом.



Одломак из романа **Вртијелка**

Миодраг ЋУПИЋ

ПОТУЈ, СКИТНИЦО

Два пута су ме тукли у животу. Први пут прије десетак година у мјесту Доњокрајске жари, гдје су ми живјели ујаци и гдје сам најчешће проводио љета, а други пут недавно, овдје.

Те давне године у село бијаху допутовали Цигани који разапеше шаторе на једној широкој заравни на ободу. Одмах су се размијели по кућама, нудећи услуге: калаисање котлова, оштрење ножева, косијера и сјекира, клепање. Циганке су женама гледале у длан, а мене су занимале само черге.

Запрепастих се кад угледах Циганчицу мојих година, а то значи шеснаест, која је имала витак струк, умилно лице, насмијане очи којима ме простријели до у дно срца, црну косу која јој је, у таласима, падала низ леђа. Заљубити се у њу а и она у мене, па почесмо да се криком састајемо. Кад нас ухватише на дјелу, Аљу (тако се звала Циганчица) одведоше а мене пребише на мртво име. Најагилнији у томе био је Рамуш, двадестогодишњак ниског раста, широких рамена, мишићавих руку и крупних шака којима ми је задавао жестоке ударце. Прскао је плувачком и шиштао:

– Показаћу ти, псето ушљиво, како је кад крадеш туђу вјереницу!

Ујаци подигоше село на ноге, растурише черге и прогнаше Цигане уз буботке, а ја сам се трудио да заштитим Аљу која ме гледала сузних очију. Више је нијесам видио.

Други пут, недавно, заљубих се у Илонку, скитницу која је с тројицом мушкараца харала уоколо, не либећи се ни проституисања. Имала је сићушну главу, прћаст нос, зелене очи, кратку косу боје ражи и ход какав до тада нијесам видио. Као да се љуља на федерима.

Заљубих се у њу на први поглед, а ни она није била равнодушна према мени. Састајали смо се кријући, али њени пајтоси намирисаше љубав. Почеше да ме уцењују и да ми пријете, а ја сам морао да извршавам неке од њихових налога. Какве, није за причу.

Моја љубав се распламсавала, но временом Илонка постадох досадан. Биће да су је за сврбјели табани, па је није мирило мјесто. Молио сам је да престане са скитњом и са досадашњим начином живота, нудећи јој свјетлије перспективе, а она ће на то презриво:

– Што би ти хтио? Да оставим љетну врелину и зимске олује, звјездани плусак и мјесечеву благодет, шумове неба и земље, тамне сјенке брда и благотворни мирис земље, друмове којима се не назире крај и градове који се купају у свјетлости а дочекују нас раширених руку, па да све то замијеним кецељом, метлом, прегријаним шпоретом, масним крканлуком и узаврелим тијелима у постељи препуној испарења. Хвала на уздарју, драги мој. Потражи ону која то воли и наћи ћеш је. Мени је милија једна ноћ под звјездама, или у штали на сјенику, него сва та ваша малограђанска настојања која свагда заврше дречећом, мусавом дјечурлијом од које не видим никакве вајде.

Покушавао сам да је задржим, чак и појачах глас, стежући јој руке, али тада се умијешаше тројица њезиних мушкараца и започе туча. Борио сам се мушки, сијевале су песнице, плуштали ударци, највише по мени. Успјех да двојицу оборим, при чему опазих усхићени поглед моје драге и зачух плесак њезиних руку. Но трећи, грдосија од момка, докрајчи ме једним жестоким ударцем,

Кад сам дошао себи, њих више није било. А на прсима папирић с ријечима: „Штета што нијесам раније упознала ову твоју страну, јер – ти си наше горе лист. Сад је касно. Твоја Илонка.“

Чешкао сам се по бради, осјећајући како ми од болова гори тијело. Увече сам сио за сто и написао пјесму:

*Пућуј, скићницио!
Слиједи своју звјезду,
Свој друм,
Свој итра!
Заирли вјешар,
Појашу дују,
Заћени у блузу небеске цвјеташће-звјезде.
Закојај на небеској њољани моје срце
И узјајај цвијеташ наше љубави
Пућуј, необуздани вјешару,
Маишцо без обала!
Сасићаћемо се на ушћу двију ријека
И увријети у мриво море.
До шада иућуј,
Пућуј,
Пућуј...*

Како вам се свиђа ова пјесма, господине? Ви сте списатељ и желио бих да чујем ваше мишљење?



Тодор Живаљевић-ВЕЛИЧКИ

Шта да радим, ако ми падне на памет да понесем зеленкасту врпцу, да будем оригиналан, иако већ свјестан да нема дана а да неког оригиналног не окриве, испребијају, или усмрте.

Испалили су рафале у Душка Јовановића, власника и новинара дневних новина Дан, да га зауставе. Испалиће на све оне који другачије мисле. У другим државама, наравно са демократском традицијом, другомишљеници се његују ради одржавања демократског дијалога, а овдје, *дијалог* силом намећу. Аутократски режими општу пљачку духовних и материјалних вриједности и злоупотребу људских права и слобода заташкавају празном причом о животу бољем.

У Закону о штампи, краља *Петра Првог Карађорђевића*, постојао је, кажу, само један члан: *Штампа је слободна*. Данас, већ код нас од слободне штампе *бране* убијањем новинара и власника дневних листова, несвејесни да је слободан човек само онај, који не осјећа да му је било шта наметнуто, који не жели било шта, било коме да намеће.

Утруђени језикословци, творе *језик* за *новог човјека*, по свој прилици, клонираног из њихових *мутиџих мозгова*. Обзвољени и равнодушни народ, наравно, пристаје и на то, не слутећи да на све пристаје пропадајући. Звали нас *Мјесечарима*, *Ескимима*, или *Хазарима*, сасвим је свеједно када се наши животи догађају по диктату филозофије себичних бића: *Пристајем на све само да је мени добро*.

Ко да више његов сам! – скоро негдје рече стари, данас већ излапјели, универзитетски професор *схвативши* у својим *ђетињим годинама*, филозофију сналажења.

Ех, дебрице мој, залуд је магарцу седло, а човјеку глава, свеједно му је којим језиком говори кад је такав.

ИЗ МЕМОАРА ИКА ИКОНИЈИНОГ ПРЕЛИВОДИЋА (6)

Помјери се... поталауши... климај главом ка иједан... аплаузирај... устани, кад аплаузираш, да те виде... баш те брига... што те кошта... а, и да те кошта, то је зера при коштању... не будалај мимо друге... паметни је народ од инокосна човјека... виш да сви ћуте... сви нешто чекају... ко чека дочека... вазда је тако било... зна се да нешто мора бит... па да је колко под нокат... чекали смо, знаш, пет стотин година... па смо дочекали... трпљен спашен, вазда је било... ето се нијесмосви истурчили, а могло је... вазда нам је по један скадарски паша дува за вратом...



Одломак из романа Горска рапсодија

Вуко ВЕЛАШ**ЈЕЗИК ЈЕ КУЋА БИЋА**

Важни мислиоци и школе мишљења, из култура које су успјешне, које важе и арбитражу, појаве какве производи наш карневал поимају као: – *лудило* језуитизма, неронско лудило, – *лудило* субјективизма и као – инструментално *помрачење ума*.

За овим сазнањима не заостају, нимало, **старе епистеме** којима нас опомиње **номинална баштина**: о карневалу сујете и стида, супербије и срамоте, самопрезира и очаја; обоготворењу насилника и насиља; о мјесечарским рационализацијама насиља; о тангама, чак; о крвавим и крвожедним расплетима у лудилу, помрачењу и очају.

И оне ине епистеме, из важећих култура, настајале су из запажања чињеница и појава, у покушајима да се искушења живота обухвате знацима и мислима еманципације и слободе и да се увиди шта је и како је било и назре што би могло да буде. Најзад – и да се схвати да ни Богу, па ни боговима карневала, није дано да учине да није било што је било. «**Боговима карневала**», његовим старим јарцима, управо је битна нихилистичка идеја – «није било што је било» и *умишљај* да свијет настаје из њихових огризина, из маглуштине злочина и паре зашећереног скврна...

Наш живот, култура и могућности данас су избалављена огризина четири лудила.

Границе језика су и границе свијета. Ко ствара појмовник–именује ствари и појаве – осваја свијест и свијет. Ко мјесечари скврневализованих појмова, онеређене осјећајности, трафикованог ума и олазаређене самосвијести, тај лако, олако, и све лакше, коларићу, панићу, ој'ха, дудуче, побакцује, ђипа и срља у мреже и револтине туђих појмовника и туђега логоса, чак и у туђе «тисућљетне снове» (а да то и не зна); формализује све чињенице свога живота, живи у самопрезиру, трфикованом очају, грли и љуби надимке (осјећа ли муку), *Други* и *Многи* углавном презиром га освајају, *Трећи* га не уважава – јер тај и такав само је силажирани материјал за препакивање, акузатив инструментала туђости његов је први падеж; при том, ухваћен у туђи појмовник и граматику, као мушица у паукову мрежу – драга се, весели, усхићен је, долигају га жмарци побједи и «прогреса» ...

Живи ентелехију злочина, немоћи, мјесечарства и пропасти; стида и срамоте, очаја и самопрезира...

Мислити у туђим појмовима, по туђем логосу и туђим обрасцима, представља саморефлексију за друге, за туђе представе, снове, симболе, термине, планове, интересе и послове. За туђи живот и простор, изрецимо еко – језиком.

Друштвени рад по туђим – инструменталним – појмовницима је болест подражавања туђих мисли и

покрета. Имитација. Маска. Лоша глума, крневалска. Тикови расцјепљености. Мјесечарство. Механика лутке. Обмана. Илузија. Самообмана. Подбачај разума. Побачај живих могућности. Самопобачај. Заробити себе – чак – у туђу иност. Мора бити механика мртвих очију и равних душа – несвјесно, рефлексно, програмирано... Смијешна и жалосна работа, по дефиницији. Велики злочин и грднији скврн.

Ако и ове чињенице имамо у виду, није тешко закључити да ми данас не располажемо културолошким језиком свијета људи, дакле не располажемо језиком дугога трајања и памћења и будућности.

Не располажемо језиком својих проактивних могућности, без обзира како га назвали, да ли по словесној пуноћи имена његовог трајања, развоја и кодификације, или мјесечарски и трафиковано, по туђим обрасцима, по идеологији туђести и самоизлуђивања.

Треба се само **сјетити тога језика** у његовом хиљадугодишњем раду и у новој производњи, у посљедњих 200 година. И сјетити се креације и конзумације у тој производњи.

Не располажемо данас језиком **проактивних могућности**.

Нама данас располаже нешто друго, располаже карневализовани језик, олазаређени говор супербије, мјесечарства и силажирања, располаже инструментални говор «на језику лаж, под језиком рачуница», располаже говор лажи и презира Других и Многих, другости, привремености и пролазности. Таква лаж постала нам је регулативна истина која суши само наш живот и културу, брложећи очај и самопрезир. Другима и другостима...

Ко не овлада језиком номиналне културе, туђост научи до банане очаја и самопрезира, до киселице (узбљутити се ...) из стида и срамоте...

Туђи појмовници су јаме без дна, апетити јамометићки. Други их трикују, редизајнирају, редефинишу, ревидирају... и цинично воле баш твоје мјесечарство, језуитски саркастично љубе слабости твога карактера, карневалски уважавају бркљачиће и дуду-кљачиће, новаке и новакиње... Карневалски подстичу баш твоје слијепило за њихове лажи које си прихватио као своју истину. Притом јачају и етаблирају своје обларпорне, конзумистичке планове. А теби баш лијепо, јер ти је тотљуму и све хистерично весело – попеу попеу.

Судбина оних који мисле и раде, осјећају, сањају и деспече по туђим сновима, појмовима и логосу – безнадежна је. Из тако подметнутих појмова и поимања – јаја, јабука и коња, карневалских горостаса, највећих синова наших..., мамаца и варалица, старих мрежа и нових пошта, адреса и револтина, из њиховог триковања, брложиле су се, котиле, копиле, кочиле се и копечиле највеће драме човјечанства, а драма номиналног нам културлошког тропоса, изразито.

– Noney. Noney.

Овдје, гдје су регулативни појмови мутни, инструментални, карневалски, трафиковани, изврзани, избрзани – **замуте се и ритмови живота – свијест**

мјесечари, блиједа, све блијеђа, несигурна у себе, у разум, љубав, истину; **душа** блуди, препуна супербије и напрслина; без мира, равнотеже и проактивне снаге. Кад су тако изван истине, доброг и лијепог, **људима** су битно снижене могућности поимања и практиковања **свих вриједности**. **Карактер** слаби. Слабо је и оно што се ради, из крхотина, подерине и соврња. Успјевају трикови за банане, успјева натурализам сна'одљивости. Тим начином не опстаје се у захтјевном свијету људи. Гуши се живот у све дубљим вировима карневала.

Када ти не иде – а не иде нам – знак је да си побркао вредностне знакове – кодове и меме, путоказе, мореказе и небоказе – у себи.

Прихватањем туђих појмовника, преузимају се туђе мисли, програми и планови, поглед на свијет, емоције и имагинација, снови и лозинке, па чак и туђе ирационалности; притисну околности да се злочин, очај и самопрезир трафикују у «прогрес»; раде се послови по туђем нацрту; крваво зноје туђи радови; сопствене могућности мутирају у туђе гене, мене и кодове... Раде се послови за Друге и Многе, посебно за оне који имају разрађену метрику трафиковања, разуђене К–а мреже, са бројним поштама, адресама и револтинама. Измјесечарени, обесловешћени натурализам сна'одљивости – дарвинизам – изразито је погодна грађа, акузатив, за те старе, крпљене мреже, лаже и ложе и обнављану рогату метрику. Постоји искуство вјекова. **Бока** дуго памти...

У критичним ситуацијама, оне су у савременом свијету све чешће и вртложније, такав свијет живимо, реагује се ирационално, по онеређеној осјећајности, опстанком се бране слијепе, онеређене и мртве идеје и парадигме, ради се мјесечарски, а свијет никада, посебно у критичним ситуацијама, није карневал, крваво је озбиљан.

Требаће великог труда и истрајности, често уз осјећање узалудности, да би се, како тако, колико толико, **ипак** – одољело претјераној карневализацији. Дуготрајне насртаје карневала и таламбасање скврневала, поплаву сплина и слина, разуму је немогуће појмити, карактеру тешко издржавати, мучније него одољети му, јер карневал снижава критичну свијест човјечности – свима.

То је мрачна мука, дивља гука, свих, у карневалу.

Ипак је љепше бити на мети карневала него ђипати у њему. Човјечније је. Мезгавије је.



Сенка ЧОЛОВИЋ

Обилазак светиња у источној Херцеговин

СТОПАМА СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ

Актив професора српског језика и књижевности из Никшића, организовао је током јула, једнодневно поклоничко путовање, на којем су, заједно са својим пријатељима, обишли неколико древних светиња наше Свете Саборне и Апостолске Цркве Православне, које вјековима одолијевају бурним догађањима на простору источне Херцеговачке. Прва одредница на овом кратком путовању, био је манастир Косијерево, а са оне стране границе, низали су се затим: Добрићево, Тврдош, Дужи, Петропавловски манастир, херцеговачка Грачаница.

Приче о животу наших древних светиња сличне једна другој, о томе како су их градили наши славни владари, ктитори, а рушили они који су хтјели да нас освоје и поробе. Увијек када је ову земљу тама обавијала, народ се у њима сабирао и једино уздање имао у своје архијерејске пастире.



Манастир **Косијерево**, из 1321. г., као задужбина краља Милутина, посвећен је Рођењу Пресвете Богородице. Његов садашњи настојатељ отац **Данило Јокић** казао нам је да су га Турци порушили 1807.г., а обновљен је трудом Хаџи Дионисија Добрићевца. Са лијеве обале Требишњице премјештен је у Петровиће (у Бањанима) 70-тих година 20. вијека, због изградње вјештачког језера. У њему су од 1884. до 1920. г. боравиле мошти Св. Арсенија Сремца, другог архиепископа српског, а сада се у манастиру налази стопало Св. апостола Луке.



Ријечима братске добородошлице у манастиру **Добрићево**, који потиче из 13. вијека, отпуштене професоре и пријатеље из Никшића, поздравио је **Никола Асановић**, члан уредништва часописа Нова Зора. Он је, уз причу о животу ове светиње кроз вријеме, подсетио и на везе које су вјековима постојале између манастира Добрићево и Косјерево. Раније се, за Тројчиндан или за Малу Госпојину, након литургије обичајавало саборовати код оног манастира чија је храмовна слава, а онда би се Требишњица „прегазила“, па се сабор настављао на другој страни уз сусједну богомољу. Добрићево је 1914. г. порушио Аустријски окупатор, када је страдала импозантна манастирска библиотека. Велику пажњу његовом обнављању поконио је краљ Александар Карађорђевић...



На путу поклоника нашло се и село **Мркоњићи**, којем јака сунчева свјетлост и одсјај на каменим громадама, даје својеврстан библијски и ванвремен-

ски изглед. У њему се родио наш велики светитељ и духовни отац, заштитник града Никшића и његових житеља – **Св. Василије Острошки**... Мало сеоско гробље, у њему црквица и цјеливање крста на гробу Ане Јовановић, мајке Св. Василија, којој су споменик подигли вјерници Попова поља.



Прича о манастиру **Тврдошу** не може се успјешно сажети у новинарске ретке, јер, захтијева много више простора од новинских стубаца, да би се обухватио цио његов богат и садржајан историјат. Посвећен је Успенију Пресвете Богородице а његов ктитор је краљ Милутин и његова мајка царица Јелена.

У призор нестварне љепоте упловила је фигура насмијаног владике **Атанасија**... као велика и сигурна барка, спремна да нас прихвати на своју палубу и заштити од узнемирене морске пучине... Били смо његова дјеца коју је, бираним ријечима бодрио и упозоравао...



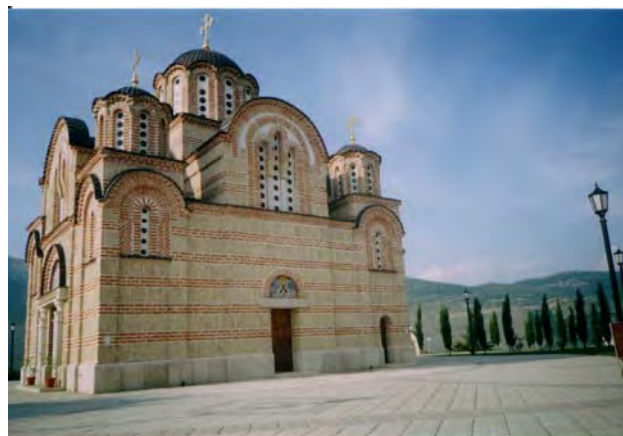
„Треба дељати и крчити непрестано, не пуштати младе да живе лагодно, како се њима свиђа... јер људска воља јесте слободна, али није зрела. Она мора да има неку притку, као воћка... Зато је Бог дао заповест да нам буде путоказ. Премудри Соломон каже: Благо младом човеку, ако од малена носи јарам. Регуле су потребне. И у игри, спорту, умјетности гдје је највећи простор за креацију, слободу, фантазију, стваралаштво, ипак постоје правила. А само велики, истински умјетник, или играча превазилази правила, а ниједно не прекрши...”



Манастир **Дужи** је до 17. вијека био метох манастира Тврдош, након чијег рушења је дио монаха прешао у Дужи и цркву Св. Панталејмона, која је проширена и посвећена Успенију Богородице. У њему је средином 19. вијека почела са радом прва српска школа у Херцеговини. Професори и њихови пријатељи у манастиру су се срели са игуманијом **Теодором**, која са сестринством монахује више од четири деценије.

Манастир **Светих Петра и Павла** у Петровом Пољу у чијој близини се налази пећина Св. Павла, у којој је, идући широм свијета, сматра се, на кратко боравио овај свети апостол, проповиједајући јеванђеља.

Свети храм **херцеговачка Грачаница**, посвећен Пресветој Богородици, подигнут жељом пјесника Јована Дучића да буде сахрањен на једном од узвишења изнад родног града, у цркви која би личила косовској Грачаници. Храм Грачаница, подигнут је 2000. г. прилогом Бранка Тупањца.



Повратак у стварност употпунили су припадници граничних служби и са једне и друге стране... Требишњица се више не може прегазити тако лако, да би се, као некад, прије подне саборвало с једне, а подне с друге њене стране. Ријечи духовника **Атанасија** одзвањају у мојим ушима: Морамо да се боримо, нема друге... није ово први пут, а неће бити ни задњи... **Никшић** из којег смо кренули и у којем нас је, на ово путовање сабрао заштитник и свети отац наш Василије, чијим стопама тог дана, као и у све дане живота наших ходимо, чекао нас је на истом мјесту...



Милутин МИЋОВИЋ

ОПАКА МОЛИТВА црногорске власти

Ко ће нас разумјети, Свети Василије Острошки, ако нећеш ти. Помажеш свакоме, помажеш и онима који су сваку наду у свакога на свијету изгубили. Немамо се коме друго у Црној Гори помолити. Светом Петру Цетињском више не смијемо на очи. Једном смо били код њега и обећали да ћемо градити Црну Гору на његовој ријечи. Знали смо и тада да нећемо, али обећали смо да хоћемо. Сад смо му очито показали да нећемо, и тако признали да смо га лагали и кад смо тврдо обећали. Морали смо преварити њега или себе. Сад од њега бјезимо теби. Не само од њега, него и од себе.

Како нећеш примити онога ко од себе бјежи теби?! И коме ће тај, ако не теби. И ти не би био ти, ако не примиш онога ко од себе тражи лијека од тебе.

Али, знамо, а знаш и ти, кад се од тебе вратимо себи, заборавићемо на све то, чим се дохватимо свога посла и својих обећања. Такав нам је посао, таква смо задужења преузели. Важнији нам је посао од живота. И ми смо обећали нешто некоме. Обећали смо оно што само може учинити власт, али не и човек. И нама је било прече бити власт, него бити човек. Предложили смо и народу да се одрекне себе, па да има власт која ће му намирити све што је изгубио.

И за ништа предати оно што су нам стари с муком доранили. Видјели смо да у оваквом свијету ми не можемо бити ми, и да је лакше овоме народу, да ни он више не буде онај који је, него да буде неко други, или, најбоље - нико. Ти знаш како је тешко бити онај који јесте. И носити све своје, онакве какви су били. Лакше нам је испунити обећење, па да више ми не будемо ми, и да не носимо свој камен на леђима. Ми не можемо бити ми, то ти признајемо, али нам помози, па иако не можемо. Ти можеш и оно што се не може. Зато ти долазимо, да чиниш немогуће. Ми не знамо како, али ти знаш. Наше је да ти кажемо како нам је, а ти знаш како ћеш. Не смијемо ти заповиједати, мада нам тешко пада што не смијемо. И што те на неки начин не можемо приморати. Зато те ето приморавамо милом, кад не можемо силом. А милије би нам било да те можемо приморати силом, него милом. Није нам мило кад некога приморавамо милом. Али ето и то чинимо, то нам на крају једино остаје. Велика је сила у мила, кад друго ништа не помаже. То је и овај народ видио. Који долази теби и одлази од тебе.

Ко хоће да остане на власти у овом свијету, не може ако себе не изда. Издали смо себе, али власт не можемо издати. Јер док држимо власт, имамо власт да се то сакрије, и да изгледа да са таквом власти спасавамо народ од себе самог. И да тај народ прво тражи помоћ од нас, а не од себе и од Тебе. Ко од Тебе тражи помоћ, он је на рубу пропасти. А ми не дамо да нам се народ нађе не рубу пропасти. Боже сачувај. То му не дамо ни да види ни да зна, па иако је на рубу

пропасти. Имамо власт да то сакријемо од њега. И њега од себе. Иако је већ пропао, имамо власт да учинимо као да није ништа ни било. И да му покријемо сваку празнину. Да мисли да је цио, сит и задовољан, и на најбољем путу, па иако нема излаза. И да нас подржава до краја, и кад га више нема.

Ето открили смо ти, иако нијесмо хтјели, чудотворство своје власти. Сад ти нама покажи чудотворство твоје помоћи. Или, учини да је ово све сан, а не стваран живот. Јер, ако је ово стваран живот, ово у чему смо, немамо ума да то издржимо. Учини нас привидом, јер је стварност у којој смо, неиздржива. Ту нам ни стварна власт у овом народу не може помоћи. Учини да смо сањали стварни живот, да би нам опростили и они којима смо стварно разорили ум. Учини нас привидом, сном, јер стварни људи, на темељу светог Петра нијесмо могли, ни хтјели, да останемо.

Знамо Свети Василије Острошки, да неће нас бити, да ћемо себе избрисати из свога народа, али нас има, и то како, све док држимо власт у шакама. Има нас тако и толико, да народ не може и не смије помислити да икога друго има него нас. А ако неки лудак помисли да смо ми страшна утвара, таквог има да нема, па да је виши од Ловћена. И Ловћену смо показали да га нема. Јер поред нас, ни Ловћен није могао остати Ловћен. Морао је пред нама да се сагне, и да му скинемо живу главу с рамена, која над собом није признавала никога до Бога. Па смо му ставили на рамена мртву главу, да нам више не заповиједа с оне висине.



Што имамо власт него да чинимо оно што нам она допушта. Ко пита народ кога више и нема А нема ни нас, ако обећања не испунимо. А још мање смо сигурни да ће нас бити, када их испунимо. Схвати у каквом смо стању, па помози иако немаш коме. Јер ти можеш што је немогуће. Зато ти се молимо, да учиниш оно што не може нико. И што се разумом не да схватити. Ово никоме не признајемо но теби. Ни себи ово не признајемо чим ти леђа окренемо.

Ето Свече Божији, молимо те за немогуће. Чули смо да то свеци могу чинити. Ти учини нама немогуће, ако је могуће. Као што ми чинимо у свом народу могуће, иако је немогуће.



ЗАУСТИЦЕ

* * *

Недавно је објављен статистички податак да у Црној Гори има 12.500 неписмених. Питамо се, да ли се међу њима налазе и службеници Министарства просвјете, Завода за школство, директори школа, посланици владајућих странака итд., будући да су сви они својим матерњим језиком проговорили тек прије годину дана. Било би чудно да су за тако кратко вријеме успјели и да се описмене.



* * *

Неки црногорски учевњаци се убише доказујући како Свети Петар Цетињски и Марко Миљанов нијесу оставили никакве потврде да су писали српским језиком. То је, наравно, тачно, јер ма колико били мудри и далековиди, ни Св. Петар ни војвода Марко нијесу могли предвидјети да ће им то једнога дана тражити црногорски министар просвјете.



* * *

Изгледа да судијама никшићког Основног суда још увијек звони у ушима премијерова наредба о немилосрдном обрачуна са непослушним професорима. Зато на суђењу нијесу ни чули њихове аргументе.

* * *

Умјесто „ослобађања људи од страха“, што се, као најхуманији захтјев који је људска заједница икада себи поставила, тражи Повељом УН, у Црној Гори се, напротив, данас живи од страха, и то је, поред лажи и срама, најпродуктивнија грана њене привреде.



* * *

Најмања цијена слободe у европској и трансатлантској Црној Гори је губитак запослења, највећи духовни узлет – губитак памћења.

* * *

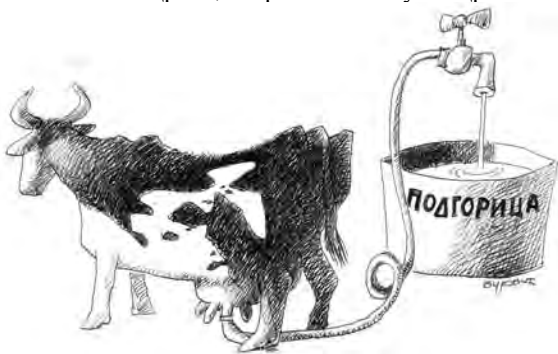
Стварајући лажну цркву и служећи јој, црногорска власт је Црну Гору претворила у зборницу лажи; стварајући лажне свештенике, црногорски властодршци су постали свештеници лажи; уводећи лажни језик у школе, учioniце наше су претворили у

вјежбаонице лажи; исписујући нам нову прошлост, испланирали су нам непостојећу будућност. Богохуљење су уздигли на ниво највишег државног интереса, затирање памћења – на ниво највишег цивилизацијског достигнућа.



* * *

Министар просвјете недавно изјави да СПЦ, док се не одрекне својих ставова о црногорској нацији, црногорској цркви и црногорском језику, нема шта да тражи у образовном систему Црне Горе. Не значи ли то да сви они који су се крстили у СПЦ, а то је најмање 50% од укупног броја ђака, студената и професора у Црној Гори, треба одмах да напусте црногорске школе, као некада Црнци у Америци, као Јевреји у Њемачкој, као парије у Индији, будући да су они чланови те Цркве, заправо – они су та Црква?!



* * *

Када је требало да се одлучи између Шекспира и кобасице, Жири за додјелу Награде ослобођења Никшића, гласао је за Месну индустрију Горановић.

Последња вијест

Управо смо завршавали овај број **Распећа** када нам је стигла вијест о новој кривичној пријави министра Бацковића против нашег колеге професора **Светозара Ћираковића**. Заредио Министар па пријављује за све и свашта. (То је, иначе, једини вид његове комуникације с нама.) Као у оном вицу: добио човјек премију на лутрији, па хоће све село на суд; да се надости кад већ има чиме да плати. Наш Министар није добио премију, али јес` Премијерову подршку. Адвокате, хвала Богу, ионако не плаћа.

В. М.



ШТО ЈЕС` ЈЕС`

(На стихова пјесме „Јутутунска јухахаха“)

За узглед нам Горе Црне
сад имамо: што јес`, јес`,
анархија, шверц и мито,
Пендрек-закон ДПС.

Политика ј`, кажу курва.
(Како чија), што јес`, јес`,
Политика Црне Горе
то је силна ДПС.

Њене бритве и мотике,
оштре сабље, што јес`, јес`,
пишу, бришу, одлучују,
све с два прста ДПС.

Горо Црна, све ти просто,
ал` не Устав, што јес`, јес`,
у њем` треба још да пише:
држава смо ДПС.

Еколошка – то већ знамо,
одавно смо, што јес`, јес`,
с бројном сићом нас осталих
и народом ДПС.

Држава је Јутутута,
некад била, што јес`, јес`,
но, моћ њена слаба бјеше
при тврђави ДПС.

Сити смо свег`, што добисмо
од ДПС, што јес`, јес`,
ЈУТУТУНАЦ нек се стиди
демо(Н)крате ДПС.

Он је им`о Јутутуту,
с Јухахаха, што јес`, јес`,
ми имамо АХ, АХ, АХ, АХ
у Миловој ДПС.

Јутутунац - ТринаестоЈулац

ОМАКНИЦЕ

Од када је уведен матерњи језик могу бар поштено опсовати: „Четири им мајке!“

Вјеровали или не неписмени Црногорац говори четири, а неписмени Албанац чак пет језика.



– Ситуација не може бити гора – рече песимиста.
– Може – одговара оптимиста.

Упрошћен је судски поступак: кадија те тужи, кадија ти суди.



Црногорски национални атом има специфичну структуру: језгро је српско, а око њега круже полтрони.

У Београду живе теразијски, у Црној Гори (за)остали Црногорци.



Послије рата укинули су козе, од тада је свануло овцама.

Отварајући фарму ћурака, познати привредник је изјавио: „Чево је било познато по јунаштву, од данас ће по ћуркама“. Државни медији су објавили вијест: „Са ћуркама у Европу“.

Тешко их је уразумити: они нијесу навикли на божије него на дневне заповијести.



Подједнако су опасни по народ велике богиње и мали богови.

Отпуштене професоре бије лош глас, ускоро би могли и добри пендреци.

Тешко народу акоје власт урукама, а не у главама политичара.

У тркама за положаје побјеђују оно којима је задњица напријед.



ПОЧЕТАК ОБРАЧУНА СА КРИМИНАЛОМ

Полиција хамлетовску дилему: „Бити или не бити“ успешно рјешава – бити.

Порука онима горе: ништа не радите, почивајте у миру.

Миомир–Бели КОВАЧЕВИЋ





ГЛАВУ ГОРЕ, ДРУЖЕ ДИРЕКТОРЕ

Друже Мијате, срећан ти почетак нове школске године. Надамо се да ћеш и ове године, као и многих других, оставити свој неизбрисив директорски траг у никшићком школству. Ми знамо да ти то можеш и хоћеш. Дуго си чекао директорско мјесто да би га преко ноћи напустио. Ми те у томе подржавамо.

Не дај га ни по коју цијену. Не дај, но буди директор док год ти то може бити, јер си ти то заслужио, ти си одговоран директор, одговорног ДПС-а. Не дај га, друже директоре, не дај га, тако ти часне твоје ријечи, само га не дај. А и што бисмо те ми учили, кад знамо да га нећеш дати, нијеси га добио да би га дао, него си га добио да га никоме не даш. Само не дај, ми смо уз тебе.

Ако ти дође да га даш, не дај га, без достојанства и онако како теби доликује, мислимо да теби доликује да кад дајеш, достојанствено дајеш, онако како само ти умијеш, само ти, друже Мијате.

И друже Мијате, само чврсто, ми смо уз тебе, а знамо да си и ти уз нас, знамо ми да нас ти лако нећеш заборавити и ми ћемо бити ту да те подсетимо ако би се теби то којим случајем десило. Друже Мијате, немој нас заборавити, ми тебе нећемо, а знајући те, нећеш ни ти нас.

Друже Мијате, ако некад онако одлутах у мислима због тога што ти је искрено тешко, немој се зачудити ако којим случајем зачујеш коју српску ријеч, то се ми, отпуштени професори, молимо да нас не заборавиш, јер ми тебе нећемо.

П.С.

Руку на срце, друже Мијате, стварно те је и било необично гледати да носиш дневник. Не због тога што ти то не пристаје, него због тога што се с дневником иде у учионицу, а тамо треба говорити и учити, а ти то поодавно не можеш. Ти радиш само оно што ти неко нареди. На твоју жалост. Но, главу горе, друже Мијате, напријед, јер твој успон је тек почео.

*Твојом вољом отпуштени професори
Никшићке гимназије*

Драгиша МАЦГАЉ

ЗЛОЈ ПТИЦИ ЈОШ НИЈЕ ОТПАО КЉУН

Отпуштеним професорима Никшићке гимназије

Знала су то сва поколења, па и сваке што матерњим језиком немушто зборе да су одвајкада отпуштали лоше ђаке а никад да су они отпуштали професоре

Како су се лоши као невидљиво клатно у међувремену прометнули као учени људи Историји школства то досад није познато ни у једном делу света који се сунцем буди

сем овде код нас у овој самотној Црнојки у којој су не баш тако давно професорима скидали капе седи старци као националној тробојки и с усхићеним дивљењем гледали за њима

Кад не успеше српског језика научити синтаксу а добише дипломе као и они што су је изучили стигосхе тамо одакле су и дошли – на праксу да уче децу ономе што сами нису научили

Ретки летописци и још ређи из народа мудраци знали су да ће свој кућни говор и егалице кад у неко краставо време сташу лоши ђаци неартикулисани језик гмаза и крешталице

узети за свој и тако се до краја обезименити а знано је да се дивље брзо прима па ће и ово зло семе као и свака губа – брзо прионути све док је не стресе логос – вечно слово

Остаће записано да су у овом веку без хлеба остали професори бранећи језик свога рода и да су трпњом примивши велики дар Неба открили мутне утоке које ће однети бистра вода.



Освануло у „Дану“ тмурне јесени 2005.



Веселин МАТОВИЋ

Зашто нас црногорска интелигенција није подржала

ПРОВИНЦИЈСКА ЧАУРА КУКАВИЧЛУКА

Како да они, који „ни потковицу коњску не би дали за царство небеско“, разумију и подрже оне који су дали све овоземаљско за име језика?!

Нема сумње да је страх, који се, у околности-ма тоталитарног режима, посебно увећава у малим и интелектуално осиромашеним, провинцијским срединама, каква је, данас, Црна Гора, основни разлог због чега је протест никшићких професора против преименовања **српског језика у матерњи**, у црногорским школама, иако поткријепљен **личном жртвом (губитак посла)**, остао без шире и радикалније подршке, али не и једини. У то ћемо се лако увјерити ако се макар и летимично осврнемо на однос према тој појави (испољен јавно или сугерисан пасивношћу), тзв. интелектуалног, тј. средњег, грађанског слоја, као главног арбитра, носиоца и усмјеривача сваке друштвене иницијативе у цивилизованим срединама.

Наиме, осим оних који су непоправљиво убијеђени да је тај професорски „устанак“ дјело опасне српске завјере, у најбољем случају – дневно-политичка удурма СПЦ и опозиције, а то су углавном припадници владајућих странака, као и највећи број просвјетних радника, дакле – људи шематизованог ума и упрошћеног поимања друштвене стварности, прецизније – плаћени промотери државног пројекта о независности Црне Горе и медијски зависници, професоре су, исто толико погрешно и недобронамјерно разумјели и тзв. независни интелектуалци (част изузецима), па чак и добар дио оних који су опозиционо оријентисани.

Иако то, углавном, јавно не саопштавају, они сматрају да је сва та „ларма“ око преименовања језика била непромишљена, инфантилна, донкихотовска, претенциозна, романтичарска, сувишна и суицидна, чак. Има их, немали број, који то виде и као експрес групе неодговорних, свим и свачим исфрустрираних средњошколских професора, дакле – полуинтелигената, склоних егзибиционизму и екстремизму, који су искористили прилику за излазак на јавну сцену, као вид лијечења комплекса властите инфериорности и какву такву компензацију за непромјенљиви статус провинцијских маргиналаца.

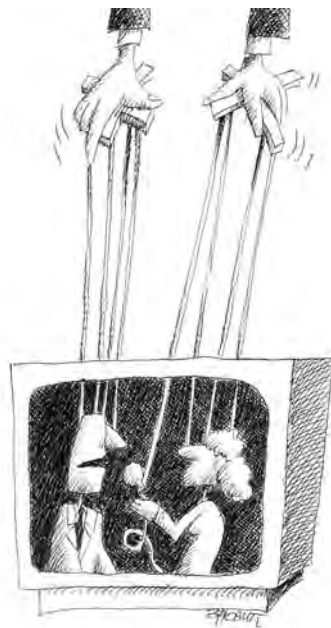
Не треба много умовати да би се схватило како се иза оваквих ставова – бусија, скрива заправо провинцијски, малограђански дух, чија су основна обиљежја интелектуални кукавичлук, лицемјерје и скучени видици, а главно исходиште окоштала племенска свијест која је у Црној Гори још увијек снажно

присутна код свих друштвених слојева. Чињеница да професори универзитета масовно пишу глорификаторске братственичке родослове, често као своја кључна научна штива, најбоље нам то потврђује. Наравно, свако нарушавање њених правила понашања њеног аксиолошког система, сваки искорак ка индивидуализму, оригиналности и слободи личности, племенска свијест неопростиво санкционише по принципу: „ко штрчи треба га срубити за главу“.

Несигурна и стваралачки прализована интелигенција, лишена идеолошке заштите из времена самоуправљања, не жели да се изложи таквом ризику и радије бира малограђанско пристајање на све, тј. **провинцијску чауру сигурности**, тзв. неекспонирање. А уколико се некада и помоли из те своје учаурености, чини то, опет, пригрнута скутовима политичких партија или државних институција. Но, то је већ корупција и надничење, колаборација са носиоцима друштвене моћи (ма коме она припадала), данас, нажалост, општеприхваћен начин учешћа интелектуалаца у јавном животу на овим просторима.

Дода ли се томе вулгаризован протестантски ум, тзв. утилитарни хуманизам, поодавно уграђен у мозгове овдашње „напредне“ интелигенције, ум, коме су ћар и профит једина мјера људске егзистенције, и који све што не успијева подвести под ту мјеру, извргава циничном подсмјеху и презиру, онда нам постаје сасвим јасно зашто никшићке професоре није подржала

таква интелигенција. Није дакле, био у питању само њен стах од репресије, нити, пак, увјерење у некакву другачију истину од оне коју они заступају, већ је напосто у питању њен менталитет, који бисмо досљедно етимолошки (онај који гледа само свој посао) могли назвати идиотским. Она, не да није хтјела, она напосто није могла да их подржи. Јер, како да они, који „ни потковицу коњску не би дали за царство небеско“ (Г.Ђ.), разумију и подрже оне који су дали све овоземаљско за име језика?! Како да они, који су све, а понајприје своју слободу, дали за оно што имају, размију оне, који, све што имају, дају за крајичак истине?!



А НАРОД КО НАРОД -

Послије скоро годину дана одлагања и одуговлачења, недавно је **Основни суд** у Никшићу окончао суђења у вези са нашим отказима. Судија **Љиљана Карацић** је, у пет случајева, пресудила у корист професора, док су судије **Благојевић, Јоветић, и Хајдарашевић**, у осамнаест случајева, пресудили супротно, потврђујући наше отказе. На све пресуде уложене су жалбе **Вишем суду** у Подгорици.

Професору Матовићу судија **Н. Бошковић**, по други пут је, на основу очигледно фалсификованог

Радинко КРУЛАНОВИЋ

ВЕЛИКИ У НЕПРАВДИ

Давно сам читао о томе (а дешавало се у древно Риму знамом по много чему) да су, кад би неки судија погријешо у пресуди, његову кожу драли и њоме пресвлагали столицу на коју ће сјести нови судија са јасном поруком шта и њега чека ако погријешо.

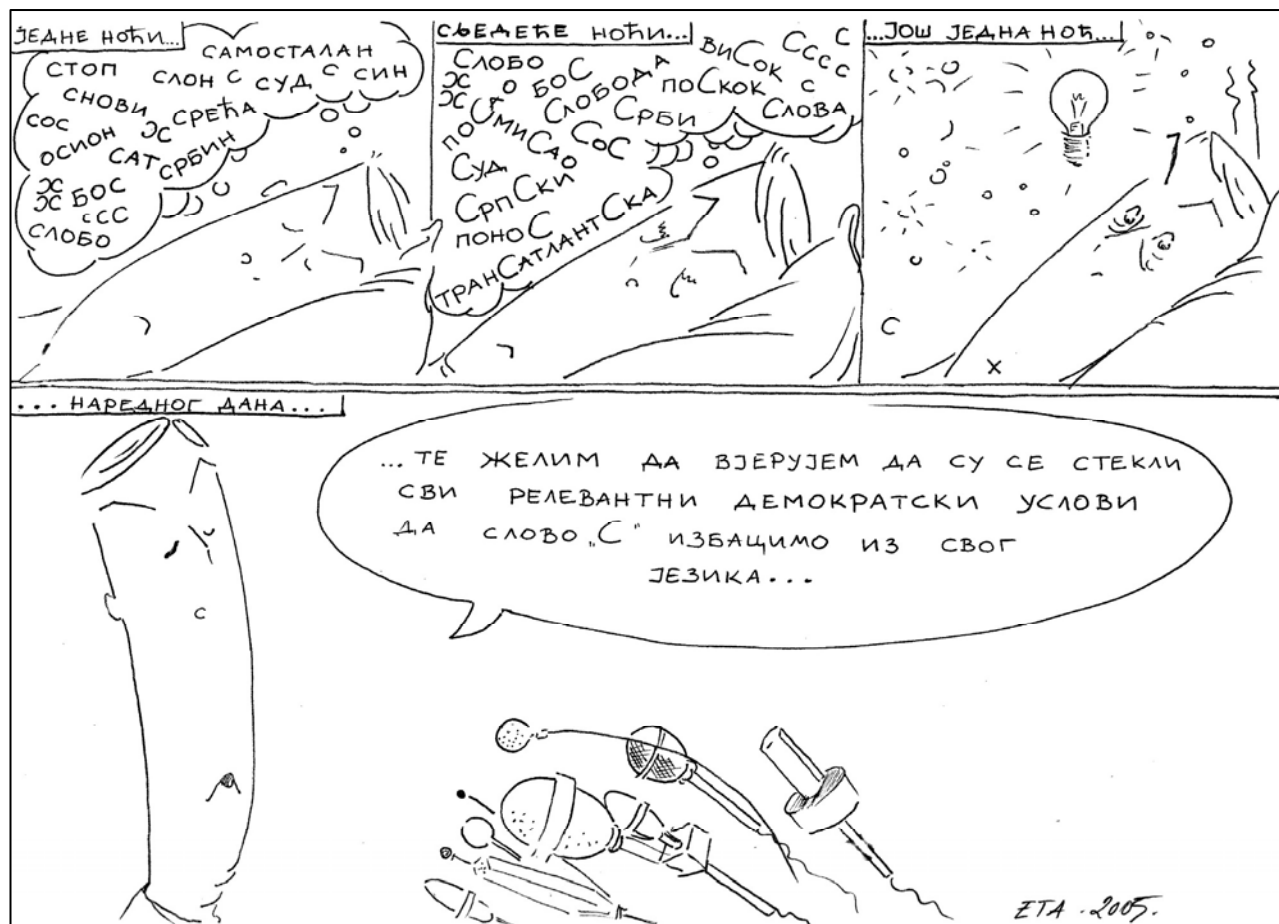
Давно је то било, и далеко, у древно Риму!

Неки знатижељни дух, можда би се могао запитати, није ли се вријеме претметнуло и није ли дошао неки наопаки час, и неко друго доба у којем судијама више нико кожу не дере, него судије деру нас, опет са јасном поруком, шта чека онога ко се супротстави њему, малом у свему - а великом у тиранији. Није ли дошло неко друго вријеме, неки наопаки час,

није ли Јустисија као и некад, о чему сазнајемо из старог предања, морала, због многих наших злодјела, да нас напусти и да се склони на небо. Није ли?

У Хелена бијаше диван обичај по коме је сваки слободни грађанин могао бити судија. Слобода, је за Хелене, више од ријечи, она је трагични осјећај живота, али и осјећај - привилегија оних који себе дају - који се жртвују за заједницу, за Хеладу, која је изнад појединца, - појединац може умријети, али ће Хелада живјети вјечно.

Давно је то било у једној земљи, у Хеледи, гдје је слобода значила страст, а прогонство од заједнице, и немогућност да се слободари са другим, највеће понижење. Бити слободан, за Хелене, значило је владати собом; они који то нијесу могли били су робови. Судити може само онај који је свој, самовластан, који управља собом, а не као ови данас, којима управља он, мали у свему, а велики по броју својих оданих робова. Некада давно у Јудеји, код оних који су себе звали изабраним Божијим народом, десило се чудо; да је човјек од Бога тражио да му подари „разумно срце да може судити народу“...



– САМО ЋУТИ И СЛУША

документа, пресудила негативно и, наводно, због пропуштеног жалбеног рока, ускратила право жалбе.

Овом низу диригованих пресуда, недавно се придружила и нова, **Уставног суда**, којом се „аминује“ Министрово преименовање језика у нашим школама.

Тако су **уставобранитељи** постали **уставорушитељи**, чувари закона – **безаконици**. Нека је наздравље еУРОПСКОЈ Црној Гори!

и да може „распознавати добро и зло“. Некада давно живио је човјек који се звао Соломон коме Бог подари мудрост и би Богу мило, би мило Господу, што му Соломон то заиска а не ишташе ништа друго, нити дуга живота, нити блага, нити душе непријатеља својих. Би мило Богу да неко пожеље правду, би му мило јер Бог је правда, а онај ко суди има правилно да суди и да врши суд Божији.

Али, ови данас не творе правду Божију, ни земаљску правду, они творе његову „правду“, малог у свему - а великог у неправди.

Онда је дошао Он и донио благод. Дошао је Он и донио Љубав, дошло је Јагње Витлејемско да кротошћу мири небо и земљу. Дошао је Он, не да суди, јер ко суди биће осуђен, јер како судиш, судиће ти се, како мјериш, одмјериће ти се. Дошао је Он, несавршено да усаврши, завађено да помири, осуђено да ослободи, дошао је Он и донио Љубав, јер име Бога нашега је Љубав.

Бог Аврама, Исака и Јакова...

Али Њему су судили, Јагњету Витлејемском и нашли га да је крив зато то је желио да измири небо и земљу и наредили су да се бичује. Перући руке Пилат Понтије, судија Јудејски, га осуди изјавивши да је „невин у крви овог праведника“. Али га осудише уз узвике светине „Крв његова на нас и на дјецу нашу!“.

И судије наше имале су Јанусово лице са јасно израженим погледом у будућност и ризнице господара свога, и имали су пилатовске руке упрљане нечињењем правде. А народ је ћутао и гледао наше распеће, док му се негдје у дубини очињег вида дао видјети страх, због преузете клетве: **матерњи на нас и на дјецу нашу**. И узалуд допираше глас јединог праведног судије, који је, попут Пилатове жене, исказивао невиност Христову „Не мијешај се ти ништа у суд тог праведника, јер данас у сну, много пострадах због њега“, док негдје из даљине, пријетећи, чуо се зов: „Распни их! Распни их!“ А убојито копље парало је простор и врјеме, заривајући се у срца наша из којих је одјекивало: „Васкрсење!“



ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ

Несвакидашње добротинство

Госпођа В. К. (из скромности жели да остане анонимна), професор српског језика у пензији, одлучила је да, од овог мјесеца па надаље, цјелокупну своју пензију уплаћује на жиро рачун Актива. «Да нијесам у пензији, била бих с вама. Овако, једино што могу да учиним је да се, као и ви плата, одрекнем, али у вашу корист, своје пензије коју сам зарадила предајући српски језик» - казала је В. К. образлажући своју одлуку.

Актив се најтоплије захваљује колегиници В. К. као и свим другим дародавцима и добротинцима, који, нажалост, из разумљивих разлога, не желе да им се имена помињу у јавности. Посебно смо захвални групи колега из Жабљака и Машинске школе из Никшића, али и колегама из других градова Црне Горе, који се труде да нам помогну колико могу.



Душебрижништво бивше колегинице

Приликом посјете родном граду Никшићу, Мирјана Караџић – Костић, професор енглеског језика, која од прије десатак година живи у Торонту и тамо је стекла канађанско држављанство, радо се дружила с нама, отпуштеним професорима, истински заинтересована да нам колико толико помогне. Међутим, не лези враже, једне вечери, Костићеву је телефоном позвала једна наша, и њена, бивша колегиница.

„Добро пази са киме се дружиш у Никшићу! Ти имаш и дјецу“ – закричала је у слушалицу онако, социјалдемократски, на матерњем, гушећи се од бијеса и мржње, ова наша врла суграђанка и, нажа-лост, професор српског језика. Трансатлантски, нема шта !

Најпрофесионалнији судија је онај кога је Бог наградио, а партија га награђује.

Миомир – Бели Ковачевић

ПИСМО БЕЗ ОДГОВОРА

*Писмо које је Уредништво **Распећа** упутило лидерима четири опозиционе странке средином јула 2005. године*

Поштовани г. председниче,

Средином септембра 2004. год. у тренутку када је наш протест због преименовања језика попримио озбиљне размјере, ширећи се и по другим градовима Црне Горе (Бар, Херцег Нови, Пљевља, Жабљак, итд.) и када је 27 професора, чланова нашег удружења, добило отказе, четири опозиционе странке (СНП, СНС, НС, ДСС) су, самоиницијативно, формирале републички Одбор за одбрану српског језика, са циљем да широм Црне Горе покрену заједничку акцију како би се наш протест оснажио и Министарство просвјете приморало да суспендује одлуку о преименовању језика. Странке су, том приликом, формирале и фонд за помоћ отпуштеним професорима (вијест су, на ударним мјестима, пренијела сва средства информисања!), на крају - и писмено се обавезале и прецизирале новчане износе које ће уплаћивати у тај фонд. Такође, лидери странака, господа: Булатовић, Мандић, Шоћ и Бојовић, 1. октобра 2004. године потписују у Никшићу и заједничку Декларацију за одбрану српског језика, чији први став гласи: „Највећи приоритет у Црној Гори за све потписнике је укидање Одлуке о преименовању наставног предмета Српски језик...“, итд., итд.

Међутим, чињеница је да (изуземо ли митинг у Никшићу, почетком новембра и закашњелу скупштинску расправу о повјерењу министру Бацковићу), од свега овога није било готово ништа. Чак ни самонаметнуту им обавезу око помоћи отпуштеним професорима није испоштовала ниједна од странака, осим НС, која је, у том погледу, била коректна до краја; остале су уплатиле рату само за један једини мјесец.

Зато Вас најљубазније молимо да нам, за наредни број нашег листа **Распеће језика српскога** (треба да изађе крајем августа), дате Ваше виђење **односа опозиције према нашем протесту**. Посебно бисмо жељели Ваше одговоре на питања: да ли је, у вези с тим, опозиција правовремено учинила све што је требало и што се могло учинити, а уколико сматрате да није, онда наведите шта није и зашто. Да ли је формирање Одбора за одбрану језика и, у медијима посебно фокусираног Фонда, био само маркетиншки страначки потез, тј. зашто те институције нијесу заживјеле и сл. Такође, да ли, по Вашем мишљењу, опозиција сноси дио кривице због, за сада, недовољно подржаних наших протеста у Никшићу и нашег жртвовања за одбрану Устава, професије и имена српског језика у Црној Гори?
Срдачан поздрав.

*Достављено: Предрагу Булатовићу, Андрији Мандићу,
Предрагу Поповићу и др. Божидару Бојовићу.*

Констатујемо чињеницу да нам, ни након три мјесеца није стигао ниједан одговор на ово писмо. За нас ништа необично – министар Бацковић нам није одговорио ни на петнаест писама.



С ВРХ ЈЕЗИКА

* * *

Зијевају у чуду пред нама, као пред лудима, наши пријатељи: „Шта сте учинили? Како сте се могли одрећи посла?“

А ми им кажемо: „Замислите чега су се све одрекли Свети Сава и Свети Симеон?“

Онда се, измакнемо, с осмјехом, свако на своју обалу.

* * *

Кажу нам неки наши пријатељи да смо напуштањем учионица, направили услугу режиму, јер смо школе препустили „дукљанима“. Нека то исто кажу цару Лазару и Милошу Обилићу, и нека и њих прекоре што су „утекли“ на небо, а народ препустили Агарјанима.

* * *

По свему судећи, наш протест је више узнемирио дио опозиције него ли саму власт. Будна власт је проблем гурнула под тепихе судских писарница, а сањива опозиција-под сопствени јастук.

* * *

Питају нас неки наши пријатељи:

- По чему се ви, отпуштени професори, разликујете од стотина других радника у Црној Гори, који су остали без посла?

- Ни по чему – одговарамо ми. – Они на улици и ми на улици.

Затим питамо ми њих:

- По чему се разликују пуковник Гавриловић и војници његовог пука од стотина хиљада оних који су поумирали од шпанске грознице 1917.?

- Ни по чему, и први мртви, и други мртви – одгопварају они.

Онда више ништа не питамо – ни ми њих, ни они нас. Разумијемо се.

* * *

У једној анкети на питање: „Чега се највише плашите?“ прије петнаест година, на првом мјесту се нашао одговор: „болести и смрти најдраже особе“. Међутим, прије двије године упитани су казали да је то губитак посла. Наравно, ову анкету није требало спроводити у Црној Гори.

* * *

Професори књижевности, који су заузели радна мјеста њихових отпуштених колега, непобитно су доказали да је, ипак, Исмена главни лик Софоклове трагедије Антигона. Ко је то у Јеванђељима, сазнаћемо кад их прочитају.

М.В.

Весна ТОДОРОВИЋ

МАЛО ЈА КОЈЕ СТИДА НЕ ПОЗНАЈЕ

*Предсједнику Уставног суда РЦГ
Младену Вукчевићу*

Господине Вукчевићу, већ од тренутка када сте преузели најодговорнију функцију у Уставном суду РЦГ, ми, отпуштени професори из Никшића, смо имали намјеру да Вам се обратимо, наивно вјерујући да сте Ви тај човјек који ће потврдити оно златно правило да је људска истина, увијек и само, и морална истина.

Хтјели смо (рачунајући да сте одскоро и доктор наука) и да Вам се пожалимо на неписменост и неукост неких судија, чијој смо слабости мишљења, које продире само до испод површине, у Основном суду у Никшићу, били изложени мјесецима.

И да Вас, опет као ученог човјека, упитамо како може да егзистира једна идеја (па, макар, њен творац био и Слободан Бацковић), коју нико нормалан не може да спроведе у дјело!?

И како људи непоуздане унутрашње егзистенције, који су, одавно, у себи сахранили свијет метафора, алегорија, чуђења..., а језик доживљавају као ледену плочу, која се лако може замијенити другом и да све остане исто, могу једним потезом довести у питање чист и чврст склоп једне научне дисциплине стваране вјековима. И полетарци, у науци о језику, знају да језик ствара државу а не обрнуто.

Господине Вукчевићу, људски свијет мора да буде свијет смисла, мада је код нас, одавно, како је то једном Крлежа рекао: „Глупост прихваћена као свемирско начело!“

Ни у најцрњим данима комунистичке диктатуре није забиљежено да, практично у једном дану, 27 професора разних струка буде избачено са посла због тога што у примитивизму, националној и политичкој хистерiji, који су на сцени у РЦГ, скрећу пажњу на науку, истину, професорски морал и људску част, не желећи да се лажно представљају, манипулишу својим ученицима и од учионица праве алтернативне центре. Човјек који се помало разумије у професорски позив, а успут има и неко зрно унутрашње слободе, мора бити достојан свог високог задатка у било каквим околностима, и мора осјетити тренутак када он треба да управља околностима у вези са оним за шта се школовао а не да се прилагођава ономе, што, као рјешење, нуди неко ко о тој области не зна ништа.

Но да не дужимо ову педагошку причу, јер она није разлог нашег обраћања.

На част Вама и Вашим колегама судијама Уставног суда РЦГ једногласност у дуго очекиваном одговору да је „преименовање предмета Српки језик и књижевност у Матерњи језик и књижевност у складу са Уставом и законима“, иако: „Све одлуке, како је прописано Уставом, ступају на снагу осам дана од објављивања, а спорну је Министарство просвјете прогласило пуноважним даном доношења, што је

супротно позитивним прописима.“ (Судија Фетија Међедовић, „Дан“ 14. 9. 2005.)

На основу непостојеће и нигдје објављене одлуке о промјени предмета Српки језик у Матерњи језик (црногорски, хрватски, бошњачки и српски) путем телефона и на састанцима ван школских просторија, директори школа примају наредбу и спроводе је у дјело кршећи Устав и закон, а нас, који смо били и најбољи ђаци и најбољи студенти и узорни професори, који смо указали на те неправилности, избацују са посла. Све се то дешава у септембру 2004. године, али Ви г. Вукчевићу и остале црногорске уставне судије, једногласно зажмиристе, и прогледасте кроз прсте и сачекасте да Министарство просвјете, осјећајући мук и пустињу око себе (а вјероватно и у договору са Вама), јуначки објави у Службеном листу, од 25. априла односно 22. јула 2005. године своју фамозну одлуку, коју смо ми упорно тражили да бисмо свој педагошки рад обављали у складу са Уставом и законом.

Међутим, за овај период од септембра 2004. до априла, односно јула 2005. и сав хаос у школском систему, који је, нигдје објављена а, на некакав флуидни начин, постојећа одлука изазвала, Ви, очигледно нијесте надлежни! Ваше објашњење „пошто су одлуке објављене у Службеном листу у току раду Уставног суда на спорном предмету, тим су отклоњене посљедице неуставности...“ (Фетија Међедовић, „Дан“ 14. 9. 2005.), је толико циничан и „правно утемељен“ да код човјека изазива само горак укус и сажаљење према ономе ко га је сачинио.

Мало сте, господине Вукчевићу, жаргоном речено, побркали лончиће!

Посљедица спровођења у дјело незаконите и нигдје објављене одлуке јесте и изопштење из друштвене заједнице и губитак егзистенције за 27 професора и преко двадесеторо дјете! Да ли иједном помислите на то при доношењу једногласне одлуке?

Охрабрен Вашом „једногласном одлуком“, министар просвјете **Слободан Бацковић**, по други пут, подноси кривичну пријаву против професора **Светозара Ђираковића**, на којој стоји датум: октобар 2004. године. Годину дана је **Слободан Бацковић** од Вас чекао знак да из ладице извади кривичну пријаву против човјека који је увијек одговорно радио свој посао!

Како може уставна бити одлука, којом, у ђачком свједочанству, ако ђак одабере у предмету Матерњи језик бошњачки, хрватски или црногорски, нема службеног језика?

Господине Вукчевићу, све у овој одлуци и око ње је и неуставно и незаконито, и насилно и примитивно, и ненаучно и неморално...

Знајући све то, Ви сте култ саможивости, који ликује у својој бестидности у Црној Гори утврдили и допринијели да се он прогласи универзалном категоријом!

На Вашем примјеру ће, вјероватно, у неком будућем (надамо се) и бољем времену, правници и судије учити шта значи када се судовима диктира из центара политичке моћи, и шта значи када човјеком загосподари оно „мало ја које стида не познаје“.



ПЕТИ САБОР ПРАВОСЛАВНЕ ОМЛАДИНЕ

Студеница, 2005.

У времену од 3. до 7. августа 2005 у Студеници је, с благословом Епископа жичког Хризостома одржан Пети сабор православне омладине, на коме је учествовало преко 50 омладинских организација из СЦГ, РС и Македоније. Гости Сабора били су и представници нашег актива, којима је, уз највише уважавање, омогућено да присутне упознају са радом Актива и проблемом преименовања српског језика у нашим школама. На Сабору је својена и Декларација, у којој се, између осталог, у потпуности подржавају напори никшићких професора у борби за очување имена српског језика у Црној Гори. Преносећи Декларацију у цјелини, користимо прилику да се још једном захвалимо организаторима Сабора на позиву и гостопримству.



СТУДЕНИЧКА ПОВЕЉА

САБОРА СРПСКЕ ОМЛАДИНЕ 2005. ГОДИНЕ

Са благословом Његовог Преосвештенства Епископа жичког Г. Хрисостома, а у организацији Српског сабора „Двери“, од 3. до 7. августа у манастиру Студеници одржан је пети по реду Сабор српске омладине са централном темом „Срби и Европа“. На Сабору је узело учешће 112 представника из 49 удружења српске православне омладине широм српских земаља, као и 7 представника аутономне Охридске архиепископије и 2 удружења у статусу посматрача.

На крају заседања Сабор је једногласно усвојио следеће закључке:

1. Сабор је изнова потврдио да су темељи српског идентитета православна вера, српски језик, ћирилично писмо и заветна историја нашег народа. Таква српска култура представља аутентичан део хришћанске и европске културне баштине. Уметност манастира Студенице то управо показује: српски православни народ је брижно чувајући своју веру увек био отворен за позитивне утицаје култура других народа.
2. Сабор се залаже за Европу засновану на хришћанским вредностима. Узајамно уважавање и прожимање духовног и националних идентитета, путоказ су ка европској заједници различитих народа.
3. Сабор се залаже за широку јавну расправу о правима и обавезама потенцијалних чланица Европске уније. Ова расправа била би гарант потпунијег сагледавања видова европских интеграција Државне заједнице Србије и Црне Горе.

4. Свестан биолошког изумирања нашег народа услед ниске стопе наталитета као директне последице духовног посрнућа, Сабор је усвојио *Декларацију о светињи људског живота*. Овај документ обавезује организације чланице Сабора да приступе решавању овог проблема.
5. Сабор се обавезује да ће на све начине помагати опстанак и повратак српског народа на Косово и Метохију, као и обнову порушених светиња.
6. Хапшење Архиепископа охридског и митрополита скопског Господина Јована је врхунац кршења људског права на слободу вероисповести и насиља које се спроводи над једином канонском Црквом у Македонији. Сабор позива власти у Републици Македонији да хитно ослободе Архиепископа Јована и тиме посведоче своје хришћанство и демократско и европско опредељење.
7. Сабор осуђује нападе на светиње и медијску хајку која се спроводи над Митрополијом црногорско-приморском. Псеудоцрква и псеудојезик који се стварају у Републици Црној Гори представљају својеврсну културолошку странпутицу дела државотворног народа који се одриче свог српског идентитета. Сабор у потпуности подржава борбу никшићких професора за одбрану имена српског језика и апелује на власти Републике Црне Горе да на евентуалном референдуму омогуће гласање својих грађана који живе у Србији.
8. Захтевамо од Државне заједнице Србије и Црне Горе да 4. август прогласи за *Дан сећања* на извршени геноцид над српским народом у Републици Српској Крајини, сада држави Хрватској, и да учини све како би се обезбедили неопходни услови за повратак српских прогнаника на своја вековна огњишта.
9. Поводом десетогодишњице Дејтонског споразума, захтевамо од земаља потписница и гараната овог споразума да доследном применом преузетих обавеза обезбеде опстанак Републике Српске, која јесте и биће гарант опстанка српског народа на његовим вековним просторима. Укидање Републике Српске, као и независност Косова и Метохије, несумњиво би нарушили мир и стабилност читавог региона, са несагледивим последицама.
10. Сабор тражи да се престане са прећуткивањем чињенице да напетост и притисак на Србе у Рашкој области и југу Србије расте. Захтевамо од свих надлежних државних органа, релевантних националних институција и невладиних организација да стану у одбрану српског народа у Рашкој области, колевци српске државности, као и на југу Србије.
11. С обзиром на то да се ниједна државна институција у Србији, Црној Гори и Републици Српској не бави озбиљно истраживањем злочина почињених над српским народом у 20. веку, Сабор позива власти Републике Србије, а нашу Цркву да их непрестано подстиче, на оснивање Националног института, како би се обезбедили услови за решавање овог проблема.

Како радили, тако нам Бог помогао!

У манастиру Студеници,
дана 7. августа 2005.

Одбор за односе са јавношћу
Сабора српске омладине



Учесници Сабора посјетили су и Испосницу Св. Саве која се налази недалеко од Студенице

Проф. др Срђа ТРИФКОВИЋ

(Аутор је директор Центра за међународне односе Рокфорд Института у Илиноју, САД, и спољнополитички уредник америчког месечника Chronicles)

СРПСКИ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС И ИЗАЗОВИ 21. ВЕКА

Превасходни национални интерес Срба данас јесте да се духовно, морално и интелектуално опораве

ОДРЕЂЕЊЕ ТЕРМИНА

Премда *српски национални интерес* може да се изрази као скуп територијално, демографски и економски изражених одредница, дефиниција тако заснована нема оперативну вредност. У протекле две деценије много српског времена и снаге посвећено је потрази за таквом, квантитативном дефиницијом српског националног интереса *као објективне датости*. Притом је запостављена далеко важнија чињеница непостојања српског националног интереса као *начина мишљења*, као *поседовања моћи* и као *стратегије деловања* доминантних елита српског политичког естаблишмента.

Национални интерес је кључни појам у класичној теорији међународних односа, тј. оне њене школе коју заступају тзв. реалисти као Ханс Моргентау, Хедли Бул, Корал Бел и Хенри Кисинџер. У континенталној Европи, у сродном премда ужем значењу од Наполеона наовамо коришћен је термин *државни разлог*, *raison d'état*, *Staatsraison*. У оба значења *интерес* (тј. *разлог*) подразумева *консензус елита*, како формалног тако и неформалног слоја доносилаца одлука датог друштва, о *циљевима* и *жељеним исходима интеракције* тог друштва са његовим окружењем, вазда укључујући примену силе као евентуалну могућност. Аспекти жељених исхода су променљиви. Они могу бити првенствено политички, војни, економски, територијални, или интерноинтегративни (нпр. језичко-културни или верски), али природа консенсуса је у принципу неспорна: циљ интеракције са окружењем јесте јачање моћи, благостања, кохезије и безбедности државне заједнице чији је носилац најчешће истоимени народ.

Спољна политика је процес сталног трагања за уметношћу могућег у остваривању тих интереса. Та уметност, додуше, изускује висок степен техничке рутине на плану промотивног комуницирања, стручне аналитике, познавања теорије игара итд, али она у својој сржи зависи од поменутог консенсуса, тј. од битних културолошких и вредносних опредељења припадника елите.

Природа тог консенсуса у принципу остаје неспорна чак и онда када припадници елите једни другима раде о

У међувремену Срби ће морати да стиснутих зуба прихватају разне диктате, опстанка ради, али дугорочни национални циљеви не смеју да буду замагљени. Таква тактизирања не смеју да се прихвате као слободни избор, још мање као морална норма. Мора да се прави јасна разлика између покајања због српских греха, којих је најжалост било у протеклом рату, покајања које је хришћански, људски и цивилизацијски дуг Срба пре свега пред самима собом, и потеза изнуђених мимо правде, разума и морала, а под претњом силе и принуде.

глави и подељени су наизглед непремостивим идеолошким баријерама. Тежња ка повећању моћи Енглеске има непрекинуту нит у 16.-17. веку, без обзира на смртносне заваде Тјудора, Стјуарта и Кромвела. Оно чему данас теже наследници Денг Сјаопинга у Пекингу није битно друкчије од онога шта би чинили наследници Чанг Каи-Шека да је Куоминтанг победио 1949. у грађанском рату. У српском непосредном окружењу понашање хрватских, мађарских, бугарских или албанских елита (предкомунистичких, комунистичких, пост-комунистичких) указује на постојање таквог консензуса.

Он је толико спонтан да је унутар дотичних народа непожељно дијагнозити и само његово постојање - јер постоји прећутна свест да његова успешна реализација изискује, пред спољним светом, мимикрију његовог потпуног одсуства.

ЈУГОСЛАВИЈА КАО УЗРОК ДИСКОНТИНУИТЕТА

Одсуство таквог консенсуса у српском политичком бићу траје скоро један век. Камен-међаш је несумњиво 1. децембар 1918. Претходна српска историја није указивала на вероватност, а камоли неминовност једног тако бизарног експеримента као што је југословенски и једне појаве као што је регент, потом краљ Александар I. Карађорђевић, тзв. Ујединитељ. У предмодерној историји Срба једини упоредиви случај раскорака између *лично функционалне* мотивације кључног доносиоца одлука и *системски функционалних* циљева државне и националне заједнице имамо код цара Душана.

Као и други пројекти империјалне експанзије и Душанов је био осуђен или на слом у зачетку (као што се заиста десило одмах после његове смрти) или на утапање самобитности цароносачке заједнице унутар мултиетничке империје - као што би се било десило Србији да је Душан крунисан у Константинопољу као цар Ромеја, и као што се десило са Србима после 1918. у Југославији.

У предјугословенском периоду обновљене државности 1804.-1918. догађале су се грешке и вучени су погрешни па чак и катастрофални потези, попут одбацивања Ичковог мира или уласка у рат са Бугарском. То су ипак биле грешке процене, *унутар* парадигме засноване на консензусу о суштинским интересима српске нације, а нису биле системски условљене грешке засноване на промени парадигме као такве.

Снажан српски национални динамизам у периоду пре 1914. године тежио је уједињењу Срба пре него ли ослобођењу "јужнословенске браће" под страном влашћу. Питање односа са другим јужнословенским народима било је поимано у функцији превасходног националног задатка. Људи попут Гарашанина, Пашића и Миловановића нису били спутани уским етничким оквирима у трагању за оптималним решењима; међутим, *потрага за плодотворним геополитичким једначинама никада није доводила у питање српску државну и националну посебност*. Њима није био потребан шири јужнословенски контекст ради заштите још неучвршћеног идентитета, као што је бискуп Штросмајер тежио заштити хрватских интереса под фирмом тзв. *илирства*. Још мање је српским лидерима требао спољашњи објекат мржње у виду демонизованог суседа - неопходан "оцу хрватске нације" Анти Старчевићу и родоначелнику усташтва Ивици Франку - да би тај свој идентитет уопште одредили.

Импровизовано и на брзину спроведено уједињење заснивало се на *ад хок* споразуму између две нерепрезентативне котеџије. Ни регент Александар ни делегати који су га походили 1. децембра 1918. нису имали легитимни мандат за тај чин. Као плод настала је државна творевина која је остала недефинисана, несређена и инхерентно нестабилна током свих седам деценија свога постојања. У расцепу између преткумановског модела јакобинске државе и хапсбуршког сложеног мозаика уставних преседана и историјских ентитета, Срби су били једине жртве сопствене ексцентричности. Абдикацијом сопственог, омогућили су неслућено успешно остварење пројеката и интереса свих околних народа. Ово није било неочекивано: политика, као ни природа, не трпи вакуум.

Српска некохерентност проузрокована југословенском шизофренијом дошла је до врхунца 27. марта 1941. Тај се чин не може разумети ни у каквим категоријама националног интереса: пуч је био политичко-војни еквивалент скока у базен са гладном ајкулом, догинга по минском пољу, играња руског рулета до врха напуњеним револвером. Он је био некохерентни урлик, још деструктивнији у својој срчаној искренности. Упркос несумњивом подстицају и доприносу Британаца пуч у суштини није био "увезен" споља, већ је био одраз једне чисто српске идеосинкразије. Преставши да буду озбиљан народ Срби су престали да буду субјекти сопствене историје а постали су објекти туђих интереса. То се стање наставља и данас.

СТРАТЕГИЈА ОПОРАВКА

Овде нећемо говорити о Косову, Републици Српској и Дејтону, заједничкој држави са Црном Гором, Хагу, или последицама тзв. евроатланских интеграција, премда свака од тих тема има своје (секундарно) место у разматрањима српског националног интереса. Превасходни национални интерес Срба данас јесте да се духовно, морално и интелектуално опораве, да се поврате од свих шокова које су преживели током ових 90 година. Превасходни интерес Срба јесте да сагледају да имају интересе, као што их имају и сви други актери постјугословенске и сваке друге светске драме.

Ово је, наравно, у супротности са самопрокламованим тврдњама постмодерног Запада да се одлуке у центрима моћи доносе на основу идеала или принципа (хуманитарност, људска права, ширење демократије и толерантности, итд.) а не интереса. Срећом, кључни концепт спољнополитичке анализе, а то је концепт *интереса дефинисаног кроз моћ његове реализације*, даје нам поуздану мапу кроз лавиринт међународне политике. Тај концепт пружа везу између разума који покушава да схвати збивања и чињеница које треба да буду схваћене. Оквир интереса дефинисаног кроз моћ намеће интелектуалну дисциплину аналитичару збивања, пружа му могућност рационалног организовања масе хаотичних података и чини науку о међународним односима могућом.

Стварни карактер спољне политике може се утврдити само анализом конкретних поступака актера и дедукцијом њихових мотива на основу предвидљивих последица тих поступака. Конкретан пример: судбина косовских Срба и њиховог културног наслеђа била је математички предвидљива после кумановског диктата, као последица спреге албанских амбиција и понашања доносилаца одлука у структурама тзв. међународне заједнице. Пошто је тако, а јесте тако, онда пропагандистичка рационализација тог понашања (мултиетничко Косово, стабилност Балкана, поштовање људских и мањинских права итд.) очигледно прикрива неке друге циљеве и интересе, националне или идеолошке. Каква год њихова природа, битно је сагледати да они постоје.

Код Срба постоји опасно неразумевање идеолошке мотивације доносилаца одлука у поменутих структурама тзв. међународне заједнице. Ово је плод недовољне спознаје да је на савременом Западу постнационални интегралizam постао доминирајућа идеологија владајућих елита које контролишу не само полуге државног апарата већ и кључне медијске, пословно-финансијске и академске институције. У складу са идеологијом постнационалног интегрализма те елите формулишу и воде спољну политику својих земаља ван домашаја већине обичних људи и независно од њихове воље.

Њихов поглед на свет види *Србе* као концепт, као апстраховану антитезу себи. Демонизовањем а потом и систематским срубљавањем Срба идеолошки концепт постнационалног интегрализма била самоверификован. У оквиру те парадигме, између мултилатералних глобалиста на левици (Тони Блер, Јошка Фишер, Хавиер Солана, Џон Кери итд.) и неоконзервативних хегемониста на десници (Пол Волфовиц, Вилијам Кристол, Роберт Кејган, итд.) праве разлике нема. И једнима и другима нације представљају пролазне, виртуалне ентитете. Нова глобална владајућа класа, повезана по принципу меритократије, високо је покретна и без корена у спонтано настајућим људским заједницама, које више не осећа као своју земљу или свој народ.

Резултат је западна цивилизација чији захуктали технолошки развој и пропратни раст материјалног стандарда протеклих деценија само прикривају њену културну, моралну и духовну кризу. Та криза, одавно видљива у етичком и естетском релативизму, најочигледнија је у *демографском опадању* европских нација (и њихових северноамеричких потомака), у њиховој неспособности основне *биолошке самообнове*. Ово је вазда кроз историју био сигуран симптом силазне путање цивилизација на умору.

Владајућа елита на обе стране Атлантика отворено инсистира да су Америка са једне а Европска Унија са друге стране дефинисани *заједничким вредностима* а не припадништвом конкретној заједници и култури у њој пониклој. У оквиру ове парадигме Запад више није *цивилизација* коју карактеришу одређени идејно-вредносни концепти; Запад и сам постаје једна *идеологија* дефинисана као *систем веровања* о структури и функционисању друштва, који обухвата и *политички програм* заснован на теорији о људској природи. Завладала је не револуцијом већ еволуцијом, системом државног образовања и масовним медијима.

NIL DESPERANDUM

Постмодерни глобални империјализам не може да траје вечито. Сви системи се у крајњој линији ослањају на принуду, али нису сви системи засновани на истој фундаменталној легитимности. Новозападни плишани тоталитаризам је слабији него што изгледа, јер његова сама противприродност носи семе сопственог уништења. Декадентност једног аспекта система неминовно слаби структурне споне на страни механизма принуде, иако тај процес може да потраје дуго. Када лом наступи, а наступиће, потребно је да се тај тренутак поклопи са опоравком тренутно расточеног политичког бића српске нације, са ревитализациоим примарног националног интереса, а то је свест о себи и о постојању сопствених интереса који су легитимни и оствариви. Када се то деси, тадашња власт у Србији ће се суочити са задатком редефинисања појединачних - условно речено секундарних - националних интереса (повратак Косова, раскид хашких стега итд), дакле са стварањем услова за измену катастрофалног исхода деведесетих година 20. века.

Наравно, то све ће бити могуће тек када се стекну политички, психолошки и војни услови за нову поделу карата, тј. када САД изгубе интерес за очување новог

балканског поретка који нема никакве везе са стварним стратешким интересима Америке, када Русија крене путем повратка у круг озбиљних сила, и када Западна Европа изгуби свој садашњи мисионарски апетит за грађење хибридних нација, оличен на балканском терену у Петерсону, Петричу, Ашдауну, Хекерупу, Штајнеру, Вестендорпу и сличнима.

Када се то све деси, а десиће се неизбежном логиком геополитичких процеса, Србија ће бити способни за ревизију пораза 90-тих ако себе поново научи оно шта је знала у 19. веку: да је циљ сваке њене интеракције са окружењем јачање моћи, благостања, кохезије и безбедности државне заједнице српског народа. Ако о томе буде створен консензус српских елита, онда ће све неправде бити подвргнуте тој ревизији, од признања Брозових граница, чишћења Крајине и наметања хашке колективне кривице до апсурдне дејтонске Босне, НАТО бомбардовања и окупације Косова.

У међувремену Срби ће морати да стиснутих зуба прихватају разне диктате, опстанка ради, али дугорочни национални циљеви не смеју да буду замагљени. Таква тактизирања не смеју да се прихвате као слободни избор, још мање као морална норма. Мора да се прави јасна разлика између покајања због српских греха, којих је најалост било у протеклом рату, покајања које је хришћански, људски и цивилизацијски дуг Срба пре свега пред самима собом, и потеза изнуђених мимо правде, разума и морала, а под претњом силе и принуде.

Пре или касније, међутим, српски народ треба да буде спреман за измену наметнутих му решења. Његов је примарни национални интерес духовно и морално оздрављење и културно реинтегрисање. Ако се то оствари, уследиће пре или касније и демографски, територијални, економски и сваки други квантитативни опоравак.

Завршавамо са одредницама српског националног интереса које, признајемо, делују традиционално, али не и *анахроно* из простог разлога што политиком и друштвом владају законитости које су утемељене у релативно непроменљивој људској природи. Те законитости већ вековима бивају подвргнуте двојном тесту разума и искуства. Одбацити их као застареле у име храброг, новог света тзв. глобализације не представља рационалан аргумент већ је одраз модернистичке предрасуде која верује у супериорност садашњости над прошлошћу и која полази од аксиоме да у друштву постоје *ставови* али да нема *истине*. Ако је тако, а није тако, онда би, да парафразирамо Достојевског, заиста све било допуштено.



Уредништво се захваљује аутору на искреној подршци и на уступуња овог текста.



ПОГЛЕД ИЗ БЕРЛИНА



Од Јиргена Елзесера

ГОРЊИ ШВАБА НА ЈАДРАНУ

У слободној земаљској лабораторији новог свјетског поретка: у средишту Европе треба да се створи једна нова држава, један нови човјек и један нови језик.

Претпоставимо да се ради о лакрдији, иако крвавој, или, прије антилакрдији: у једном десетогодишњем грађанском рату Њемачка се растави на своје саставне дјелове. Протестанти против католика, Баварци против Пруса, западни Њемци против источних Њемаца, лијеви против десних – сваки би добио своју властиту покрајину, баш као у средњем вијеку. Гримелсхаузен, простаклук, мајка храброст, обезглављени сељаци, радници набијени на колац, распорене мајке – средња Европа би попила крв, а између Рајне и Одре остао би само још један територијално закрпљени тепих несамосталних кнежевина и епархија и слободних трговачких зона. Остатак државе, кога, послје као и прије, украшава лијепо име Савезне Републике Њемачке, састојао би се заиста само још из Бадена, Виртемберга и неколико пограничних баварских и хесенских регија. Будући да и тамо Швабе обитавају, и увијек су обитавале, влада у Штутгарту присваја сувереност над овим граничним провинцијама. При НАТО-у и ЕУ у Бриселу мисли се друкчије, опомињу пред етничким чишћењем, пуштају да једнаест недеља падају бомбе на пркосне главе. Три хиљаде мртвих, касније НАТО улази у Аугзбург и Нови Улм да би заштитио људска права, али потом мирно посматра протјеривање Шваба помоћу баварске већине. Онда опозиција стрпава хуље у штутгратски затвор, они од тада вену у једној хашкој тамници, и влада која је пријатељска са НАТО-ом преузима послове. Она ускоро, на иницијативу Брисела, мијења име државе: тиме више нико не мисли на ранију заједничку федерацију, из Савезне Републике Њемачке, сасвим прозаично, настаје Баден-Виртемберг.

Gsi и gwä

Сада почиње последњи чин драме, трагедија се понавља као фарса. У Горњој Швапској, подстакнута из Брисела и Вашингтона, етаблирала се једна регионална влада која би жељела да малу земљу између Бибераха и Боденског језера радо отцијепи од Баден-Виртемберга и да је прогласи за независну. Најприје се укида њемачка марка као платежно средство а уводи евро и подиже царинска граница према остатку државе. Али пошто се Горње Швабе и прије и послје осјећају као Швабе и не знају тачно зашто се требају отцијепити од браће и сестара у Штутгарту и Тибингену, њихова врховна власт их покушава осим тога наговорити да они не буду никакве Швабе, него племићи Алемани. Историја се одмах друкчије пише и указује се на то да су градови као што је Ротвајл у средњем вијеку припадали Швајцарској а да је Аугзбург био отприлике хабсбурговски. Да би раскинули утицај виртембершке земаљске Цркве основала се коначно властита горњо-швапска црква. Она има тако мало присталица и ни једну своју божију кућу, да је приморана да служи мису у владиној згради.

Најкомпликованија операција бијаше ново стварање једног властитог језика. При том је у Горњој Швапској слијеђен примјер сепаратиста, са чијим бјеснилом почиње њемачка трагедија. Када би се се, на име, Баварска одрекла Савезне Републике, најјачи и најглупљи аргумент би био да језик у слободној држави заиста нема ништа са њемачким. У многим вјековима самосталности, прије оснивања Бизмарковог царства – а чак и послје тога – образовано је мноштво властитих ријечи и појмова, чак и властита граматика. Ко је још могао знати шта је Semmel (земичка хљеба), Wolpertinger (животиња из баварских басни) и двострука негација – „ниједан ... не“, то је више личило на француско „ne...pas“ него на Дудена. „Ми смо ми“ је био бојни поклич са којим су побјешњели фанови Минхена 1860. на домаћем терену напали Гројсбекеа првог тима ФК Келна – тако је почео десетогодишњи грађански рат. За то вријеме господа из БМВ-а се подмукло смјешкала, пошто код те цијеле културне свађе нико није говорио о томе да се они налазе иза цијелог сепаратизма, будући да су они од самосталне Баварске очекивали доста мање пореза него ли у заједничкој Њемачкој са хронично дефицитним истоком.

Ако је већ језичка рабулистика минхенских сецесиониста сваком научнику из области језика била грозота, како ли је тек прави језички рат, кога сада распаљују регионални кнез од Бибера и Бад Шусенрида против Штутгарта. Јер између баварског и високо њемачког постоји чињенички извјесна разлика, премда је идиоматска. Ипак, у чему се треба разликовати оно горњошвапско од доњо-швапског? Просто прекршћавање горњошвапског у племићко алемански није донијело ништа више. Као помоћ указује се онда на „gsi“ и „gwä“: Штутгарћанин каже „gwä“ умјесто „gewesen“, негдје на швапској Алби почиње подручје оних који говоре „gsi“. Ипак, одвајање на овој једној ријечи није било само смијешно, оно је било неупотребљиво: Гсисте не образују већину само у Горњој Швабији него и у Јужном Бадену, дакле, између Фрајбурга и Лераха – а ово подручје је постојано за заједничку државу.

У ЗЕМЉИ ЦРНОЈ ГОРИ

Сада је вријеме повратка од трагикомичне фикција ка реалној трагедији. Оно што се показало у њемачком лудачком огледалу није било ништа друго него новија југословенска историја и њена најмлађа пометња. Оцепљење Хрватске у грађанском рату 1991. било је гроб федерације и било је засновано на такозваним културним, религиозним, историјским и језичким особеностима дијела републике. Тиме је био прекривен биједни финансијски интерес – Хрватска више није жељела да своје девизне приходе из туризма дијели са високо задуженим југом федерације. У деценији грађанског рата распала се Југославија на своје саставне дјелове и ко је до тада владао само српско-хрватским, могао се на крају као трџман разметати са српским, хрватским, бошњачким а да за то није научио више од једног пара ријечи говорног језика. Као увијек у таквим случајевима, сепаратизам није донио вишу, него мању отоверност према свијету. Док српско-хрватски (а данас још српски) употребљава интернационално употребљива имена мјесеци – дакле, јануар, фебруар, децембар, и тако даље – Хрвати су оживјели некакве старе ознаке из средњег вијека које ни један турист не разумије.

1992. године Социјалистичка федеративна република Југославија, дакле, она држава коју је засновао Тито, промијењена је у Савезну републику Југославију. Ова се поред Србије (укључујући Косово) састојала само још из Црне Горе. Те године се на референдуму 95 процента изјаснило за заједничку државу. Ова већина се, додуше, све више осипала у годинама које су долазиле, али се одржавала. 1997. године Мило Ђукановић, изворно питамац српског државног шефа Слободана Милошевића, одрекао се од свог надоца и обећао Црногорцима скору независност. Ипак, упркос западној подршци и бонусу јапија добио је предсједничке изборе против његовог про-југословенског такмаца Момира Булатовића у истој години са безначајном предношћу од пет хиљада гласова и сам при том био, по мишљењу критичара, потпомогнут. Од тада код сваких избора

витла клатно, једном мало у једном, једном у другом правцу.

Основ за про-српске симпатије код око половине становника је чињеница да се већина Црногораца – за разлику од Хрвата, Муслимана или Албанаца – никад није осјећала угњетаваном од Срба, него се – сасвим супротно – посматрала као њихова боља половина. „Сваки Црногорац је Србин, али сваки Србин не може да буде Црногорац“ – гласи штихворт. Културне, религиозне, историјске и језичке разлике између Београда и овдашњег главног града Подгорице (раније Титограда) су у сваком случају исто тако незнатне као између Штутгарта и Бибераха. Када је 1918. основана прва Југославија, као „Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца“ Црногорци су се у изобиљу про-српског осјећаја одрекли помињања њихове „националности“ у наслову државе. Како је весело запетљан етно-сат синова и кћери Црне Горе показује, не на крају, примјер породице Милошевић: Слободан се представља као Србин, а брат Борислав као Црногорац.

ЗАБРАНА ПОЗИВА ЗА ПРИЈАТЕЉЕ УСТАВА

Са укидањем државног имена Југославија и увођењем просте ознаке државе – Србија-Црна Гора – у прољеће 2003. Црногорцима је Хавијер Солана, спољњи изасланик ЕУ, обећао да би се за три године могао одржати референдум о независности. Ипак ко треба да гласа? У области Црна Гора живи 650 000 људи, док се још 300 000 тамо рођених настанило у сусједној братској држави Србији. Њихов премијер Војислав Коштуница је поднио листу од 250 000 Црногораца који, додуше, имају пребивалиште у Србији, али упркос томе желе да гласају о будућности свог завичаја – тако као што стотине хиљада Њемаца у иностранству смију да гласају на сваким савезним изборима, мада они Рајну, Шпреју или Дунав већ дуго година више не гледају. У Бриселу се колебају, тежи се прије ка пријему заједничке државе али се не показују инструменти Ђукановићу. Када су у прољеће 2005. једноставно отказани они у сваком случају 2003. обећани избори за федерални парламент, попустио је Солана, творац заједнице Србија-Црна Гора и свети заштитник уговора.

У погледу пријатног временског стања Ђукановић има само један проблем на путу ка његовој властитој држави, наиме унутрашњу опозицију. Мас медије држи у грифу осим једне дневне новине – „Дан“ у Подгорици – његов уредник је убијен прошле године, Влада је одбила анкетни одбор за објашњење крвавог чина. Он је оскрнавио Српску-православну Цркву кроз једну приватну црногорско-православну, која је, у недостатку властитих сакралних зграда, основана у једној полицијског станици и помоћу од других екскомиуницираног, у сваком случају криминалног псеудосвештеника. Заједничка новчана вриједност – југословенски динар – укинута је 1999, допуноски увоз из србијанске братске републике је закочен високим унутрашњим царинама. Насупрот Србији, интернационални инвеститори се намамљују ниским

порезима. Циљ владе је да етаблира Црну Гору као слободну „привредну зону“ – као оф-шор-рај за међународне улагаче и преваранте. Али осим руских олигарха и албанских криминалаца, који себи нагомилавају филете на морској обали, појављују се само два велика инвеститора: њемачки Телеком је преко своје мађарске кћери купио навелико телефонску мрежу, једна белгијска пивара славну марку пива Никшићко пиво.

Оно што одржава црногорске сепаратисте у вези са Србијом у погледу брзог курса је заједнички језик као кристалizaciona тачка заједничке културе и историје. Овдје Ђукановић од 2004. употребљава силу. Он преко свог министра просвјете допушта да се објави да се мора створити „један нови човјек, који је свјестан свог црногорског идентитета“. Дабоме, о овом небулозном новом идентитету познато је само једно: он не смије да буде српски запрљан. Почетком школске године, 23. августа 2004. добили су професори српског у државној школи један усмени налог да се њихова стручна настава у будуће неће више звати српски него „матерњи језик“. Родитељи школске дјеце су дужни да изабереу да ли ће се матерњи језик у свједочанствима и другим документима исказивати као српски, црногорски, хрватски или босански. **Ово би било, да останемо код поређења, тако као кад се у школама у Горњој Швабији не би учио више само њемачки, него, додатно, и швабски, алемански, франачки и баварски.**

Професори Гимназије у Никшићу су то одбили. Прво, недостаје правна регулатива: Устав Црне Горе прописује српски као државни језик, овај Устав није мијењан. Осим тога, не постоји никаква одлука парламента, ни један закључак владе, нити и једна наредба министра за просвјету. Друго, ово уписивање је једноставно непроводиво. Постојао је и постоји само план учења за српски, ни за један други именовани језик или прије идиом. Додуше, он би се могло донијети из сусједних држава за хрватски и босански – ипак, баш за црногорски то би било, сасвим немогуће – ту не постоји ни једна разлика према српском, не постоји никаква црногорска лексика и никаква црногорска граматика, оне се и не могу ни дати. **Цијела операција служи само за то да се преко укидања заједничког наслова језика подијеле људи у земљи још од раног дјетињства и прије свега одврате од њихове најважније заједничкости са Србијом.**

У септембру 2004. 54 професора српског ступили су у штрајк против лингвистичког пуча, њих су слиједили њихови ученици у Гимназији и неколико средњих школа. Они који су пружили отпор тражили су поштовање Устава и српског језика који је загарантован Уставом – што саморазумљиво не искључује да се други језици или дијалекти додатно исто тако могу учити. Како се протест све више ширио повукао је шеф државе највишу личну кочницу за случај опасности: у једном говору на телевизији својој нацији Ђукановић је најавио строге казне за све оне који се поново не прихвате наставе. Њихов поступак је илегалан – објавио је он, кршилац Устава. По томе је само још 27 професора жељело да и даље штрајкује.

Стрепња других је разумљива: у земљи са преко педесет процената незапослености и просјечним мјесечним приходом од 80 евра отказ значи пад испод егзистенцијалног минимума. Ново радно мјесто се једва налази, пошто је индустријска производња од 1990. пропала за преко 40 процената. Отприлике трећина од 110 000 запослених ради за Владу земље, а кријумчари, једина бранша која цвјета, су исто тако у симбиози са Ђукановићевим кланом.

Упркос прекиду штрајка демонстрације су настављене: остатак школске године сваки дан је између 500 и 1500 људи шетало улицама Никшића и мирољубиво протестовало за наставу српског. Кад би се ова цивилна непослушност догађала у Украјини или Русији организатори се не би могли спасити пред одличјима задужбине Фридрих-Еберт, Сорос фондације, Европског парламента или сличних хонорарних установа. Али, пошто Црна Гора важи као једна прозападна држава и Ђукановић је задужио НАТО због његовог противништва према главној вуцибатини, Милошевићу, нико се није нашао да макар рјечу каже о овом догађају у медијима слободног свијета, а да не помињемо награду за људска права или слично. Док Европа, уосталом са потпором из Брисела, вади из потопа такозване језике мањина као баскијски или корзикански – у Црној Гори се укида језик већинског становништва – а нико не жели да ишта зна о томе.

27 професора који се нијесу дали застрашити избачени су из школске службе и имају забрану позива, изнова ће преко тога кренути са уличним процесима. Они сами су подигли скоро прије годину уставне жалбе против школских власти. Уставни суд, као што је то уобичајено у гангстерским државама, још ни једном није реаговао. Нови „матерњи језик“ ће се саморазумљиво даље учити. Како је то погодно написао Макс Вајнрајх: „Језик је дијалект са армијом и флотом“.



Предео: мр Драго ПЕРОВИЋ



Протопрезвитер Василије Зењковски

Н.В. ГОГОЉ И ЊЕГОВА ТРАГАЊА ЗА ВЕРОМ

Василије Васиљевич Зењковски (1881-1962) – протопрезвитер, професор филозофије и психологије на Православном богословском институту св. Сергија Радоњешког у Паризу. Зењковски се Гогољем као књижевником, али пре свега као религиозним мислиоцем бавио скоро пола века, плод чега су следећи његови радови: Русские мыслители и Европа (Критика европейской культуры у русских мыслителей), Париз, 1926; Гоголь и Достоевский//О Достоевском. Сборник статей. Под ред. А.Л. Бема. Прага, 1929; Gogol als Danker//Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, 1932; Die ästhetische Utopie Gogols// Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, 1936. Bd. 13; Н.В. Гоголь, Париз, 1961.

Превод који објављујемо представља мали одломак предговора и првог дела недовршеног рада оца Василија Гогољ в его религиозных исканиях, тада професора Кијевског универзитета.

Из предговора

Литература о Гогољу је толико богата да појава сваког новог рада о њему тражи објашњење. Наравно, Гогољево стваралаштво а нарочито његов живот пружају довољно материјала за нова истраживања. Између осталог, Гогољ захтева један шири приступ него што се то књижевна критика чини. Наш рад, наравно, не претендује на то да се прогласи за књижевно-историјску монографију. Наше занимање за Гогоља је сасвим другачије природе, циљ нашег рада је сасвим другачији. Нама је Гогољ близак не толико колико као извандредни уметник, као родоначелник књижевне школе – нама је он делеко ближи као религиозни мислилац, као човек. Гогољев живот, његова трагања и муке, са наше тачке гледишта, представљају ништа мање важну историјску чињеницу него што је то његова књижевна заоставштина У историји руске религиозне културе, између осталог у историји руске религиозне мисли, Гогољ заузима посебно место. Гигиљу је у удео запао тежак и сложен религиозни задатак, па ако и није успео да се изнесе са његовом тежином, значај његовог религиозног дела несумњиво је велик. И што смо временски удаљенији од Гогоља, све јаснија бива историјска перспектива, све упечатљивији бива његов религиозни подвиг.



Одломак I главе

Прошло је скоро 50 година од смрти Н.В. Гогоља, а за нас су његова личност, његов таленат још увек потпуно нејасни. Без обзира на велику литературу о Гогољу, ми још увек нисмо схватили његова дела настала током последњих година пишевог живота, нисмо разјаснили онај унутрашњи процес који је у њему текао. Нешто неодгонетнуто у њему нас још увек привлачи, но што више проучавамо његова дела, његова писма, његов лик бива све сложенији и нејаснији. Гогољ – то је права загонетка у историји наше културе, и никаква поједностављивања, никакве конструкције не могу да отклоне или да развеју онај снажни осећај загонетке које се рађа у нама приликом сусрета са Гогољем. Без обзира на то, снага његове личности је таква да Гогољ не престаје да буди живо интересовање најразличитијих људи. Разноликост и сложеност Гогољеве душевне снаге у потпуности је у складу са оним спонама којима је она биво везан за Русију. Контрасти у Гогољевој души, пред којима истраживач често у недоумици застаје, нису случајни: ових контраста је толико у нашој унутрашњој историји. И Гогољ више но ма ко други привлачи управо тим противуречностима које јесу наша најсуштственија национална особеност, истински показатеље скривених стремљења народне душе.

Ми ћемо код Гогоља пронаћи и снажни, необјашњиво гашење стваралачих сила, загонетну аутодеструкцију талента. Напоредо са радошћу, са заносом који окриљује, сретћемо и мучно и забрињавајуће самоусавршавање, напоредо са светлим тренуцима Гогољеву душу прекривају мрачне, тамне, судбоносне сенке, дубоки мрак душе. Узвишени лирски занос спојен је са трезвеним рационализмом, духовни узлет са стиничавом прагматичношћу... Све је то постојало у њему, развијало се са оном грациозношћу, непосредношћу којом се одликује све истински значајно и велико на земљи. Да, Гогољ јесте велика, радосна појава у животу Русије, снажна пројава оних потенцијала, оних снага које су својствене руском националном бићу. У исто време, Гогољ је велика сфинга у руској историји, њен велики, још увек нерешени проблем...

Несагледиви хоризонти, отворени очима Гогоља-уметника, његове велике замисли испуњавају нас страхопоштовањем, радошћу и зачуђеношћу, које осетимо суочени са снагом његовог талента. Међутим, чудновати пут којим је Гогољ пошао током последњих година свог живота («потребно је постати бољи да би се о добром писало») нас збуњује. Уколико смо и спремни поклонити се пред том тежњом

да се свој дар охристиови, просветли и благодатно развије, сам пут аскетског, болног преображавања чина стварања чини нам се као неприхватљиво чудаштво, неко болесно јуродство.... Међутим, управо ова Гогољева аскетска замисао основна је спона са оним трагањима за вером која је надахњивала душу народа. У личном Гогољевом животу његова жеља да своје стваралачке снаге охристиови један је од најважнијих чинилаца његовог религиозног развоја. Додаћемо и ово: религиозне жеље и замисли Гогоља чак и неостварене али дубоко проживљене у срцу драгоценије су за историју руске религиозне културе од многих књижевних споменика, богословских трактата. Гогољева снага не може се мерити по спољашњим плодовима његових трагања, нити према резултатима његовог унутрашњег рада, она је саздана од трагања, замисли и жеље. Гогољева унуташња преживљавања тако снажно привлаче да захватају срца чак и оних којима су далеки не само њихове крајње висине, већ и зачеци. Ко, на пример, може остати равнодушан према лирским местима у «Мртвим душама» где Гогољ у себи и у нама открива тајну мистичну везу са домовином? Гогољ у «Исповестима» потврђује да та лирска места нису резултат поетског надахнућа, већ живог, конкретног осећања које га је испуњавало. Није се тек тако Гогољ самом себи чинио мањим од онога што му се у души рађало. Управо та непосредност, генијална наивност чини Гогољева преживљавања драгоценим делом националне баштине. Кроз њих нас гледа душа народа – једноставна, природна, али пуна духовних хтења и стремљења, несагледивно дубока, понекад противречна, али увек заносно лепа у свом узлету.

Гогољу као човеку поклоњена је далеко мања пажња од оне која му је поклоњена као уметнику. Драма стваралачког дара – то је главни предмет пажње истраживача. Само зарад тога да би се објаснила ова драма посеже се за детаљима из његовог живота, његовим писмима. Наравно, то је било потпуно у реду све до тада када је постало јасно да у Гогољу уметнички дар није био једина стваралачка снага. И, можда, због неспособности да се оцени његов таленат као човека и лежи судбоносна препрека пред којим застаје већина истраживача. Одиста, како заправо да превазиђу ту препреку они који у религиозним немирима Гогоља, кључу за цео његов живот, виде само болест духа, они који његов таленат сматрају неслободним већ због тога што је он очима верујућег гледао на свој литерарни рад? Код Гогоља, без сумње, налазимо црте јуродивости, које код многих људи изазива одвратност или презир. Та јуродивост, у овом или оном облику, психолошки је скоро потпуно неизбежна за сваког дубље верујућег човека који тежи да живи не по законима овога света. Та «саблазан», та «јуродивост проповедања», о чему је говорио још апостол Павле, са вековима је постала већа, те хришћанин често мора отићи у крајност, у јуродивост да би се у оквиру савремене културе остао хришћанин. Многи од нас, одрастајући у нерелигиозном интелектуалној средини чак и саму религиозност поимају као јуродивост, као неку болест духа, па се још «чуднијим» чине религиозна трагања, тежње да се савремени свет оживи вером. Онај који никад у себи постао свестан несклада између «духа времена овога» и

хришћанских начела, ко није свестан окова у које је савремена култура ставила све што је права вера, томе је тешко да разуме сву психолошку, религиозну и историјску неминовност јуродивости. Не схвативши, не спојмивши то, како схватити прави смисао таквих Гогољевих немира? Читајући Гогољева писма те њихову обраду у различитим биографски прегледима, често се види као су и најубичајенија кретања хришћанске душе за многе су потпуно неразумљива изречена Гогољем, који је тежио да у пуном смислу, а не на речима, истински, а не привидно буде хришћанин. Потребно је признати да цинична лакомисленост Ренана, који је истовремено био спреман да верује и да не верује како би у сваком тренутку искористио предности и једног и другог, тајно живи у душама многих. И Гогољева озбиљност, та озбиљност која је у њему уништила «литерату» и уздигла човека многи доживљавају као болест. Не може се овде прећутати тај отров који садржи узношење те књижевности која господари безрелигиозном епохом, а нашим временом посебно. Да уметност не служи само зарад задовољавања, већ да представља особен пут ка преображавању овога света, да у ставраоцу пре уметника увек мора бити човек, да нема нити може бити таквих уметничких задатака којима човек треба да претпостави своје задатке као човека, то се заборавља, и Гогољева озбиљност, са којом је он прилазио уметности и њеној религиозној снази и улози, за многе је болесна и жтетна. Далеко већу препреку за многе представља такозвани Гогољев мистицизам. Многима се чини да ова реч на себи носи печат проклетства, нешто умртвљујуће и погубно. Међутим, савестно истраживање води нас до чврстог уверења у то да такозвани Гогољев мистицизам није био сиптом пада, већ оснаживање његове душе. Како то истиче и сам Гогољ, његова дела «су се чудесно повезала са његовом душом», са оним унутрашњим процесом, са оним «стварањем» у њему нове, мистички окриљене личности, која плаши и одбија многе. Довољно је споменути само распелт у «Ревизору» па да се схвати да је књижевно Гогољево стваралаштво било снажно повезано са његовим мистичким доживљајима. Видећемо да је цео његов живот био испуњен таквим доживљајима. Гогољ се не може разумети без његове «миситике», и ако неко жели да Гогоља стави под суд свог суженог погледа на свет, онда он треба унапред да се одрекне од мисли да моћи да открије правог Гогоља.



Наставак у следећем броју.

Превела и љубазно уступила „Распећу“ мр Драгана КЕРКЕЗ – Филозофски факултет, Никшић.



Др Радомир БАТУРАН

ПОЛЕМИКЕ НЕБОЈШЕ ВАСОВИЋА
(*Лажни цар Шћепан Киш*, Народна књига, Београд, 2004.

Прва асоцијација која нам се наметнула, после ишчитавања књиге полемичких есеја *Лажни цар Шћепан Киш* Небојше Васовића, јесте да је аутор бодрог ума и искрен попут оног Андерсеновог детета које је, уместо царског новог одела, једино приметило да је цар го. Узвикивали су то код нас и познати жреци у жеку „постмодернистичке транскрипције“, али испод моћних скута па им се није веровало. Тек када се слегла сва посмодернистичка прашина, када је тоталитаризам (бар једног идеолошког предзнака) срушен, појавио се српски писац из Канаде, добро обавештен у књижевном занату, јасна вида, бистра ума, а чиста срца као у детета и, из своје усамљености, без ичијих скута, закључио: „Па цар је го“. У новој клими и консталацији примило му се то опажање и међу метафизичарима, а и међу постмодернистима у Београду. Трагом његове изјаве озбиљни људи у књижевности и сами увиђају да Васовић у много чему има право. И величине постмодернистичке (и домаће и белосветске), а поготово њихови извршни секретари почињу да се урушавају.

А шта је то Васовић видео? Видео је да се сви клишеи у уметности, баш као и у идеологији (мајци свих клишеа) бране из интересног страха. Ако критикујеш поступке партијских секретара или оце школа и покрета, односно њихова дела/недела, одмах те застрашују да нападаш партију, школу, покрет, државу, светску идеју... И поред свих преобликовања обрасца клишеа мита, он вечно затвара и отвара свој круг да некога прогута, а другог уздигне.

Већ на другој страни својих полемичких есеја *Лажни цар Шћепан Киш* Небојша Васовић каже: „Критиковати данас Киша као писца, то значи увредити православце. Баш као што је некада свака критика његове уметности аутоматски проглашавана антисемитизмом“. Антипророка Васовића потврдише баш пророком „демократски“, постмодернистички секретари карријеристи и загрижене, анационалне, квазидемократске новинарчине и новинарчићи прогласише Васовићеву књигу и националистичком и антисемитском чим се појави, *пре иједног озбиљног књижевног приказа*. А Васовић се, баш у тој књизи бори против генетских критеријума у књижевности и култури: „Генетика је веома непоуздан водич у тумачењу свих културних феномена, па и књижевности“ (стр. 103). Васовић и те како разуме Киша што му је сметао комунизам у Србији, а нису му сметали комунисти (Тито, Пијаде, Давичо...) који су одређивали културну политику Србије и награде које је од њих примао. Јасно је Васовићу што се Киш пребадио из београдског и српског антикомунизма у парижки и светски антисталинизам, а никада у антигитоеизам.

Васовић не прихвата ничију судбину, па ни Кишовог оца, „исписану у генеологији његове крви, у пророчким књигама“. Зато слуги: „Када ми сами у њиховим делима налазимо општечовечанске вредности, бићемо... оптужени да смо, управо истицањем овог универзалног, негирани њихову јеврејску оригиналност. Када све ово имамо на уму, и значење Кафкиног *Процеса*, указује нам се, данас и овде, у новом светлу. Но, и овом тврдњом, већ смо починили грешку за коју ћемо кад-тад платити“. И, месец дана наком изласка књиге *Лажни цар Шћепан Киш* њен аутор плаћа, а да то ничим није заслужио. И аутор и његова књига употпуности су против сваког шовинизма и антисемитизма, а новинари и секретари постмодернизма,

и чега све не у Београду, плују их, тобоже, због национализма и антисемитизма.

Прва и последња ставка Васовићевог оспоравања Киша јесте његово схватање нације и историјске и духовне традиције. Кишово схватање нације најближе је Сартровом. Зато га Васовић назива „духовним сабратором“ Сартра, јер Сартр „признаје да никада није осећао оно о чему је писао“. Васовић и цитира то Сартрово признање: „Ја сам говорио о очајању (у *Бићу* и *Ништа*) јер се о томе говорило, јер је то било у моди(...) Ја никада нисам осетио страву...“. Дотле „Киш тврди да патњу људи који су страдали у чисткама осећа дубље и од њих самих“ (стр. 148). Ваљано и духовито је оспорио Кишову тврдњу да „интелектуалац доказује своје слободољубље пре свега у односу на свој народ и веру“ баш на његовом примеру ускакања у народ и веру према потреби. Киш идентификује национализам и антисемитизам, национализам и назадњаштво, а Васовић објективизује прву идентификацију речима: „нису ни сви антисемитизми исти, а камоли сви национализми“, а хуморно обезвређује другу да је на супрот Кишовог и комунистичког „назадњаштва“ њихово „напредњаштво“. За Киша је и фолклор „само закамуфлирани национализам“, а за Васовића стари занат и игра. Киш тврди да је национализам мисао масе, гомиле, а за Васовића „само ретки појединци имају потребу и смелост да размишљају о феномену нације с оне стране трговине и дневне политике“ (стр. 133). За Киша поезија која се бави националним темама не може бити универзална, а за Гетеа и Васовића „што једна поезија више открива своју националност, то је она космополитскија и занимљивија“ (стр. 135).

У *Часу анатомије* Киш дефинише национализам из свих углова (семитског, психолошког, географског, естетског, социолошког, етичког, филозофског, историјског, комуникацијског, професионалног, тематског...) и закључује да је дужност уметника да се бори против национализма. Васовић је врло успешно и духовито оспорио све те његове дефиниције и закључио: „...данас је управо антинационалистичка мисао она која се награђује и којој се повлађује“ (стр. 140).

Као врсан познавалац светске књижевности, поетике светских писаца и књижевних теорија и методологија, Небојша Васовић је посебно успешно негирао Кишов самоизбор писаца који су, наводно, његова духовна традиција: Ади, Андрић, Аполинер, Бабел, Барт, Белоу, Библија, Борхес, Брехт, Црњански, Цветајева, Џојс, Фокнер, Гогољ, Хамсун, Кафка, Казанцакис, Кено, Кестлер, Костолањи, Крлежа, Лотреамон, Љермонтов, Малапарте, Ман, Манделштам, Мопасан, Петефи, Пилњак, Пруст, Пушкин, Рабле, РобГрије, Вл. Рејмонт, Сартр, Исидора Секулић, Сервантес, Шкловски, Толстој, Тургењев, Т. Вулф, Виргинија Вулф... Васовић иде од писца до писца и супроставља идејне и стилске, посве другачије књижевне разлоге између Киша и његових дела и естаблишираних писаца у његовом духовном наслеђу. Скоро је за чуђе на колико је малом простору Васовић успео да скицира читаве скале различитости између поетике Данила Киша и писаца из „његове духовне традиције“. Поенте Васовићевих закључака су жестоке у оспоравању, али увек духовите. У том Кишовом самоизбраном духовном естаблишменту Васовић му оставља само Лукача, Сартра, Крлежу и Сола Белоуа. Ни сами се не можемо отети чуђењу да у духовном наслеђу Данила Киша, коме је мајка са Цетиња, у читавој дворани светских писаца у његовом духовном наслеђу није нашао бар један треножац за Петра И. Петровића Ђепоша, кога му је мајка знала наизуст.

У средишту Васовићеве књиге *Лажни цар Шћепан Киш* аутор есејистички полемише о поетици Кишове прозе. Шта Небојша Васовић оспорава у тој поетици и у тим делима?

- „Клиширан и површан однос према једној великој теми литературе (јеврејској историји) и људске патње уопште“;
- погрешно схватање и дефинисање *нације, традиције, реализма, универзалног...*;
- занемаривање *личног искуства* наспрам *знања и талента*;
- упадање у анахронизме;
- контрадикторност у судовима;
- злоупотреба полемике као књижевног жанра;
- идејна и утилитарна мотивисаност, а не књижевна;
- прихватање генетске, а не духовне културолошке основе;
- читаву скалу недоследности: у *филозофији неодређености, у теорији релативитета, у илузији реализма, у односу историјске и духовне традиције, у избегавању позиције свезнајућег писца, поигравање са тачком гледишта, у коришћењу ситуацијом, у коришћењу извора...*
- однос према припадништву и матерњем језику којим пише;
- неуспела литерарна поређења;
- употреба варваризама и плеоназама;
- употреба псовки и погрдних речи у полемичким текстовима;
- тумачење, а не грађење књижевног лика; лик је увек по једној мустри, а никад појединац; обиље модерних поступака, а само један лик;
- супституцију осећаја бола политикантским и постмодернистичким идеологијама;
- додворавање публици;
- флертовање са кичом;
- нагон за имитацијом туђег стила; неспретност имитатора;
- несхватање импликација онога што имитира;
- у прози имитатор, у критици песник;
- преузимање туђих текстова (злоупотреба литературе);
- мистификација извора...¹

Не морамо се сложити са свим Васовићевим примедбама на Кишово дело. Било би то и нереално очекивати. Али му не можемо оспорити познавање материје о којој пише, јасноћу доказа, њихову кохерентност и логичност. Васовић је доследан у извођењу својих судова оспоравања Кишове поетике и превредовања посмодернистичких поступака. Надасве је, уз сву жестину у навођењу аргумената, хуморан. Сваки пасус оспоравања Кишових идејних, поетичких и естетских ставова завршава се у Васовићевој књизи *Лажни цар Шћепан Киш* са дозом хумора. Не тврдимо да у том хумору понекад нема и јетке ироније, али је то увек интелектуалан и здрав хумор. Он је и у наслову књиге. А тамо где има хумора, нема мржње. Васовић је кренуо својим не малим знањем и не великом дипломатичношћу у жестокој полемици да превреднује Кундерину и Кишову прозу и многе постмодернистичке постулате, али он не негира и не мрзи ни Кундери ни Киша. Поготово не мрзи ликове писаца, већ критикује њихову књижевну филозофију и поетику. У полемичким књигама *Против Кундере* и

Лажни цар Шћепан Киш (обе око 150 страна) није употребљена ниједна псовка, ниједна брутална, па чак ни погрдна реч, сем „полиглотске губице“, иронично употребљене у контексту кроатизама и загребачког сленга. Морали би то да имају у виду и Васовићеве опоненти у полемици.

Постмодернистичка цилитања са властитих ћепенака

Поједини полемичари замерају Васовићу што није сваку од ових замерки детаљно анализирао, што није написао *Час анатомије 2*. Написао је добре полемичке књиге мозаичних есеја, мајсторске композиције, у којима је сваки проблем довољно и поуздано експлициран, са мером аналитичности. То најбоље показује и рецензија на *Лажног цара Шћепана Киша*. Ти полемичари ће вероватно замерити и снати што нисам у овом приказу детаљно анализирао сваку Васовићеву примедбу на Кишову поетику и прозу понаособ. Унапред ћу им одговорити. Када Небојша Васовић напише полемичку књигу есеја *Лажни цар Шћепан Пекић*, можда ћу се латити тог посла и написати *тук на лук Како упокојити вампира 2*.

Пљувањем, виком и подметањем никога и ништа нећемо зауставити ни оспорити, ма колико се *користили ситуацијом* и позицијом. И постмодернизам и постмодернистички писци и њихова дела биће превредновани, баш као и сви претходни књижевни правци у уметности и дела настала на њиховим постулатима. Тако ће бити превредновани и наши постмодернисти Киш, Пекић, Па-вић баш као што се десило и нашим романтичарима Кодеру, Видаковићу и Лази Костићу... Вријеме је мајсторско решето, али и оно не може просејати тако да мајстор остане тајан. Не дају нам право метафизичке или постмодернистичке доктрине да се дерњемо у својим доказивањима да су баш наша дела вечна. Поготово нам на то не дају за право наши лични интереси па да се, са својих ћепенака (читај: *редакција*), цилитамо глоговим кћцима на грешног Васовића или на своје противнике, уколико и сами нисмо „*зли волшебници*“. Небојша Васовић, или *само писац*, рекао је једини искрено и здраво, само оно што је јасно видео, као оно Андерсеново дете: „Цар је го!“ И ничим му више тај вид нећемо помутити. Служи он и нама, на нашим ћепенцима, само ми тог још нисмо свесни.



Мр Драга БОЈОВИЋ

МИСТИЧНА ПУНОТА

(Радосав Бато Ђурковић, *Излазак бјелином у сусрет*, Дом Светог Василија Острошког, Никшић, 2005.)

Драги пријатељи,

Мени је ноћас припала "очекивана" и "заслужена" част да проговорим, тј. да покушам нешто рећи о књизи пјесама *Излазак бјелином у сусрет*. О лошој или просјечној поезији лако је, мислим, говорити јер јој интерпретативна домишљања могу нешто и (при)-додати, а добру, и врлу поезију прича и говорење о њој доводе у опасност (од)узимања од ње саме. То се дешава оној поезији оних стваралаца који се приближавају "чистом бивању поезије" и "апсолутној поезији". Поезија која је записала Бата Ђурковића

¹ Све ове тезе шта Васовић замера приповедачу и полемичару Кишу навели смо у његовим оригиналним синтагмама. Нисмо их ставили у наводнике због прегледности текста.

је уистину таква јер велика поезија "постоји прије него што је записана, старије од себе и од самих твораца".

Сачињена од неколико поетских кругова, тематски, мотивски и по форми испреплетених ствара привид "окамењеног" двига, филозофско-психолошки актуелизованог. Као излагање из себе, тајновитом скромношћу, Ђурковић пјева: *Дође ми некуд да бјежим /и оснијежим,/али ти трагови себичности/нијесу чист/ни у снијегу нијесу чисти (Осмишљавање).* Он пјева на теме које су душа поезије (*Савјест, Изступање, Празнина, Чекање, Стрпња...*) и на самом врху о ћутању као изласку. Незахвално је и неумјесно тражити кључ за назив збирке поезије, али шта се друго и може радити кроз поезију, сем слушати и трагати. Чини се да је то строфа из пјесме *Ћутање: У овој тихој бијелој ноћи мојој/гдје су брезине гране путање/са сјетном чежњом док тражим и желим /а само је остало у сусрету ћутање.*

Ђурковићева поезија је сва од искони, од заумља, слуша, тајанства и у доброј мијери мистична пунота. Филозоф-пјесник, пјесник-филозоф, опсједнут првином гради сопствену онтологију: *Хтјењем убијати мржњу/За вјечност/Прво је него вољет(Трајање); Први је онај не виђен свијет/ Што био је прије (Употпуњавање),* и онтологију никад оствариву и свеоствариву (*Јесења: А ведро се заведри/ ако срцем затражи/ у мрењу живот),* онтологију живота у смрти, живота мрењем, сродну са хришћанским и древно-источњачким религијским искуством. Тихо ништење из кога јаче заогњи ријеч упитност је пјесникова (*Изступање: Пјесмо/ јесмо ли ишли до дна? Ријеч: Све имати,/ а као ништа),* а страх као "окамењени сан" чекање је долазећег на одјек зова "давно изреченог".

Он служи језику у свој његовој пуноти, ношен творачким нагоном. Задржаћу се само на његовим пјесмама слободнога стиха, пошто је његова поезија и према организацији стиха разнородна, и подједнако вриједна. Синтакса му је налик до сада јединственој синтакси великог пјесника српскога језика Момчила Настасијевића (*Чежња: Искрена игра ријечи,/ или то зов; Повратак: Мутним за оком/ у оку губи се сјај)* гдје ништа у реченици не остаје до језгра ријечи, а одређене конструкције постају надстилематичне, то јест губе скоро сваки однос са језичким стандардом, прелазећи у виши ниво језикан-поетски (*или то зов, мутним за оком).* Међу његовим стиховима има и оних блиских јеванђељским парадоксима (*Мир: Само је један Дах, а све)* парадоксима у значењу предивно исказаног смисла.

Ја овом приликом нећу говорити о богатству тема, врсти стиховања (у њега има и фолклора, и риме, и мелодије, и слободног стиха), о могућим утицајима наспрам аутентичности, али ћу рећи да, према мом увиду, у Црној Гори се није појавила, од млађих стваралаца и у послење вријеме овако добра поезија. Волшебна и моћна!

(На промоцији књиге *Излазак бјелином у сусрет*, први дан по Преображењу, љета Господњег 2005.)



Радосав-Бато ЂУРКОВИЋ

Рођен 17. августа 1974.год.
у Сомини – Бањани.
Завршио филозофски
факултет – одсјек за
филозофију, у Никшићу
2001.године.
Објављивао у више
књижевних часописа.
Један је од отпуштених
професора Никшићке
гимназије.

У ОЧИ . . .

Сјети се . . .
Да ћеш бити сан
којег нико неће жељети
да сања
и да ћеш постати
ноћ црња од себе.
Сјети се . . .
да нећеш бити жеља
само страх
кратка прича
страх.
Корак до заборав
Заборав
даљина у нестајању
бледећа мисао
ништа.
Доћи ће дан.

ТРАЈАЊЕ

Не бјежати
Да, не бјежати
Увијек чути тај глас
Не окренути главу
Хтјети
Увијек долазећи вапај
Са лица
За дрхтаве руке
И спас неке туге
Себи умријети
Смоћи снаге срца
За оно више
Које трајањем збори
Хтјењем убијати мржњу
За вјечност
Прво је него вољети



ПАСХА И „РАСПЕЋЕ“



Дио амбијанта гостинице **Пасха** – Дом Св. Василија Острошког у Никшићу, у коме се одвија богат културни програм. Трудом оца **Бобана** и **Братства православне омладине Св. Василије Острошки**, ово је постало сабирно мјесто интелектуалне елите Никшића



У «Пасхи» је одржана промација 3. броја **Распећа**, о коме су говорили проф. др **Невенка Антовић**, сатиричар **Блажо Паповић** и уредници **Владенка Ковачевић**, **Иванка Антовић** и **Милојко Пушица**. Преносимо дио њихових излагања.



Блажо ПАПОВИЋ

Опростите ми што ја сасвим недостојан, није сам успио да не говорим вечерас и овдје. Али, кад већ нијесам успио, будите стрпљиви и чујте шта ћу, чекајући четврти, рећи у циљу промоције трећег броја часписа „Распеће језика српскога“.

Пред нама је часопис „Распеће језика српскога“, са нама су жртве одбране језика српскога, а свуда око нас је муљ и каљуга из које допиру урлици оних који се надају да је српски језик мртав, а да су жртве његове одбране већ сахрањене. А не виде они, не због таме око њих, него због мрака у њима, да раде узалудан посао: српски језик је издржао и много моћније иако једнако непријатељске ударе, а они, жртве, нијесу покопани већ поносно истовремено живе два живота: један овоземаљски и други онај у легенди у коју су се већ, оправдано, смјестили.

Кад су им забранили да исписују свједочанства о успјеху ученика у школама, ево они пишу ово свједочанство о свом успјеху да надвисе оне који су хтјели да их унизе. На 68 страница овог часописа свједоче професори и многи други слободни људи.

И, логично, први свједок Меша Селимовић. Његово писмо којим потврђује да пише на српском језику и припада српској литератури. Сада нека овдашња пискарала кличу како они не пишу на српском језику и не припадају српској литератури. Ја могу, сасвим озбиљно рећи - хвала Мешу што је дио наше литературе, али хвала и њима што то нијесу!

Одбијајући да се ја, некомпетентан, упуштам у озбиљну анализу рада оних чије и ситне грешке су велика дјела, ја сад, кукавички, бјежим на свој, неозбиљни терен и доживљај овог часописа преносим

у форми епиграма о ауторима и текстовима. Задржаћу се на блоку текстова названом ТРИБИНЕ из два разлога: 1. то су све текстови отпуштених професора, а они су, у овом случају, моја инспирација и 2. и добро штиво је лоше ако је дугачко, а ја са мојим лошим штивом, поготово, не смијем одужити. Е, па овако:

О Веселину Матовићу и тексту: Осврт на Каталог знања из матерњег језика и књижевности
Веселин мисли да није фер умјесто Светог Саве изучавати оног из ДАНУ који би у нормалној држави радио као фризер и то само о Спасову дану.

О Мр Иванки Антовић и тексту: Интелектуализам и квазинтелектуализам
Нећеш Иванка да пузиш у усправној Црној Гори позиваш интелектуалце да то заиста и буду, а не знаш да ти је посао од Сизифовог гори: интелектуалаца нема, зовеш узалуду!

О Владенки Ковачевић и тексту: Медији
У овом броју Распећа треснула је лаж у лице нама свима: гомилу гована и смећа она овдје назва медијима.

О Весни Тодоровић и тексту: Религија и друштво
Одлучна као јунак на Косову Пољу да убиједи просвјетне аветиње: да „ни смрт неће угасити њену вољу за одбрану Светиње!“

О Вуку Велашу и тексту: Политика и језик
Чуј ти Високи Гаде ријеч професора невиног као тек рођено дијете: „Српски језик је матерњи језик свих „језика“ из заграде министарства монтењегринске просвјете.“

О Радинку Крулановићу и тексту: Културом против насиља
„Ђаво се стрпљењем побјеђује“, то може бити кад цитира Круле Владику Николаја. Али сто ђавола не можеш побиједити, драги мој Круле, без великог белаја.

О Миомиру–Белом Ковачевићу и тексту: Историја
Да ли то неко шалу са нама збија, или заиста хоће црни Белога да „убију“ на мјесту гдје „географија има предност у односу на историју“.

И поред настојања да не одужим не могу а да вас не упутим на странице 50 и 51 на којима ћете видјети четири златне јабуке, четворо дјеце а већ четири дива: Николину, Симеона, Владислава и Милоша. Погледајте, па ћете се, сложити са мном да

нема у овој силованој држави нико старији од ово четворо млађане дјечице који су напустили ову државу да не би били силовани.

На крају, савјетујем вам, обавезно узмите овај часопис, па, зависно од афинитета, са њим урадити једну од следеће двије ствари: прочитајте га, запамтите његове поруке и одложите га у своју библиотеку, или просто - одложите га у своју библиотеку. Посматрајте га као увјерљиво свједочанство овог загађеног времена на овом опогањеном простору, па тако са њим и поступите.

Хвала Владенки, Иванки и Милојку што су приредили овај број часописа. По свакој страници се види да су то радили с љубављу. А, и, имали су времена.

Хвала вам што сте ме слушали, па и ако је то било само из пристојности.



Владенка КОВАЧЕВИЋ

Редакција се суочила са захтјевом да овом броју да достојну садржајну тежину, имајући у виду и квалитет претходна два броја.

Ово је за нас јединствено складиште свега онога што се дешавало у претходном периоду.

Ово је проистекло са нагомиланим парадоксима, са гротеском, иронијом и цинизмом свијета у којем смо затечени.

У овом послу «комедијант случај» не игра никакву улогу.

Нијесмо жељели да убјеђујемо, само да наведемо на размишљање, ангажовани против равнодушности.

Жељели смо дати предност ономе што траје над оним што пролази, поуци над коментаром, указати на смисао.

Све смо ово урадили заједно са вама, без обзира на опомене и поуке о упутности ћутања и ризичности говора.

Отрпјели смо много видљивих и невидљивих удараца, можда неки и нијесу били сасвим незаслужени.

Држимо се оне Гетеове мисли:

«Владаре треба увијек кудити! Политичке се грешке, додуше, кажњавају саме, али ћете их ви платити.»



Милојко ПУШИЦА

СВОЈУ СНАГУ ПРЕПОЗНАЋЕШ АКО СИ У СТАЊУ ДА ПОБИЈЕДИШ ТРЕНУТАК

Само Уе(S) један Црни П., незамјењив, што је очигледно, из броја у број. Уредници се мијењају, осим оног који је одговоран за његов изглед и израду, а самим тим и за многобројне грешке које су се појавиле. Професори из **Актива** кажу да су те грешке „стравичне“, и то, изостављање, пермутовање, замјена

сусједним словом са тастатуре и сл. Код нас у Црној Г. је тако да ТО, или ОНЕ, су пртепорука за опстанак. Ако покушају ови из **Активa** да ме смијене, ја ћу се позвати на 18 466 читалаца и ако то не буде довољно, ја ћу организовати најдемократскији начин изјашњавања, на коме ћу имати референдумску већину. Ако ме, случајно, ухвате да сам на њему (иса)ило, онда ће „они који не зависе ни од кога“, пресудити: пуј-пике, не важи пола године.

У нашим радним споровима код Основног суда у Никшићу, млада монтенегро демократија игра „ледени“ скоро ево годину дана, што и приличи њеном узрасту. Тако ће се Веселину Матовићу, након годину дана од уручивања отказа, утврђивати да ли је тужба благовремена, јер је неко (ко?) на рјешењу, у школи, дописао датум уручивања. Након године, и професорици (илити намицатељици знања, одредница 4 из заграде) Иванки Антовић ће се утврђивати да ли је у њеном случају настава била стручно заступљена, јер дирекТОР Мијат и његови савјетоДАВЦИ то оспоравају. Тај „нестручњак“ је магистар, који ускоро треба да докторира, па предлажем онима, у дирекТОРовом пашалуку, који хоће да удовоље Његовом Величанству, да у дипломама рачунају само 1-це, а 0-е, уз њих - не, јер су то бројеви без вриједности. Код нас се, баш нуле, илити ништице (по језикословцима), питају само да једну, случајно, која прича, не претворе у 8 (уврнута нула).

Да ли је то све случајно? Није ни то, да сте ви вечерас са нама, и зато вам хвала и у име мојих колега, што сте дио борбе против оних којима се све може. Главни уредници и кроз Билтен покушавају да то покажу, а ја, онај који гријешу, овим уредницама се нијесам могао одговорити. Да ли ће бити наставак, и да ли ће „грешник“ бити у њему, зависиће од прилика и „убједљивости“ наговарача. Све се већ догађа што смо тврдили да се не може догодити, а и жалосно је бити приморан да ћутиш о ономе што би желио рећи, тако да нема ваљаног разлога да не сарађујете и да и ви креирате његов изглед и садржај.

Црни М.



Мр Иванка АНТОВИЋ

Најприје, хвала вам што сте дошли и показали да сте слободни људи, и да за вас не важи то што смо цитирали на насловној страни часописа: »Страх животу каља образ често...« Изгледа да су нам само преостали чист образ и сачувана душа. Довољно. И, на крају, једино важно. О броју 3 часописа **Распеће језика српскога** у чијем приређивању сам учествовала нећу говорити. Остављам да то ураде гости позвани из тог разлога. Једино ћу рећи да ми се број 3 посебно допада. Због Свете Троице. Због Оца, Сина и Светога Духа.

Иако на задњој страни цитирамо: »Немој такве говорити ријечи, не смије се овдје право зборит«, овдје ипак смије, па ћу се кратко осврнути на ситуацију у којој смо се нашли, као и на актуелна суђења. Са једног другог аспекта. О коме сам и данас у судници говорила. Са аспекта мени лично препоручених од

стране главне републичке инспекторке тзв. »добрих односа«. Не мислим да је инспекторка тако нешто сама смислила. Прије ће бити да је испуњавала налог актуелног Министра, као што га је испуњавао и директор Гимназије пишући нам отказе. Не вјерујем да у Црној Гори има иког ко вјерује да постоји иједна независна позиција, да има иког на некој, и најмањој функцији, а да му је остављено да мисли, и самостално одлучује. Оставићу по страни мишљења да највећи број њих и не зна да мисли. Покушаћу да будем добра и понудићу објашњење – да им је забрањено да мисле, да они не смију да мисле. И да сматрају да цијена није велика, с обзиром на послове које су добили. И јадне, мале привилегије.

Добри односи, дакле. Они би, тако кажу, да са нама имају добре односе. У принципу, нема ничег лошег у таквој њиховој жељи и намјери. Постоји само један проблем. То што ми подразумевамо под добрим и коректним односима, под правом и правдом, веома се разликује од онога што је за њих исправно и како треба. Они у добрим односима виде себе – како наређују и спроводе у дјела све своје замисли, најчешће насилничке и скаредне, а нас – како слушамо и беспоговорно пристајемо на намете. Они, заборављајући на стид, на људе и на Бога, себе прогласише за одабране. И због тога је, ваљда, пожељно и препоручљиво са њима бити у добрим односима. И - имати за хљеб. То није мало, говоре многи. И добијати 200 € И то сваког мјесеца... То ме подсећа на стрип. Не знам тачно да ли је Супер Хик или Талични Том. Углавном, у том стрипу постоји нама добро познат принцип: узети од сиромашних и дати богатима. И сачувати добре односе. Са локалним херојима. У тим добрим односима основна претпоставка је пристати на све. Особито на неправду, непоштовања закона, на глупост и незнање. Упросјечити се, постати медиокритет. Јер је то овдје врхунско. Каквог нигдје у свијету нема. Одрећи се душе и чистог образа, мирне савјести.

Ту смо, и на суду смо, због тога што нам нијесу толерисали поштовање Устава, демократских принципа и универзалних стандарда. Ту смо, и у овом часопису смо, јер смо дисали и проговорили – слободно, како доликује интелектуалцима. Ту смо, јер нијесмо пристали на »добре односе«, кројене по њиховој мјери. Што нијесмо прихватили »добро«, у значењу како га они поимају. Што нијесмо прихватили лаж, него се држимо истине. Што се њиховом лицемјерју успротивисмо искреношћу, јер волимо. А они не воле. Не знају, или не могу да воле. То им је довољна казна. Кажњени су и губитници су, иако мисле да су на добити. И да су победили. Нека пажљиво прочитају часопис. Можда ће и спознати сопствену заблуду. То би био напредак. И за њих нада.

Хвала вам још једном. И, не дозволите да вас уведу у »моделарницу« са насловне стране.



Веселинка ПЕКОВИЋ,

посланик СНП у Скупштини РСГ

Поштоване колеге професори,
заиста дубоко поштовани!

Прошле 2004. год. навршило се двјеста година од Првог српског устанка. Колики је значај тај догађај имао за нашу историју најбоље нам говори то што је наш владика Раде свој „Горски вијенац“ посветио „праху оца Србије“, вођи тог устанка, Карађорђу. Свима нам је добро познато да је Првом српском устанку претходила велика сјеча кнезова у Србији. У Црној Гори режим Мила Ђукановића је овај догађај (један од најзначајнији у историји српског народа) обиљежио сјечом никшићких професора, и то без претјеривања, најелитнијих никшићких професора.

Отпуштањем 27 најеминентнијих никшићких професора премијер Ђукановић иминистар просвете Бацковић су јасно ставили до знања да њима није стало ни до добрих државних школа, ни до добрих професора. А и зашто би, кад су своју дјецу измјестили на школовање у иностранству или у приватним школама у Црној Гори. Запитају ли се икад по чему ће их народ памтити. Знају ли они да ће и њихова брукамати привилегију да живи колико и част отпуштених професора. Знају али не умију цијемити ни једну вриједност, осим вриједност новца. Да су знали цијенити истинске вриједности Вама и Вашим породицама не би на најдиректнији начин угрозили егзистенцију. Узели су Вам хљеб, на правди Бога. Захваљујући режиму премијера Ђукановића Црна Гора је постала „грдно судилиште“ сваком коме је слобода, част, достојанство и очаване истинских вриједности које су кроз историју очувале овај народ и Црну Гору на првом мјесту.

Поштоване колеге СНП ЦГ је дала безрезервну подршку одређеном одговорних наставника и других грађана да одбране свој српски језик, сматрајући да су манипулације са матерњим језиком, атак на српски језик недопустив исраман атак на стубове наше духовности, културе и идентитета. СНП је тада позвала сву прогресивну културну јавност Црне Горе и све принципијелне грађане, који у преименовању српског језика виде опасне манипулације актуелне власти на плану урушавања темеља цјелокупне црногорске културе, да истрају у захтјеву поштовања уставне одредбе да је службени језик у Републици – српски.

У том контексту чланови и симпатизери СНП-е, учествовали су у протестним шетњама и трибинама у Никшићу, али и у другим крајевима Црне горе, а клуб посланика наше партије, којем и ја припадам, предложио је интерпелацију о раду Министарства просвете.

На вишедневном скупштинском засиједању, и другом приликом у току расправе о просветној инспекцији, наши посланици су непрестано као основне захтјеве апострофирали:

- Да се поништи Одлука о преименовању наставног предмета српски језик и књижевност;
- Да се пониште сви откази професорима из никшићких средњих школа и да им се надокнаде ускраћене плате
- Да министар Бацковић поднесе неопозиву оставку

Осим тога, опозиционе парламентарне странке СНП, НС, СНС и ДСС самоиницијативно формирале Одбор за одбрану српског језика, као и фонда за помоћ отпуштеним професорима. СНП, а цијеним остале опозиционе странке, ушле су у овај процес пуна срца и вјере да чине праву ствар на одбрани српског језика и његовог имена, али часних и

храбрих професора који су ризиковали своју и егзистенцију своје дјеце зарад одбране професионалне части свог језика.

Што се тиче СНП, сматрам да учешће у свему овоме није био никакав маркетиншки потез, него дио страначког програма, тј. његова есенција, апри том се водило рачуна да се свему овоме не да никаква политичка конотација – нити својатање акције никшићких професора. Једноставно речено, поштовао се Ваш апел, колеге професори, да се политика у то не уплиће.

Дијелим Ваше мишљење да је свеукупна јавност, како грађанска тако и она политичка могла учинити и више. Затајила је и еснафска солидарност. Бројне колеге широм Црне Горе у не баш малој мјери, нијемо су посматрали егзодус никшићких професора. Укупни синдикат али и синдикат просвете није урадио све што треба. Што се тиче политичких странака такође се могло много више.

Што се СНП тиче, поштоване колеге, неспорна је чињеница да је током минутих осам година, колико СНП постоји, на стотине њених чланова, еминентних стручњака, из различитих области, али и обичних радника, у том периоду остало без посла баш као и Ви, као жртве политичког шиканирања. Стоји чињеница да је СНП свих ових година од својих скромних средстава које добија на основу Закона о финансирању политичких странака покушао да помогне тим људима, али није могао у некој значајнијој мјери.

Понадали смо се да ће прве судске пресуде о поништењу отказа бити „пелцер“ који ће се примити, али, нажалост, велики број судија није испоштовао заклетву богињи правде ЈУСТИЦИЈИ.

Поштоване колеге, професори, у времену које наилази, преломном за Црну Гору, нас и нашу дјецу, очекујем већу солидарност са Вама и заједничко системско рјешење Ваших егзистенцијалних проблема. У том смислу ја и моје колеге из СНП даћемо несребичан допринос.

С дубоким поштовањем

**IN MEMORIAM****Мр БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ
(1941-2005)**

Познати српски социолингвиста, секретар **Одбора за стандардизацију српског језика**. Аутор више од 200 махом социолингвистичких радова скупљених у књигама **О језичком расколу** (2000) и **С језика на језик** (2001). Значајне су му и књиге **Српски језик на крају вијека** (1996) и **Српски језички приручник** (коауторство) 2004.

Мађу првим лингвистима је дошао у Никшић да пружи подршку нашој борби за очување имена српског језика, а последњи свој научни рад објавио је управо у „**Распећу језика српскога**“ бр. 2. Чињенице које саме собом много говоре – нама и о њему. Хвала му. Мир души његовој. Амин!



Културно-Просветна заједница
Србије



додељује

Диплому

Станки Никчевић

за полаган теоријски испит
из одбране имена
српског језика и књижевности

Београд,
2005.



Председник
Дипломатски

2005.

Председник
Дипломатски

„Знала су то сва поколења, па и сраке
што матерњим језиком немушто зборе
да су одвајкада отпуштали лоше ђаке
а никад да су они отпуштали професоре“

Д. Мацгаљ



КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНА
ЗАЈЕДНИЦА
СРБИЈЕ



ДОДЕЉУЈЕ
ИЗУЗЕТНУ

ВУКОВУ НАГРАДУ

АКТИВУ ПРОФЕСОРА И
НАСТАВНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА
И КЊИЖЕВНОСТИ СРЕДЊИХ И
ОСНОВНИХ ШКОЛА У НИКИТИ
ЗА ИЗУЗЕТАН ДОПРИНОС
РАЗВОЈУ КУЛТУРЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
И СВЕСРПСКОМ
КУЛТУРНОМ ПРОСТОРУ

ЖИРИ
ВУКОВЕ НАГРАДЕ
ПРЕДСЕДНИК

Prof. Dr. Miroslav Krleža



БЕОГРАД

2005.

КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНА
ЗАЈЕДНИЦА СРБИЈЕ
ПРЕДСЕДНИК

Prof. Dr. Miroslav Krleža

